

O'ZBEKISTAN RESPUBLIKASI' XALI'Q BILIMLENDIRIW MINISTRILIGI
Ajiniyaz atindag'i No'kis ma'mleketlik pedagogikali'q instituti'

«Miyet ta'limi» kafedrasi'

4-kurs talabalari' ushi'n

Ka'sip tan'lawg'a bag'darlaw

pa'ninen

OQI'W METODIKALI'Q KOMPLEKS

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI

Ruyxatga olindi:
№ _____
2014-yil « ____ » _____

Vazirlikning 2014-yil
« ____ » _____dagi
« ____ » - sonli buyrug‘i bilan tasdiqlangan

KASB HUNARGA YO‘NALTIRISH

FAN DASTURI

<u>Bilim sohasi:</u>	<u>100 000</u> —	<u>Gumanitar</u>
<u>Ta‘lim sohasi:</u>	<u>110 000</u> —	<u>Pedagogika</u>
<u>Ta‘lim</u>	<u>5112100</u> —	<u>Mehnat ta‘limi</u>
<u>yo‘nalishi:</u>		

Fan dasturi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi o'quv-uslubiy birlashmalari faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashning 2014-yil «__» _____dagi «__»-son majlis bayoni bilan ma'qullangan.

Fan dasturi Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universitetida ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar:

Qo'ysinov O.A.

TDPU "Kasb ta'limi metodikasi" kafedrasi mudiri pedagogika fanlar nomzodi, dotsent

Rajabova S.Yu.

TDPU "Kasb ta'limi metodikasi" kafedrasi o'qituvchisi

Taqrizchilar:

Z.Shamsiyeva

Respublika ta'lim markazi metodisti

S.S.To'laganova

Toshkent shahar Uchtepa tumani 123-maktab umumiy o'rta ta'lim maktabi direktori

Fan dasturi Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat pedagogika universiteti Ilmiy-uslubiy kengashida tavsiya qilingan (2014-yil _____dagi «__»-sonli bayonnoma)

Kirish

Ushbu dastur talabalarning mehnat ta'limi metodikasi, pedagogika, psixologiya, umumkasbiy hamda maxsus fanlardan olgan bilim va ko'nikmalarini amalga tadbqiq etish, umumiy o'rta ta'lim maktabi o'quvchilarini kasb hunarga yo'naltirish, kasblar olami bilan tanishtirish, kasbga ko'nikish, moslashish tanlab olgan kasbni shakllantirish yoki boshqa kasbni tanlash, tashkiliy shakllari hamda vositalari, shuningdek, ularga oid rejalashtiruvchi hujjatlar mazmuni bilan tanishtirish masalalarini qamraydi.

O'quv fanining maqsadi va vazifalari

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarni har tomonlama barkamol rivojlangan, hozirgi zamon ruhida tarbiyalangan, bozor iqtisodiyoti davrida ta'lim-tarbiya ishini tashkil etish va uni amalga oshirishga oid dolzarb muammolarni ijobiy hal eta oladigan, milliy istiqlol g'oyasi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarimizni chuqur his etib, ularni ta'lim-tarbiya mazmuniga singdira oladigan shaxs – o'qituvchi sifatida shakllantirishdir.

Fanning vazifasi - talabalarga pedagogik-psixologik bilimlar, kasb hunarga yo'naltirish ishlarini tashkillashtirishni umumkasbiy va maxsus fanlarni o'qitish jarayonida tadbqiq etish; pedagogik-psixologik bilimlar, bevosita tanlangan sohalarga va yangi pedagogik, axborot texnologiyalari asosida metodik muammolarni hal etish; mehnat ta'limini o'qitishni tashkil etish hamda uni amalga oshirish metodikasini (har bir kasbga o'rgatishning mazmuni va o'ziga xosligini mintaqaviy xususiyatlarni hisobga olgan holda) o'rgatishdan iborat.

Fan bo'yicha talabalarning bilimiga, ko'nikma va malakasiga qo'yiladigan talablar

"Kasb hunarga yo'naltirish" o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida bakalavr:

- talabalar fanni o'zlashtirish jarayonida o'quvchilar bilan ishlash;
- talim jarayonida turli usullar bilan o'quvchilarning xususiyatlarni o'rganish ya'ni; kuzatish, diagnostik suhbatlar, kasbga moslashish, professiogramma kabi tushunchalarni chuqur anglab, ularni tadbqiq etishga tayyor bo'lishlari zarur;
- kasb hunarga yo'naltirish jaryonida o'quv moddiy bazasini tashkil etish (kerakli anketalar, diagnostik savolnomalar, testlar va x.z.);
- davlat talim standartlarining ishlab chiqilish mezonlari va unga qo'yiladigan talablar;
- kasbiy tanlov bo'yicha tashxis markazlarining faoliyati;
- ixtisoslik yo'nalishining istiqboldagi tarraqqiyoti va unga kasbiy jixatdan moslashib borish yo'llari to'g'risida **bilishi kerak**;
- mutaxassislik va yo'nalishlar bo'yicha Davlat ta'lim standartlari mazmunini;
- kasbiy tayyorgarligi buyicha o'quv rejasi va dasturlar mazmunini;
- kasb-hunar kollejarida o'quv jarayonini tashkil etish va boshqarish;
- o'zlashtirgan nazariy bilimlari asosida amalda kasbga yaroqlilikni, professional rejalarni to'g'ri tashkil etishni **ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak**;
- kasblarga tibbiy jihatdan nomuvofiqligini aniqlash usullarini egallab olib mashg'ulotlarni o'tkazish;
- kasb tanlashga yullash ishlarini rejalashtirish;
- tarbiyaviy tadbirlarni o'tkazish;
- bandlik xizmati bilan ishlash;
- o'quvchilarning individual xususiyatlarini aniklash buyicha anketalar, diagnostik-differensial savolnomalar va testlardan foydalanish;
- ota-onalar va jamoat tashkilotlari bilan ishlash **malakalariga ega bulishi kerak**.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

Kasb hunarga yo'naltirish fani umumkasbiy fan hisoblanib, 7-semestrda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan matematik va tabiiy (fizika, matematika, axborotlar texnologiyasi, chizmachilik, radioelektronika va h.k.), umumkasbiy (pedagogika, pedagogik mahorat, psixologiya, mehnat va muhandislik psixologiyasi va h.k.) va ixtisoslik (materiallar texnologiyasi, mashinasozlik fanlari, o'quv ustaxonalarida amaliy ishlar, mehnat ta'limi fanlari, texnika xavfsizligi va h.k.) fanlaridan etarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlik talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Talabalar fanni o'zlashtirish jarayonida ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lgan barcha sohalar, ularda qo'llaniladigan texnologik jarayonlar hamda ishlab chiqarish munosabatlari to'g'risida to'liq tassavurga ega bo'ladilar. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilarni mehnat ta'limi tarkibida kasbga hunarga yo'naltirish

ularning zamonaviy va milliy kasb-hunarlarni o'zaro uyg'unligini ta'minlagan holda bilim, ko'nikma, malakalarni egallashlarini ta'minlaydi. Mazkur dastur bo'lajak mehnat ta'limi o'qituvchilarining kasbga hunarga yo'naltirish ishlarini xalq xo'jaligi tarmoqlari istiqbolini hamda kasb-hunar kollejlari sohashtirilganligini hisobga olgan holda bajarishiga xizmat qiladi.

Fani o'qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar

Talabalarning kasb hunarga yo'naltirish fanini o'zlashtirishlari uchun o'qitishning ilg'or va zamonaviy usullaridan foydalanish, yangi informatsion-pedagogik texnologiyalarni tadbqiq qilish muhim ahamiyatga egadir. Fanni o'zlashtirishda darslik, o'quv va uslubiy qo'llanmalar, ma'ruza matnlari, tarqatma materiallar, elektron materiallar, virtual stendlar hamda ishchi holatdagi mashinalarning ishlab chiqarishdagi namunalari va maketlaridan foydalaniladi. Ma'ruza, seminar va laboratoriya darslarida mos ravishda ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalaniladi.

Asosiy qism

Fanning nazariy mashg'ulotlari umumiy mazmuni

O'quvchilarni kasbga hunarga yo'naltirish nazariyasi va metodikasi

Yoshlarni kasbga hunarga yo'naltirishning nazariy shart-sharoitlari: fanning maqsadi va vazifalari; fanning mazmuni «Ta'lim to'g'risida»gi Qonun; «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi». Kasbga yo'naltirish asoslari to'g'risidagi ta'limot: fan-texnika va ijtimoiy taraqqiyot; kasbni to'g'ri tan-lashning ahamiyati; umummehnat va maxsus malakalarni, kasbga bo'lgan qiziqishini shakllantirish.

Kasb hunarga yo'naltirish ishining pedagogik asoslari

Mehnat ta'limi o'qituvchisiga qo'yiladigan talablar: metodistning kasb tanlashga yo'lashni boshqaruvchilik ahamiyati; metodistga qo'yiladigan talablar; metodistning psixologik-pedagogik, umumtexnik va umumtalim tayyorgarligi. Kasbga yo'naltirish bosqichlarining mazmuni: kuzatish; diagnostik suhbatlar; birinchi bosqich - 1-4 sinf; ikkinchi bosqich - 5-9 sinf; uchinchi bosqich - akadem litsey, kasb- hunar kolleji.

O'zbekiston xalq xo'jaligining asosiy tarmoqlari. Xalq xo'jaligi tarmoqlari, sanoat – qishloq xo'jaligi, kichik korxonalar, kichik biznes. Xalq xo'jaligi ishchi kasblari va ularning malaka tavsifnomalari. Ishchi mutaxassis tayyorlash tizimi.

O'rta maxsus ta'limi tasniflagichi. O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi yo'nalishtirish, mutaxassislar tayyorlashda unifikatsiya, differentsiatsiya.

Kasb hunarga yo'naltirish ishining maktab tizimi

O'qituvchining shaxsi, fan o'qituvchilari, sinf rahbari; o'quv ishlari bo'yicha ilmiy mudir, o'quv muassasalari psixologi, sinf rahbarining kasb hunarga yo'naltirishdagi o'rni. Kasb tanlashga yo'llash komissiyalarini tashkil qilish; o'qituvchilar bilan metodik ishlarni tashkil qilish; o'quvchilar bilan ishlash; ota-onalar bilan ishlash.

Kasb hunarga yo'naltirishning tarbiyaviy yo'nalishi

Kasblar xarakteristikasi – professiogramma. Kasb hunarga yo'naltirish ishlariga qo'yiladigan talablar. Maktabda tarbiyalash darslarda kasb hunarga yo'naltirish; boshqa soha mutaxassisliklar bilan tanishtirish; o'quv muassasasi atrofidagi korxonalar bilan tanishtirish. Maktabdan tashqari tashkilotlarga ekskursiyalarni tashkil qilish, ommaviy axborotlarning ahamiyati.

Kasb hunarga yo'naltirishning ijtimoiy va psixofiziologik asoslari

Kasb hunarga yo'naltirish ishlarining ijtimoiy asoslari. Kasb hunarga yo'naltirish ishlarining psixologik asoslari. Kasb hunarga yo'naltirish ishlarining fiziologik asoslari. Kasb hunarga yo'naltirish ishiga xabarlik qilish va uni rejalashtirish «Kasb hunarga yo'naltirish» fanini o'qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish Bo'lajak o'qituvchilarni o'quvchilarni kasb hunarga yo'naltirish ishiga tayyorlash tizimi.

Kasb hunarga yo'naltirishning tarkibi

Sinf rahbari. Sinf rahbarining kasb hunarga yo'naltirishda o'rni. O'quv muassasasi rahbarining kasb hunarga yo'naltirishni tashkil etishi. O'quv ishlari bo'yicha rahbar o'rinbosarlarining vazifasi. O'quv muassasasidan tashqari tarbiyaviy ishlarning takomillashtirishning ish mazmuni. Talabalarni kasb hunarga yo'naltirish ishiga tayyorlashning mazmuni. Ijtimoiy-siyosiy turkumdagi fanlarini o'rganishda talabalarni kasb hunarga yo'naltirish ishiga g'oyaviy-nazariy jihatdan tayyorlash.

Pedagogik-psixologik fanlarni o'rganishda talabalarni kasb hunarga yo'naltirish ishiga nazariy-metodik jihatdan tayyorlash

Psixologiya fanining kasb hunarga yo'naltirishdagi ahamiyati. Pedagogika fanining kasb hunarga yo'naltirishdagi ahamiyati. Mutaxassislikka kirish fanining mazmuni. Talabalarni kasb hunarga yo'naltirish tizimidagi maxsus, ilmiy va umumiy texnik turkumdagi fanlar. Talabalarni kasb hunarga yo'naltirish tizimidagi umumiy texnik turkumdagi fanlar.

Darsdan hamda o'quv muassasasidan tashqari kasb hunarga yo'naltirish ishlarini rejalashtirish va tashkillashtirish.

Ekskursiyalarni tayyorlash, o'tkazish hamda uning yakuni bo'yicha hisobot ishlari.
To'garak ishlarining rejalarini tuzish. To'garak qatnashchilarining faolligini oshirish yo'llari.
Ommaviy tadbirlarni tashkillashtirish.
O'quvchilar ishlab chiqargan mahsulotlar ko'rgazmalari.
O'quvchilarning kasbiy mahorat tanlovlari.

Fanning nazariy mashg'ulotlari xususiy mazmuni

Hunarmandlarning bozor munosabatlari asosidagi faoliyatlari, uyushmalari va uning istiqbollari.

Halq hunarmandchiligi bo'yicha ko'rgazma va tanlovlarni tashkil qilish va ishtirokchilarni tanlash qoidalari. Xalq hunarmandchiligining tanlangan yo'nalishi bo'yicha zamonaviy dizayn talablari bilan uyg'unlashtirilgan mahsulot tayyorlashdagi ish usullarini o'rganish.

O'zbekistondagi ishlab chiqarish turlari.

O'zbekiston xalq xo'jaligida, sanoat va qurilishda moddiy ishlab chiqarish asoslari va uning tarkibi, o'zaro munosabati, bir-biriga bog'liqligi.

Texnologik jarayon haqida asosiy tushuncha

Yangi texnika va ilg'or texnologiya, uning ifodalanishi.
Mehnat predmetiga mexanik ta'sir etish (Texnologiya va dizayn yo'nalishi-materiallarni kesish, qirqish, birlashtirish, payvandlash, Servis xizmati yo'nalishi-gazlamalarning olinishi, ularni bichish tikish, pardoqlash, mahsulotlarga birinchi va ikkinchi ishlov berish, yarim fabrikatlar va h.k)

Seminar mashg'ulotlarini tashkil etish bo'yicha ko'rsatmalar

Yoshlarni kasb hunarga yunaltirishning nazariy shart-sharoitlari: fanning maqsadi va vazifalari; fanning mazmuni.

Kasb hunarga yo'naltirish asoslari tug'risidagi ta'limot: fan-texnika va ijtimoiy taraqqiyot; kasbni to'g'ri tanlashning ahamiyati; umummexnat va maxsus malakalarni, kasbga bo'lgan qiziqishini shakllantirish.

Mehnat ta'limi metodistiga ko'yiladigan talablar: metodistning kasb hunarga yo'naltirishda boshkaruvchilik ahamiyati; metodistga qo'yiladigan talablar; metodistning psixologik-pedagogik, umumtexnik va umumtalim tayyorgarligi.

Kasbga yo'naltirish bosqichlarining mazmuni: kuzatish; diagnostik suhbatlar;

birinchi bosqich - 1-4 sinf;

ikkinchi bosqich - 5-9 sinf;

uchinchi bosqich - akadem litsey, kasb- hunar kolleji.

Kasb hunarga yo'naltirish ishining maktab tizimi. O'qituvchining shaxsi, fan o'qituvchilari, sinf rahbari; o'quv ishlari bo'yicha ilmiy mudir. O'quv muassasalarida kasb hunarga yo'naltirish uslubiyoti. Kasb hunarga yo'naltirish komissiyalarini tashkil qilish; o'qituvchilar bilan metodik ishlarni tashkil qilish; o'quvchilar bilan ishlash; ota-onalar bilan ishlash.

Kasb hunarga yo'naltirishning tarbiyaviy yo'nalishi. Kasblar xarakteristikasi – professiogramma.

Kasb hunarga yo'naltirish ishlariga qo'yiladigan talablar. Maktabda tarbiyalash darslarda kasb hunarga yo'naltirish; boshqa soha mutaxassisliklar bilan tanishtirish; o'quv muassasasi atrofidagi korxonalar bilan tanishtirish.

Maktabdan tashqari tashkilotlarga ekskursiyalarni tashkil qilish, ommaviy axborotlarning ahamiyati.

Kasb hunarga yo'naltirish ishlarining ijtimoiy asoslari. Kasb hunarga yo'naltirish ishlarining psixologik asoslari. Kasb hunarga yo'naltirish ishlarining fiziologik asoslari. Kasb hunarga yo'naltirish ishiga raxbarlik qilish va uni rejalashtirish.

Bo'lajak o'qituvchilarni o'quvchilarni kasb hunarga yo'naltirish ishiga tayyorlash tizimi.

Kasb hunarga yo'naltirishning tarkibi. Sinf rahbari. Sinf rahbarining kasb hunarga yo'naltirishda o'rni. O'quv muassasasi rahbarining kasb hunarga yo'naltirishni tashkil etishi. O'quv ishlari bo'yicha rahbar o'rinbosarlarining vazifasi.

O'quv muassasasidan tashqari tarbiyaviy ishlarning takomillashtirishning ish mazmuni. Talabalarni kasb hunarga yo'naltirish ishiga tayyorlashning mazmuni.

Laboratoriya ishlarini tashkil etish bo'yicha ko'rsatmalar

Laboratoriya ishlarida talabalar kasb hunarga yo'naltirish ishlarini tashkil qilish, kasb turlari, turkumlari, bo'limlari, guruhlariga ajratish, kasb tanlash formulasini tuzish, ishchi kasblari bilan tanishtirish bo'yicha amaliy ko'nima va malaka hosil qiladilar.

Laboratoriya ishlarining tavsiya etiladigan mavzulari:

1. Xalq xo'jaligidagi kasblar ularning tasnifi.
2. Akademik litseylar va kasb hunar kollejlarning yo'nalishi, ularning bir-birdan farqi, umumiy tomonlarini tahlil qilish.
3. Kasblarning tiplari
4. Kasblarning turkumlari, bo'limlari, guruhlar.
5. Kasblarning murakkablik omillarini tahlil qilish.
6. Kasb tanlashda onglik va mustaqillik.
7. Kasbning insonga qo'yadigan talablari.
8. Kasb tanlashda yo'l qo'yiladigan tipik xatolar.
9. Professional qiziqish va moyilliklar.
10. Professional qiziqish va moyilliklarni shakllantirish.
11. Kasb tanlashda kobiliyatning ahamiyati
12. Kasbga yaroqlilik
13. Kasb tanlashda salomatlikning ahamiyati
14. Kasblarning tibbiy jixatdan nomuvofiqligi
15. Ishchi kasbini egallash yo'llari.
16. Oliy va o'rta maxsus ta'lim tizimida mutaxassislar tayyorlash
17. Professional reja tug'risida tushuncha
18. Professional rejalarini amalga oshirish bosqichlari
19. Kasb hunarga qiziqishni aniqlash testini tuzish
20. Kasb hunarga qiziqishni aniqlash anketasini tuzish

Mustaqil ta'limni tashkil etishning shakli va mazmuni

Talaba mustaqil ta'limni tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- kasb tiplari, guruhlar sinflari, o'quvchilarning xususiyatlarni o'rganib tashxisdan o'tkazadilar va tavsiyalar beradilar;
- kasblar klassifikatsiyalarining umumiy ta'rifi;
- talabalarga «kasb» tushunchasining ma'nosini yoritib berish;
- ularni kasblarning klassifikatsiyalari bilan tanishtirish;
- talabalarga har bir soha kasblarining jamiyatda tutgan o'rni haqida ma'lumot berish;
- **kasblar mazmunini tushuntirish talabalarning fikrlash doirasini kengaytirish.**

Mustaqil ta'limning tavsiya etiladigan mavzulari:

1. O'quvchilarni kasb hunarga yo'naltirish nazariyasi va metodikasi. Yoshlarni kasb hunarga yo'naltirishning nazariy shart-sharoitlari: fanning maqsadi; fanning vazifasi; fanning mazmuni.
2. «Ta'lim to'g'risida»gi qonun, Kadrlar tayyorlash milliy dastur. Kasbga yo'naltirish asoslari to'g'risidagi ta'limot: fan-texnika va ijtimoiy taraqqiyot; kasbni to'g'ri tanlashning ahamiyati; umummehnat va maxsus malakalarni, kasbga bo'lgan qiziqishni shakllantirish.
3. Kasb hunargaga yo'naltirish ishining pedagogik asoslari. Kasb ta'limi metodistiga qo'yiladigan talablar: metodistning kasb hunarga yo'naltirishda boshqaruvchilik ahamiyati; metodistga qo'yiladigan talablar; metodistning psixologik-pedagogik, umumtexnik va umumta'lim tayyorgarligi. Kasbga yo'naltirish bosqichlarining mazmuni: kuzatish; diagnostik suhbatlar. birinchi bosqich - 1-4 sinf, ikkinchi bosqich - 5-6 sinf, uchinchi bosqich - akadem litsey, kasb- hunar kolleji.
4. Kasb hunarga yo'naltirish ishining maktab tizimi:
5. O'qituvchining shaxsi, fan o'qituvchilari, sinf rahbari; o'quv ishlari bo'yicha ilmiy mudir;
6. O'quv muassasalarida kasb hunarga yo'naltirish uslubiyoti. Kasb hunarga yo'naltirish komissiyalarini tashkil qilish; o'qituvchilar bilan metodik ishlarni tashkil qilish; o'quvchilar bilan ishlash; ota-onalar bilan ishlash.
7. Kasb hunargaga yo'naltirishning tarbiyaviy yo'nalishi.

8. Maktabda tarbiyalash darslarda kasb hunarga yo'naltirish; boshqa soha mutaxassisliklar bilan tanishtirish; o'quv muassasasi atrofidagi korxonalar bilan tanishtirish. Maktabdan tashqari tashkilotlarga ekskursiyalarni tashkil qilish, ommaviy axborotlarning ahamiyati.

9. Kasbga yo'naltirishning ijtimoiy va psixofiziologik asoslari.

10. Kasb hunarga yo'naltirish ishlarining ijtimoiy asoslari. Kasb hunarga yo'naltirish ishlarining psixologik asoslari. Kasb hunarga yo'naltirish ishlarining fiziologik asoslari.

11. Bo'lajak o'qituvchilarni o'quvchilarni kasb hunarga yo'naltirish ishiga tayyorlash tizimi.

12. Kasb hunarga yo'naltirishning tarkibi. Bo'lajak o'qituvchilarning mutaxassisligiga asoslangan holda kasb hunarga yo'naltirish.

Sinf rahbari. Sinf rahbarining kasb hunarga yo'naltirishdagi o'rni. O'quv muassasasi rahbarining kasb tanlashni tashkil etishi.

O'quv ishlari bo'yicha rahbar o'rinbosarlarining vazifasi.

13. O'quv muassasasidan tashqari tarbiyaviy ishlarning takomillashtirishning ish mazmuni. Talabalarni kasb hunarga yo'naltirish ishiga tayyorlashning mazmuni.

14. Ijtimoiy-siyosiy turkumdagi fanlarini o'rganishda talabalarni kasb hunarga yo'naltirish ishiga g'oyaviy-nazariy jihatdan tayyorlash.

Bo'lajak fan o'qituvchilarga tayyorlash jarayonida o'quv rejasi bilan tanishishi.

15. O'quv dasturlarida kasb hunarga yo'naltirishning tarbiyaviy imkoniyatlari.

16. Ijtimoiy-siyosiy turkumdagi fanlarni o'rganishda talabalarni kasb hunarga yo'naltirish ishiga g'oyaviy-nazariy jihatdan tayyorlash.

17. Psixologik-pedagogik fanlarni o'rganishda talabalarni kasb hunarga yo'naltirish ishiga nazariy-metodik jihatdan tayyorlash.

18. Psixologiya fanining kasb hunarga yo'naltirishdagi ahamiyati.

19. Pedagogika fanining kasb hunarga yo'naltirishdagi ahamiyati.

20. Mutaxassislikka kirish fanining mazmuni. Talabalarni kasbga yo'naltirish tizimidagi maxsus, ilmiy va umumiy texnik turkumdagi fanlar. Talabalarni kasb hunarga yo'naltirish tizimidagi maxsus, umumiy texnik turkumdagi fanlar.

Dasturning informatsion-uslubiy ta'minoti

Mazkur fanni o'qitish jarayonida ta'limning zamonaviy metodlari, pedagogik va axborot-kommunikatsion texnologiyalarni qo'llanilishi nazarda tutilgan.

- ma'ruza darslarida zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentatsion va elektron-didaktik texnologiyalardan;

- laboratoriya mashg'ulotlarida slaydlar, multimedia vositalaridan;

- mashg'ulotlarda Internet tizimi yangiliklari, darsliklarning elektron versiyalari, lingofon qurilmalarini qo'llash nazarda tutiladi.

Foydalaniladigan asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalar ro'yxati

Asosiy o'quv qo'llanma

1. Muslimov N.A., Mullaxmetov R.G. Kasb tanlashga ywllash. Wquv qwllanma.-Toshkent: WzROWMTV, 2007

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Jo'raev R.X., Tolipov O'.Q., Sharipov Sh.S. Uzluksiz ta'lim tizimida o'quvchilarni kasb-hunar yo'naltirishning ilmiy-pedagogik asoslari. Monografiya. -T.:FAN. 2004. 120 b.
2. O'zbekiston Respublikasida o'quvchi-yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirish tizimini rivojlantirish konsepsiyasi. –Toshkent: O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish va psixologik-pedagogik Respublika tashxis markazi. 2002. 12 b.
3. Boltaboev S.A. Tolipov U. Umumiy o'rta ta'lim maktablari kasbga yo'naltirish o'quv-metodika kabineti faoliyatini tashkil qilish bo'yicha metodik tavsiyanoma. -Toshkent 2000.
4. Tolipov O'.Q., Sharipov Sh.S., Xolmatov P.Q. Darsdan tashqari Mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilarni kasb-hunarga yo'llash texnologiyasi. –Toshkent: O'zPFITI. 2004. 32 b.

Elektron ta'lim resurslari

1.www.ziynet.uz

2.www.pedagog.uz

O`ZBEKISTAN RESPUBLIKASI XALIQ BILIMLENDIRIW
MINISTRILIGI

A`JINIYAZ ATI`NDAG`I` NO`KIS MA`MLEKETLIK PEDAGOGIKA
INSTITUTI

Dizimge ali`ndi`
BD-5111000-3.10 nomeri
2012 ji`l “14” mart

“TASTI`YI`QLAYMAN”
NMPI woqi`w isleri boyi`nsha prorektori _____
M. Q. Saribaev
“_____” _____ 2015 jil.

Ka’sip tan’lawg’a bag’darlaw
PA`NININ`
ISSHI WOQI`W BAG`DARLAMASI
(4-KURS)

Bilim tarawi`:	100000 - Gumanitar
Bilimlendiriw tarawi`:	110000 – Pedagogika
Bilimlendiriw bag`dari`:	5112100 – Miynet ta`limi

Pa`nnin` isshi woqi`w da`stu`ri woqi`w, isshi woqi`w reje ha`m woqi`w da`stu`rine muwapi`q islep shi`g`i`ldi`.

Du`ziwshiler:

B. Ibragimov - “Miynet ta`limi” kafedrası dotsenti

Pikir bildiriwshiler:

Baltabaev T. - QQRPKQTMOI «Ameliy pa`nler» kafedrası baslıg`ı

Ibragimov B. - NMPI, «Miynet ta`lim» kafedrasının` dotsenti

Pa`nnin` isshi woqi`w da`stu`ri «Miynet ta`limi» kafedrasini`n` 2015 ji`l «\_\_\_» «\_\_\_\_\_» dag`i` «\_\_\_» - san ma`jilisinde dodalawdan wo`tken ha`m fakultet ken`esinde dodalaw ushi`n usi`ni`s yetilgen.

Kafedra baslıg`i`:

B. İbragimov

Pa`nnin` isshi woqi`w da`stu`ri «Fizika-matematika» fakul`tet ken`esinde dodalang`an ha`m paydalani`wg`a usi`ni`s qi`li`ng`an (2015 ji`l «\_\_\_» «\_\_\_\_\_» dag`i` «\_\_\_» sanli bayanlamasi`).

Fakul`tet ken`esi baslıg`i`:

M. Jumamuratov

Pa`nnin` jumi`s bag`darlamasi «Fizika-matematika» fakul`tetı İlimiy ken`esinde ko`rip shigildi ha`m institut oqi`w metodik ken`esine tasti`yi`qlawg`a usi`ni`s etilgen. 2015 -jil «\_\_\_» «\_\_\_\_\_» № \_\_\_\_\_ sanli majilis bayanati`

Kelisildi: Woqi`w metodikali`q bo`lim baslıg`i` _____
Qunnazarov I.

Kirisiw

Usi oqiw bag`darlama talabalardin` pedagogika, psixologiya, uliwma ka`siplik ha`mde arnawli pa`nlerden algan bilim ha`m de ko`nlikpelerin a`melde qollaw, uliwma orta ta`lim mektebi oqiwshilarinda uliwma miynet, ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw ha`m uliwma ka`siplik bilim ha`m ko`nlikpelerin qa`liplestiriwdin` metodlari, sabaq beriwdin` shart-sharayatlari, sho`lkemlestiriw formalari ha`mde metodlari, sonday-aq, oqiwshilarda ka`siplerge baylanisli bilim beriw ko`nigiw, maslasiw, tan`law, ka`sipti qa`liplestiriw yamasa basqa ka`sipti tan`law, sho`lkemlestiriw formalari ha`mde qurallari, sonday-aq olarg`a baylanisli jobalastiriwshi hu`jjetler mazmuni menen tanistiriw ma`selelerin qamiraydi.

Oqiw pa`ninin` maqseti ha`m waziypalari

Pa`ndi oqitiwdan maqset-talabalardi ha`r ta`repleme barkamal rawajlang`an, ha`zirgi zaman ruwqinda ta`rbiyalang`an, bazar ekonomikasi da`wirinde ta`lim-ta`rbiya jumisin sho`lkemlestiriw ha`m oni a`melge asiriwg`a baylanisli dolzarb mashqalalardi jaqsi sheshe alatug`in, milliy g`a`rezsizlik ideyasi, milliy ha`m uliwma insaniy qa`driyatlarimizdi teren` his etip, olardi ta`lim-ta`rbiya mazmunina sin`dire alatug`in shaxs-Miynet ta`limi, ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw oqitiwshisi sipatinda qa`liplestiriw.

Pa`nnin` waziypasi pedagogikalik-psixologiyaliq bilimlerde oqiwshilarda uliwma miynet, ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw ha`m uliwma ka`siplik ko`nlikpe ha`m uqiqliqlardi qa`liplestiriw protsesinde qollaniw; pedagogikalik-psixologiyaliq bilimler, bevosita tanlang`an tarawlarg`a ha`m jan`a pedagogikalik, xabar texnologiyalari tiykarinda metodikalik mashqalalardi sheshiw; mekteplerde Miynet ta`limi, kasip tan`lawg`a bag`darlaw ha`m de ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw sabaqlarin oqitiwdi sho`lkemlestiriw ha`m de oni a`melge asiriw metodikasin u`yreniwden ibarat.

Pa`n boyinsha talabalardin` bilimne, ko`nikpe ha`m uqiqliqlarina qoyilatug`in talaplar

“Miynet ta`limi, ka`sip tan`lawg`a bag`darlawdi oqitiw metodikasi, ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw” oqiw pa`nin o`zlestiriw protsesinde a`melge asirilatug`in ma`seleler boyinsha bakalavr:

- Miynet ta`limi, ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw bag`darlari boyinsha ta`lim mazmuninin` uzviyligi ha`m o`z-ara baylanisligi; oqiw materiallik bazasinin` sho`lkemlestiriliwi (oqiw materiallari ha`m maslamalar menen ta`miyinleniwi); ma`mleketlik ta`lim standartlarinin` islep shig`ariliw o`lshemleri ham og`an qoyilatug`in talaplardi, kasip tipleri, ka`sipke jaramliliq, ka`sip tan`lawg`a ta`sir etiwshi faktorlardi **biliwi kerek**;

- oqiwshilardin` miynet tayarligi boyinsha oqiw jobasi ha`m bag`darlamalar mazmunin; oqiw protsesin sho`lkemlestiriw ha`m Miynet ta`limi, ka`sip tan`lawg`a bag`darlawg`a baylanisli jobalastiriwshi hu`jjetlerdi islep shig`iw, Miynet ta`limi, ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw sabaqlarin alip bariw **ko`nikpelerine iyeboliwi kerek**;

- ta'lim mekamlari ha'm islep shig'ariw karxanalari ortasinda baylanislar ornatiwdi biliwi, ukipliqliq payda etiw ha'm a'melde qollay aliwi; shinig'iwlar o'tkiziwi; oqiw protsesin jobalastiriwi; ta'rbiyaliq ta'dbirlerdi o'tkiziwi; ba'ntlik xizmati menen islew; oqiwshilardin' individual qasiyetlerin aniqlaw boyinsha tu'rli testlerden paydalaniwi; ata-analar ha'm ja'miyetlik sho'lkemler menen islew uqiqliqlarina iye boliwi kerek.

Pa`nnin` oqiw jobasindag`i basqa pa`nler menen o`z-ara baylanislig`i ha'm metodikalig`i jaqtan baslanis izbe-izlig`i

Miynet ta'limi, ka'sip tanlawga bag'darlawdi oqitiw metodikasi, ka'sip tanlawga bag'darlaw. Ka'sip tanlawga bag'darlaw uliwma ka'siplik pa'n esaplanip, 6 ha'm 7 semestrlerde oqitiladi. Bag'darlaman a'melge asiriw oqiw jobasinda jobalastirilgan matematikalig ha'm tabiiy (fizika, matematika, axborotlar texnologiyasi, chizmachilik, radioelektronika h.t.b..), uliwma ka'siplik (pedagogika, pedagogikalik sheberlik, psixologiya, miynet ha'm injenerlik psixologiyasi h.t.b..) ha'm qaniygelik (materiallar texnologiyasi, mashinasazliq pa'nleri, oqiw ustaxanalarinda a'meliy jumislar, ka'sip ta'limi praktikumi pa'nleri, texnika qa'wipsizligi h.t.b..) pa'nlerinen jeterli bilim ha'm ko'nikpelerge iye boliw talap etiledi.

1.4. Pa`nnin` ko`lemi.

№	Mashg'ulot turi	Ajratilgan soat	Semestr
1	Teoriyalig (leksiya)	20	6
2	A'meliy shinig'iwlar	20	
3	Laboratoriya shinig'iw	4	
4	Seminar	32	
5	Kurs jumisi		
6	O'z betinshe jumis	47	
7	Ja'mi	123	

II. Tiykarg`i bo`lim

2.1. Teoriyalig shinig'iwlarin` temalari, mazmuni ha'm olarg`a ajratilgan saat

№	Mavzular mazmuni	Mashg'ulotlar maqsadi	Ajratilgan soat
1	Kasip tanlawga bag'darlau pa`ninin` predmeti. Kasip tanlawga bag'darlau pa`ninin` mazmuni ha'm pa`nnin` aldina qoyg`an maqset ha'm waziypalari Ka'sipke	• Tema boyinsha beriletug'in tayanish tu'siniklernin` mazmunin aship beriw • Tema rejelerin toliq jaritiw • Talabalar aling'an mag'liwmatlardi taliqlaw ha'm	2

	bag`darlaw boyinsha aldin`g`i oy-pikirler ha`m olardin` rawajlaniv tariyxi. Pa`nnin` maqseti. Pa`nnin` mazmuni.	jeke pikirlewge u`yretiw	
2	Ta`lim tuurisinda nizam. Kadrler tayarlaudin` milliy dasturi. Mektep oqiw jobasinin` mazmuni ha`m miynet ta`limi sabag`inin` oqiw jobasindag`i orni. Orta Aziyada miynet ta`liminin` jolg`a qoyiliwi, mektepte miynet ta`liminin` waziypalari, MTS ha`m oqiw bag`darlamasi menen tanisiw. Miynet ta`liminin` tiykarg`i bag`darlari, mazmuni, bag`darlar boyinsha oqitiwg`a qoyilatug`in talaplar.	• Tema boyinsha beriletug`in tayanish tu`siniklernin` mazmunin aship beriw</li> <li>• Tema rejelerin toliq jaritiw</li> <li>• Talabalar aling`an mag`liwmatlardi taliqlaw ha`m jeke pikirlewge u`yretiw	2
3	Kasipke bag`darlau isinin` pedagogik tiykarlari, kasip talimi metodiske koyilatiug`i talaplar.</b> Ka`sip ta`limi oqtiwshi metodistinin` joqari sheberligi ha`m ma`deniyati o`zinin` metodikalik-pedagogikalik ha`m arnawli tayarlig`i Jas a`wladlardi sanali tu`rde ka`sip tan`lawg`a tayarlaw ma`selelerine oqitiwshilar, metodistler, bilimlendiriw xizmetkerleri jeke qatnası	• Tema boyinsha beriletug`in tayanish tu`siniklernin` mazmunin aship beriw</li> <li>• Tema rejelerin toliq jaritiw</li> <li>• Talabalar aling`an mag`liwmatlardi taliqlaw ha`m jeke pikirlewge u`yretiw	2
4	Kasip tanlaug`a bag`darlaudin` basqishlarin`g`in mazmunin qadag`alau diagnostika. oqitiwshi sabaqlarda gu`zetiwi, olar menen gu`rrin`lesiwi. Oqiwshi ha`reketin baqlaw waqtında onin` belgili bir o`zgesheliklerin iykemlestirip baqlap bariw. Diagnostika. Oqiwshilardin` hu`jjetlerin ha`m a`meliy jumis ha`reketlerin talqilap bariw	• Tema boyinsha beriletug`in tayanish tu`siniklernin` mazmunin aship beriw</li> <li>• Tema rejelerin toliq jaritiw</li> <li>• Talabalar aling`an mag`liwmatlardi taliqlaw ha`m jeke pikirlewge u`yretiw	2
5	Kasipke bag`darlau isinin` mektap sistemasi. Ukituvchining shaxsi , Pa`n oqitiushilardin` klass basshilari oqiu isleri. . Pa`n oqitiwshilari. Klass basshisi. Do`gerek basshilari. Qa`bilet ha`m qizig`iwlardi qa`liplestiriwdin` politexnikaliq tiykarlardi ha`m mektep jaslari baslang`ish islep shig`ariw tayarliqlarin ken`eytiriw	• Tema boyinsha beriletug`in tayanish tu`siniklernin` mazmunin aship beriw</li> <li>• Tema rejelerin toliq jaritiw</li> <li>• Talabalar aling`an mag`liwmatlardi taliqlaw ha`m jeke pikirlewge u`yretiw	2
6	Kasipke bag`darlau islerinin` tarbiyalik bag`dari</b> Mektep oqiushilarin tarbiyalauda xa`m sabaqlardi ka`sip ta`limge bag`darlau. Ka`sip tan`lawg`a	• Tema boyinsha beriletug`in tayanish tu`siniklernin` mazmunin aship beriw	2

	bag`darlaw komissiyalarin sho`lkemlestiriw. Oqitiwshilar menen metodikaliq jumislardi sho`lkemlestiriw. Oqiwshilar menen kelisiw. Ata-analar menen kelisiw. Oqiwshilardi ka`sipke bag`darlaw jumisin iske asiriwg`a mektep oqitiwshilar ja`ma`a`ti klass basshisi.	• Tema rejelerin toliq jaritiw • Talabalar aling`an mag`liwmatlardi taliqlaw ha`m jeke pikirlewge u`yretiwi	
7	Ka`sipke bag`darlaudin` sotsialliq ha`m psixologik tiykarlari . Ka`sipke bag`darlaw jumislarinin` sotsialliq tiykarlari. Ka`sipke bag`darlaw jumislarinin` psixologiyaliq tiykarlari. Ka`sipke bag`darlaw jumislarinin` fizologiyaliq tiykarlari Klasstan tis, mektepten tisqari jumislarda oqiwshilardin` arnawli ayriqsha qizig`iwshiliqlari.	• Tema boyinsha beriletug`in tayanish tu`siniklernin` mazmunin aship beriw</li> <li>• Tema rejelerin toliq jaritiw</li> <li>• Talabalar aling`an mag`liwmatlardi taliqlaw ha`m jeke pikirlewge u`yretiwi	2
8	Ka`sipke bag`darlaudin` sotsialliq ha`m psixologik tiykarlari Ka`sipke bag`darlaw jumislarinin` sotsialliq tiykarlari. Ka`sipke bag`darlaw jumislarinin` psixologiyaliq tiykarlari. Ka`sipke bag`darlaw jumislarinin` fizologiyaliq tiykarlari Klasstan tis, mektepten tisqari jumislarda oqiwshilardin` arnawli ayriqsha qizig`iwshiliqlari.	• Tema boyinsha beriletug`in tayanish tu`siniklernin` mazmunin aship beriw</li> <li>• Tema rejelerin toliq jaritiw</li> <li>• Talabalar aling`an mag`liwmatlardi taliqlaw ha`m jeke pikirlewge u`yretiwi	2
9	Bolajaq oqiushilardin ka`sip tanlaug`a bag`darlaudin` isinin` tarbiyalıq sistemasi</b> Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw tarkibi. Bolajaq oqitiwshilardin` na`tiyjeligine tiykarlang`an jag`dayda ka`sipke bag`darlaw. Pedagogika, ilimiy metodikaliq a`debiyatlar di xaliq bilimlendiriw organlarinin` direktivalıq hu`jjetlerin talqilap ko`rip shig`iw	• Tema boyinsha beriletug`in tayanish tu`siniklernin` mazmunin aship beriw</li> <li>• Tema rejelerin toliq jaritiw</li> <li>• Talabalar aling`an mag`liwmatlardi taliqlaw ha`m jeke pikirlewge u`yretiwi	2
10	Klass basshisi Klass basshisinin` ka`sip tanlaudag`i orni.</b> Klass basshisinin` ka`sip tan`lawdag`i orni. Klass basshisinin` ka`sip tan`lawdi sho`lkemlestiriwi. Oqiw isleri boyinsha direktor orinbasarlarinin` waziypasi. Mektepten tisqari ta`rbiyalıq jumislardi jetilistiriwdin` mazmunı.	• Tema boyinsha beriletug`in tayanish tu`siniklernin` mazmunin aship beriw</li> <li>• Tema rejelerin toliq jaritiw</li> <li>• Talabalar aling`an mag`liwmatlardi taliqlaw ha`m jeke pikirlewge u`yretiwi	2
11	Oqiu isleri boyinsha orinbasarlardin uaziypasi. Oqiwshinin` o`zligin tu`siniwi, o`z ku`shi ha`m mu`mkinshiliklerin, o`z qa`biletlerin duris bahalay biliwi, keyninen	• Tema boyinsha beriletug`in tayanish tu`siniklernin` mazmunin aship beriw • Tema rejelerin toliq jaritiw	2

	derlik jeke qizig`iwlari ha`m mu`mkinshiliklerin ka`sip talaplari menen salistirip ko`riwi, ka`sipti tabisli tan`law sha`rayatlari. Oqiw isleri boyinsha orınbasardın` oqıwshılardıń ka`sip tan`lawındag`ı ornı.	Talabalar aling'an mag'liwmatlardı taliqlaw ha'm jeke pikirlewge u`yretiw	
12	Talabalardı ka`sip tanlaug`a bag`darlaudın` isinın` tayarlıq mazmunı.</b> Oqıwshılardıń pa`ziyetlerinin` oqitiwshılar, ata-analar, joldaslari ta`repi menen taliqlaniwi. Oqıwshılardıń o`z betinshe bahalawı menen sa`ykeslestiriw tiykarında oqıwshılar ata-analar joldaslari bergen bahalarınin` uqsaslıq da`rejesin anıqlaw	- Tema boyınsha beriletug'in tayanish tu'siniklernin' mazmunin ashıp beriw - Tema rejelerin toliq jaritiw - Talabalar aling'an mag'liwmatlardı taliqlaw ha'm jeke pikirlewge u`yretiw	2
13	Bolajaq pa`n oqitiwshisin tayarlaw protsessinde oqıw jobası menen tanistiriw.</b> Mektep oqıw jobası. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw pa`ni. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw pa`ni oqıwshısınin` oqıwshılardı ka`sipke bag`darlawdag`ı ornı.	- Tema boyınsha beriletug'in tayanish tu'siniklernin' mazmunin ashıp beriw - Tema rejelerin toliq jaritiw - Talabalar aling'an mag'liwmatlardı taliqlaw ha'm jeke pikirlewge u`yretiw	2
14	Psixologik-pedagogik pa`nlerdi uyreniwde talabalardı kasip tanlawg`a bag`darlaw isine teoriyalıq metodik jaqtan tayarlaw.</b> Psihologiya pa`ninin` ka`sip tan`lawg`a bag`darlawda teoriyalıq tiykarlari. Pedagogika pa`nin u`yreniwde ka`sip tanlawg`a bagdarlawdin` metodikalıq tiykarlari. Qa`niygelikke kirisiw pa`ninits mazmunı	- Tema boyınsha beriletug'in tayanish tu'siniklernin' mazmunin ashıp beriw - Tema rejelerin toliq jaritiw - Talabalar aling'an mag'liwmatlardı taliqlaw ha'm jeke pikirlewge u`yretiw	4
15	Psixologiya pa`nin` kasip tanlawg`a bag`darlawda teoriyalıq tiykarlari. Psihologiya pa`nin ka`sip penen bir qiyli dep tu`siniw. Ka`sipke sirtqi ta`sir menen qizig`iw. O`z qa`biletlerine tuwri baha bere almaslıq. Doslarınin` ta`siri menen ka`sip tan`law	- Tema boyınsha beriletug'in tayanish tu'siniklernin' mazmunin ashıp beriw - Tema rejelerin toliq jaritiw - Talabalar aling'an mag'liwmatlardı taliqlaw ha'm jeke pikirlewge u`yretiw	2
16	Pedagogika pa`nin uyreniwde ka`sip tanlawg`a bag`darlaw protsessindegi metodikalıq tiykarlar. Pedagogika pa`nin u`yreniwde studentlerdi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumısına ideyalıq, teoriyalıq	- Tema boyınsha beriletug'in tayanish tu'siniklernin' mazmunin ashıp beriw - Tema rejelerin toliq jaritiw - Talabalar aling'an	2

	jaqtan tayarlaw. Bolajaq oqitiwshilardi ka'sipke tayarlaw protsessinde oqiw jobasi menen tanisiw. Oqiw bag'darlamalarinda ka'sip tan'lawg'a bag'darlaw boyinsha teoriyalıq mu'mkinshilikler	mag'liwmatlardı taliqlaw ha'm jeke pikirlewge u'yretiw	
17	Ka'nigelike kirisiw pa'ninin` mazmuni. Ka'sip tan'lawdin` a`hmiyeti.</b> Qa'niygelik pa'ni. Qa'niygelik pa'ninin` mazmunı, maqseti ha'm wazıypaları. Pedagogikalıq sheberlik. Pedagogika pa'nin oqıtıw metodları, printsipleri ha'm sistemaları.	• Tema boyinsha beriletug'in tayanish tu'siniklernin` mazmunin ashıp beriw • Tema rejelerin toliq jaritiw • Talabalar aling'an mag'liwmatlardı taliqlaw ha'm jeke pikirlewge u'yretiw	4
18	Talabalardi ka'sipke bag'darlau sistemasindag'i ayriqsha ilmiy ha'm uliwma texnik tsikldag'i pa'nler. Studentlerdi ka'sipke bag'darlaw sistemasindag'i arnawli tsikldagi pa'nler. Studentlerdi ka'sipke bag'darlaw sistemasindag'i uliwma texnikalıq tsikldagi pa'nler. mektep oqiwshilarinin` oqiw islep shig'ariw brigadalari yaki mektep oqiw ta'jiriybe uchastkasindag'i jumislardi ilimiy tiykarda sho'lkemlestiriw, oqiwshilardi awil-xojalıq ka'sipleri boyinsha ka'sipke bag'darlawdı a'melge asiriw, mektepte awil-xojalıg'i boyinsha fakul'tativ kurslardı u'yreniw	• Tema boyinsha beriletug'in tayanish tu'siniklernin` mazmunin ashıp beriw • Tema rejelerin toliq jaritiw • Talabalar aling'an mag'liwmatlardı taliqlaw ha'm jeke pikirlewge u'yretiw	2
Jami			20

2.2. A'meliy shinig'ıwların` temalari, mazmuni ha'm olarg'a ajratilg'an soat joq

Kurs jumisi (proekti) qurami, olarg'a qoyilatug'in talaplar
Oqiw rejasinde semestrde kurs jumisin jaziw jobalastirilmag'an.

2.3. Laboratoriya shinig'ıwlarınin` temalari, mazmuni ha'm olarg'a ajratilg'an saat.

№	Temalar mazmuni	Shinig'ıwlar maqseti	Ajirati lg'an saat
1.	Ka'sip haqqında tusinik Ka'sipler klasiffikatsiyasi. Talabalarga kasip haqqında tusinik olardin` mazmuni.	Ka'siplerdin` tu'rleri, olardin` ayırmashılıqları	4
2.	Kasipler mazmuninin` tusinikleri talabalardin` pikirleu shen`berin	Ka'sipler boyınsha tu'siniklerin qa'liplestiriw.	4

	ken`eytiu. Kasip turleri.		
3	Talabalardi kasiplerge myinet kurallari boyinsha sipatlaw klassifikatsiyalaw ko`nikpesi menen qurallandiriw	Ka`sipler boyınsha myinet kurallari	
4	Kasiplerdin` turkimleri toparlari bo`limleri	Ka`siplerdin` toparlari menen tanıstırıw	
5	Talabalar myinet aktivligi tarauında an`li ravishte tanlaular ushin olarga ka`sipler a`leminde bilip aliu ko`nikpesi payda kilu	Ka`sipti an`lı tan`law ko`nlikpelerin payda etiw	
6	Professional jobani jaqsi oylap du`ziw barisindag`i aktivligin jaqsilaw	Professional kasipler haqqında tu`sinik payda etiw.	
7	Kasip tanlawda jol qoyilatiug`in tipik jag`daylar	Ka`sip tan`law	
8	Professional qizig`iw ha`m turlendiriw ko`nikpeleri	Ka`sipke qızıqtırıw jollari	
Ja`mi			8

2.4. Seminar shinig`io`larinin` temalari, mazmuni ha`m olarg`a ajratilg`an saat.

2.5.O`z betinshe jumislardin` temalari, mazmuni ha`m olarg`a ajratilgan saatlar

№	Temalar	Ajratilg`an saatlar
1.	Kasip tanlaug`a bag`darlau pa`ninin` predmeti. Kasip tanlaug`a bag`darlaw.	r
2.	Ta`lim tuurisinda nizam. Kadrler tayarlaudın` milliy dasturi.	4
3.	Kasipke bag`darlau isinin` pedagogik tiykarlari, kasip talimi metodiske koyilatiug`i talaplar	4
4.	Kasipke bag`darlau isinin` mektap sistemasi. Ukituvchining shaxsi , Pa`n oqitiushilardin` klass basshilari oqiu isleri.	6
5.	Kasipke bag`darlau islerinin` tarbiyaliq bag`darıi Mektepte oqiushilarin tarbiyalauda xa`m sabaqlardi ka`sip ta`limge bag`darlau.	6
6.	Ka`sipke bag`darlaudın` sotsialliq ha`m psixologik tiykarlari.	4
7.	Bolajaq oqiushilardin ka`sip tanlaug`a bag`darlaudın` isinin` tarbiyaliq sistemasi	6

1	Kasip tanlaug`a bag`darlau pa`ninin` predmeti	2	Mart 1-hafta	Lektsiya	Miynet ta`limi, matematika, fizika, ximiya, sizio`, biologiya, pedagogika, psixologiya	Lektsiya, «Aqliy hujum», «Klaster», «BBB», «T-sxema» texnologiyalari “Tu`sinikl er analizi”, “Konseptual tablitsa”	Lektsiya oqiw materiali, prezintatsiya slaydlari	Tiykarg`i 1,3,4 Qosimsha 2	Tema boyinsha teoriyalik bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostikal iq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew
2	Ta`lim tuurisinda nizam. Kadrler tayarlaudin` milliy dasturi	2	Mart 2-hafta	Lektsiya	Miynet ta`limi, matematika, fizika, ximiya, sizio`, biologiya, pedagogika, psixologiya	Pikirlesio`, «Klaster», «B/B/B» tablitsasi	Lektsiya oqiw materiali, prezintatsiya slaydlari	Tiykarg`i 2,3,4 Qo`shimcha 2	Tema boyinsha teoriyalik bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostikal iq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew
3	Kasipke bag`darlau isinin` pedagogik tiykarlari, kasip talimi metodiske koyilatiug`i talaplar	2	Mart 3-hafta	Lektsiya	Miynet ta`limi, matematika, fizika, ximiya, sizio`, biologiya, pedagogika, psixologiya	Pikirlesio`, «Klaster», «B/B/B» tablitsasi	Lektsiya oqiw material, prezintatsiya slaydlari	Tiykarg`i 2,3,4 Qo`shimcha 2	Tema boyinsha teoriyalik bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostikal iq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew

4	Kasip tanlaug`a bag`darlaud in` basqishlarin`g`in mazmunin qadag`alau diagnostika.	2	Mart 4-hafta	Lektsiya	Miynet ta`limi, matem atika, fizika, ximiya, sizio`, biologi ya, pedago gika, psixolo giya	Lektsiya, «Aqliy hujum», «Klaster», «BBB», «Tu`sinikl er analizi».	Lektsiy a oqiw materia li, prezint atsiya slaydl ari	Tiykar g`i 2,3,4 Qo`shi mcha 2	Tema boyinsha teoriyalik bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostika liq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew
5	Kasipke bag`darlau isinin` mektap sistemasi. Ukituvchini ng shaxsi , Pa`n oqitiushilar din` klass basshilari oqiu isleri	2	aprel` 1-hafta	Lektsiya	Miynet ta`limi, matema tika, fizika, ximiya, sizio`, biologi ya, pedago gika, psixolo giya	Lektsiya, «Insert» tablitsasi	Lektsi ya oqiw materi ali, prezint atsiya slaydl ari	Tiykarg `i 2,3,4 Qo`shi mcha 2	Tema boyinsha teoriyalik bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostikal iq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew
6	Kasipke bag`darlau islerinin` tarbiyalik bag`dari Mektepte oqiushilarin tarbiyalau a xa`m sabaqlardi ka`sip ta`limge bag`darlau	2	aprel` 2-hafta	Lektsiya	Miynet ta`limi, matema tika, fizika, ximiya, sizio`, biologi ya, pedago gika, psixolo giya	Lektsiya, «Insert» tablitsasi	Lektsi ya oqiw materi ali, prezint atsiya slaydl ari	Tiykarg `i 2,3,4 Qo`shi mcha 2	Tema boyinsha teoriyalik bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostikal iq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew

7	Ka`sipke bag`darlaud in` sotsialliq ha`m psixologik tiykarlari	2	aprel` 3-hafta	Lektsiya	Miynet ta`limi, matematika, fizika, ximiya, sizio`, biologiya, pedagogika, psixologiya	Lektsiya «Aqliy hu`jim», «Klaster» «BBB», «Insert», «Qanday» texnologiyalari	Lektsiya oqiw materiali, prezintatsiya slaydlari	Tiykarg`i 2,3,4 Qo`shimcha 2	Tema boyinsha teoriyalik bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostikal iq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew
8	Ka`sipke bag`darlaud in` sotsialliq ha`m psixologik tiykarlari		April 4-hafta	Lektsiya	Miynet ta`limi, matematika, fizika, ximiya, sizio`, biologiya, pedagogika, psixologiya	Lektsiya «Aqliy hu`jim», «Klaster» «BBB», «Insert», «Qanday» texnologiyalari	Lektsiya oqiw materiali, prezintatsiya slaydlari	Tiykarg`i 2,3,4 Qo`shimcha 2	Tema boyinsha teoriyalik bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostikal iq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew
9	Bolajaq oqiushilard n ka`sip tanlaug`a bag`darlaud in` isinin` tarbiyalik sistemasi	2	may 1-hafta	Lektsiya	Ka`sip tan`law g`a bag`darlaw, pedagogika, psixologiya, meditsina	Lektsiya «Aqliy hu`jim», «Klaster» «BBB», «Insert», «Qanday» texnologiyalari	Lektsiya oqiw materiali, prezintatsiya slaydlari	Tiykarg`i 2,3,4 Qo`shimcha 2	Tema boyinsha teoriyalik bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostikal iq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew

10	Klass basshisi Klass basshisinin` ka`sip tanlaudag`i orni	4	may 2-hafta	Lektsiya	Ka`sip tan`law g`a bag`dar law, pedago gika, psixolo giya, meditsi na	Lektsiya «Aqliy hu`jim», “Klaster” «BBB», «Insert», “Qanday” texnologiy alari	Lektsi ya oqiw materi ali, prezint atsiya slaydl ari	Tiykarg `i 2,3,4 Qo’shi mcha 2	Tema boyinsha teoriyalik bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostikal iq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew
11	Oqiu isleri boyinsha orinbasarlar din uaziyasi		may 3-hafta	Lektsiya	Ka`sip tan`law g`a bag`dar law, pedago gika, psixolo giya, meditsi na	Lektsiya «Aqliy hu`jim», “Klaster” «BBB», «Insert», “Qanday” texnologiy alari	Lektsi ya oqiw materi ali, prezint atsiya slaydl ari	Tiykarg `i 2,3,4 Qo’shi mcha 2	Tema boyinsha teoriyalik bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostikal iq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew
12	Talabalardi ka`sip tanlaug`a bag`darlaud in` isinin` tayarliq mazmuni		may 3-hafta	Lektsiya	Ka`sip tan`law g`a bag`dar law, pedago gika, psixolo giya, meditsi na	Lektsiya «Aqliy hu`jim», “Klaster” «BBB», «Insert», “Qanday” texnologiy alari	Lektsi ya oqiw materi ali, prezint atsiya slaydl ari	Tiykarg `i 2,3,4 Qo’shi mcha 2	Tema boyinsha teoriyalik bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostikal iq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew

13	Bolajaq pa`n oqitiushisi tayarlau protsessinde oqiu jobasiimene n tanistiri		may 4-hafta	Lektsiya	Ka`sip tan`law g`a bag`dar law, pedago gika, psixologiya, meditsi na	Lektsiya «Aqliy hu`jim», «Klaster» «BBB», «Insert», «Qanday» texnologiy alari	Lektsiya oqiw materi ali, prezint atsiya slaydl ari	Tiykarg `i 2,3,4 Qo`shi mcha 2	Tema boyinsha teoriyalik bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostikal iq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew
14	Psixologik-pedagogik pa`nlerdi uyreniude talabalardi kasipke tanlaug`a bag`darlau isine teoriyalik metodik jaqtan tayarlau		may 4-hafta	Lektsiya	Ka`sip tan`law g`a bag`dar law, pedago gika, psixologiya, meditsi na	Lektsiya «Aqliy hu`jim», «Klaster» «BBB», «Insert», «Qanday» texnologiy alari	Lektsiya oqiw materi ali, prezint atsiya slaydl ari	Tiykarg `i 2,3,4 Qo`shi mcha 2	Tema boyinsha teoriyalik bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostikal iq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew
15	Psixologiya pa`nin` kasip tanlaug`a bag`darlaud a teoriyalik tiykarlari		iyun` 1-hafta	Lektsiya	Ka`sip tan`law g`a bag`dar law, pedago gika, psixologiya, meditsi na	Lektsiya «Aqliy hu`jim», «Klaster» «BBB», «Insert», «Qanday» texnologiy alari	Lektsiya oqiw materi ali, prezint atsiya slaydl ari	Tiykarg `i 2,3,4 Qo`shi mcha 2	Tema boyinsha teoriyalik bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostikal iq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew

16	Pedagogika pa`nin uyreniude ka`sip tanlaug`a bag`darlau protsessind egi metodikaliq tyiqarlar		iyun` 1-hafta	Lektsiya	Ka`sip tan`law g`a bag`dar law, pedago gika, psixolo giya, meditsi na	Lektsiya «Aqliy hu`jim», “Klaster” «BBB», «Insert», “Qanday” texnologiy alari	Lektsi ya oqiw materi ali, prezint atsiya slaydl ari	Tiykarg `i 2,3,4 Qo`shi mcha 2	Tema boyinsha teoriyalıq bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostikal iq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew
17	Ka`nigelike kirisiu pa`ninin` mazmuni		iyun` 2-hafta	Lektsiya	Ka`sip tan`law g`a bag`dar law, pedago gika, psixolo giya, meditsi na	Lektsiya «Aqliy hu`jim», “Klaster” «BBB», «Insert», “Qanday” texnologiy alari	Lektsi ya oqiw materi ali, prezint atsiya slaydl ari	Tiykarg `i 2,3,4 Qo`shi mcha 2	Tema boyinsha teoriyalıq bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostikal iq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew
18	Talabalardi ka`sipke bag`darlau sistemasind ag`i ayriqsha ilmiy xa`m uliuma texnik tsikldag`i pa`nler.		iyun` 2-hafta	Lektsiya	Ka`sip tan`law g`a bag`dar law, pedago gika, psixolo giya, meditsi na	Lektsiya «Aqliy hu`jim», “Klaster” «BBB», «Insert», “Qanday” texnologiy alari	Lektsi ya oqiw materi ali, prezint atsiya slaydl ari	Tiykarg `i 2,3,4 Qo`shi mcha 2	Tema boyinsha teoriyalıq bilimlerin ken`eytiw, a`meliyatta qollaw, diagnostikal iq jumislardi a`melge asiriw ha`mde analizlew

Didaktikaliq qurallar.

**1. A`sbaplar ha`m u`skeneler, maslamalar** Sabaqliq, mag`liwmatnama, tablitsa, eskiz, su`wretler, plakatlar, ko`rgizbeli plakatlar, laboratoriya jumislarin orinlaw ko`rsetpesi, diagramma, jumis da`pteri, sxemalar, oqitiw qollanbalari, lektsiya konspekti, oqiw ob`ekti, tarqatpa material, laboratoriya da`pterr, karta, oqiw bag`darlamasi, qadag`alaw bag`darlamasi, slaydlar, komp`yuter ta`liminen, sizilmalardan paydalaniw maqsetke muwapiq.

2.4. Bahalaw o`lshemleri

Talabanin` **“Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw”** pa`ni boyinsha bilim, ko`nikpe ha`m uqiqliqlarin bahalawda to`mendegi o`lshemlerge tiykarlaniladi:

86-100 ball ushin talabanin` bilim da`rejesi to`mendegilerge juwap beriwi kerek, yag`niy pa`nnin` predmeti, ba`seki temalari boyinsha:

“Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw” pa`nnin` temalari boyinsha juwmaq ha`m qararlar qabil etiw;

“Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw” pa`nnin` fenomeni boyinsha do`retiwshilik penen pikirley aliw;

“Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw” pa`nnin` mashqalali temalari boyinsha o`z betinshe pikir ju`rgize aliw;

“Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw” pa`ninen alg`an bilimlerin a`melde qollay aliw;

“Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw” pa`nnin` a`hmiyetin, predmetin tu`siniw;

Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw temalardi biliwi ha`m aytip Bere aliwi;

“Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw” kurstin` predmeti, waziypalari, maqseti haqqinda tu`sinikke iye boliwi.

71-85 ball uchun talabaning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi kerak, ya`ni fanning predmeti, baxs mavzulari yuzasidan:

“Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw” pa`nnin` mashqalali temalari boyinsha o`z betinshe pikir ju`rgize aliw;

“Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw” pa`n ko`leminde alg`an bilimlerin a`melde qollay aliw;

“Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw” pa`nnin` a`hmiyeti, predmetin tu`siniw;

Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw temalardi biliw ha`m aytip bere aliwi;

“Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw” kurstin` predmeti, waziypalari, maqseti haqqinda tu`sinikke iye boliwi.

55-70 ball ushin talabanin` bilim da`rejesi to`mendegilerge juwap beriwi kerek, yag`niy pa`nnin` predmeti, ba`seki temalari boyinsha:

“Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw” pa`nnin` a`hmiyeti, predmetin tu`siniw;

Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw temalardi biliwi ha`m aytip bere aliwi;

“Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw” kursinin` predmeti, waziypalari, maqseti haqqinda tu`sinikke iye boliwi.

To`mendegi jag`daylarda talabanin` bilim da`rejesi 0-54 ball menen bahalaniwi mu`mkin, yag`niy pa`nnin` predmeti, ba`seki temalari boyinsha:

“Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw” pa`nnin` predmeti, maqsad, waziypalari haqqinda aniq tu`sinikke iye bolmasliq;

“Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw” kursinin` temalarin` bilmeslik.

Reyting tablitsasi.

Maksimal ball – 100 b.

KB (ku`ndelikli baqlaw) – maks. 40 b.

AB (araliq baqlaw) – maks. 30 b.

JB (juwmaqlawshi baqlaw) – maks. 30 b.

Tan`law ball – 55 b.

86-100 ball – “5” baha.

71-85 ball – “4” baha.

55-70 ball – “3” baha.

0-54 ball – “2” baha

Baqlaw tu`ri	Baqlaw formalari	Ha`r bir baqlaw ushin belgilengen maksimal ball	Baqlawlar sani	Baqlaw formalari boyinsha belgilengen maksimal ball
Ku`ndelikli baqlaw	1. Awiz eki	10	3	30
	O`z betinshe ta'lim	10	1	10
Ja`mi		40	4	40
Araliq baqlaw	Jazba jumis	15	2	30
Ja`mi		30		30
Juwmaqlawshi baqlaw	Jazba jumis	30	1	30
Ja`mi		30	1	30
Ja`mi		100		100

III. Oqiw-metodikaliq a`debiyatlar ha`m elektron ta`lim resurslari dizimi

Tiykarg`i sabaqliq ha`m oqiw qollanbalar

1. Muslimov N.A, SHaripov SH.S. v.b. Mehnat ta`limi, kasb tanlashga yo`llashni o`qitish metodikasi. O`quv qo`llanma. –T.: 2009 427 b.

2. Davlatov K. Mehnat va kasb ta`limi, tarbiyasi hamda kasb tanlash nazariyasi va metodikasi. – T.: «o`qituvchi», 1992. 319 b.

3. Qo`ysinov O.A., Sattorov.V.N., YAkubova H.S. Mehnat ta`limi, kasb tanlashga yo`llashdan amaliy mashg`ulotlarni tashkil etish metodikasi. (Metodik qo`llanma). T.: Nizomiy nomli TDPU, 2011. 79 b.

4. Sharipov Sh.S, YAkubova H.S. Mehnat ta`limi, kasb tanlashga yo`llashni o`qitish metodikasi. Kasb tanlashga yo`llash fanidan labaratoriya mashg`ulotlari. Metodik qo`llanma. Toshkent-2008.

Qosimsha a`debiyatlar dizimi

1. Uzviylashtirilgan Davlat ta`lim standarti va o`quv dasturi Mehnat ta`limi, kasb tanlashga yo`llash, Tasviriy san`at, CHizmachilik, Musiqa madaniyati, Jismoniy tarbiya. (1-9sinflar) "Toshkent- 2010"
2. Muslimov N.A., Qo`ysinov O.A. Mehnat ta`limi, kasb tanlashga yo`llash o`qituvchilarini tayyorlashda mustaqil ta`limni tashkil etish. (Metodik qo`llanma). T.: TDPU, 2006. 52 b.
3. Sharipov Sh.S, YAkubova H.S Pedagogik amaliyot jarayonida talabalar kasbiy moslashishining tashkiliy-metodik omillari. Metodik qo`llanma. Toshkent-2007.

Elektron ta`lim resurslari

1. www.ziynet.uz
2. www.pedagog.uz

« Ka'sip tan'lawg'a bag'darlaw

pa`ni boyınsha

«5112100» «Miyner ta`lim» qa`niygeliginin` 4-kurs ushın

KALENDAR TEMATIKALIQ JOBA

№	Pa`nin` bo`limi ha`m tema mazmuni	soat	jami
1	Kasip tanlaug`a bag`darlau pa`ninin` predmeti	2	noyabr`
2	Ta`lim tuurisinda nizam. Kadrler tayarlaudin` milliy dasturi	2	noyabr`
3	Kasipke bag`darlau isinin` pedagogik tiykarlari, kasip talimi metodiske koyilatiug`i talaplar	2	noyabr`
4.	Kasip tanlaug`a bag`darlaudin` basqishlarin`g`in mazmunin qadag`alau diagnostika.	2	noyabr`
5.	Kasipke bag`darlau isinin` mektap sistemasi. Ukituvchining shaxsi , Pa`n oqitiushilardin` klass basshilari oqiu isleri	2	dekabr`
6.	Kasipke bag`darlau islerinin` tarbiyalik bag`dari Mektepte oqiushilarin tarbiyalau da xa`m sabaqlardi ka`sip ta`limge bag`darlau	2	dekabr`
7.	Ka`sipke bag`darlaudin` sotsialliq ha`m psixologik tiykarlari	2	dekabr`
8.	Ka`sipke bag`darlaudin` sotsialliq ha`m psixologik tiykarlari	2	dekabr`
9.	Bolajaq oqiushilardin ka`sip tanlaug`a bag`darlaudin` isinin` tarbiyalik sistemasi	2	dekabr`
10.	Klass basshisi Klass basshisinin` ka`sip tanlaudag`i orni	2	dekabr`
11.	Oqiu isleri boyinsha orinbasarlardin uaziypasi	2	yanvar`
12	Talabalardi ka`sip tanlaug`a bag`darlaudin` isinin` tayarliq mazmuni	2	yanvar`
13	Bolajaq pa`n oqitiushisi tayarlau protsessinde oqiu jobasiimenen tanistiriu	2	yanvar`
14.	Psixologik- pedagogik pa`nlerdi uyreniude talabalardi kasipke tanlaug`a bag`darlau isine teoriyalik metodik jaqtan tayarlau	4	yanvar`
15.	Psixologiya pa`nin` kasip tanlaug`a bag`darlauda teoriyalik tiykarlari	2	yanvar`
16.	Pedagogika pa`nin uyreniude ka`sip tanlaug`a bag`darlau protsessindagi metodikaliq tyiqarlar	2	yanvar`
17.	Ka`nigelikey kirisu pa`ninin` mazmuni	4	fevral`
18.	Talabalardi ka`sipke bag`darlau sistemasindag`i ayriqsha ilmiy xa`m uliuma texnik tsikldag`i pa`nler.	2	fevral`
	Jami	40	

Laboratoriya jumislari mazmuni		soat	jami
Ka'sip haqqind tusinik Ka'sipler klasiffikatsiyasi. Talabalarga kasip haqqinda tusinik olardin` mazmuni.		4	4
Kasipler mazmuninin` tusinikler talabalardin` pikirleu shen`berin ken`eytiu. Kasip turleri.		4	4
Talabalardi kasiplerge myinet kurallari boyinsha sipatlau klassifikatsiyalau ko`nikpesi menen kurallandiri		4	4
Kasiplerdin` turkimleri toparlari bo`limleri		4	4
Talabalar myinet aktivligi tarauinda an`li rauishte tanlaular ushin olarga ka'sipler a`leminde bilip aliu ko`nikpesi payda kiliu		4	4
Professional jobani jaqsi oylap tuziu barisindag`i aktivligin jaqsilau		4	4
Kasip tanlauda jol qoyilatiug`in tipik jag`daylar		4	4
Professional qizig`iu ha`m turlendiri ko`nikpeleri		2	2
Jami		30	30

O`z betinshe jumis

№	Pa`nin` bo`limi ha`m tema mazmuni	soat	
1	Kasip tanlaug`a bag`darlau pa`ninin` predmeti	2	noyabr`
2	Ta`lim tuurisinda nizam. Kadrler tayarlaudin` milliy dasturi	4	noyabr`
3	Kasipke bag`darlau isinin` pedagogik tiykarlari, kasip talimi metodiske koyilatiug`i talaplar	4	noyabr`
4.	Kasip tanlaug`a bag`darlaudin` basqishlarin`g`in mazmunin qadag`alau diagnostika.	4	noyabr`
5.	Kasipke bag`darlau isinin` mektap sistemasi. Ukituvchining shaxsi , Pa`n oqitiushilardin` klass basshilari oqiu isleri	4	dekabr`
6.	Kasipke bag`darlau islerinin` tarbiyaliq bag`dari Mektepte oqiushilarin tarbiyalauda xa`m sabaqlardi ka`sip ta`limge bag`darlau	4	dekabr`
7.	Ka`sipke bag`darlaudin` sotsialliq ha`m psixologik tiykarlari	6	dekabr`
8.	Ka`sipke bag`darlaudin` sotsialliq ha`m psixologik tiykarlari	4	dekabr`
9.	Bolajaq oqiushilardin ka`sip tanlaug`a bag`darlaudin` isinin` tarbiyaliq sistemasi	6	dekabr`
10.	Klass basshisi Klass basshisinin` ka`sip	6	dekabr`

	tanlaudag`i orni		
11.	Oqiu isleri boyinsha orinbasarlardın uaziypasi	4	yanvar`
12	Talabalardi ka`sip tanlaug`a bag`darlaudin` isinin` tayarliq mazmuni	6	yanvar`
13	Bolajaq pa`n oqitiushisi tayarlau protsessinde oqiu jobasiimenen tanistiri	4	yanvar`
14.	Psixologik- pedagogik pa`nlerdi uyreniude talabalardi kasipke tanlaug`a bag`darlau isine teoriyalik metodik jaqtan tayarlau	6	yanvar`
15.	Psixologiya pa`nin` kasip tanlaug`a bag`darlauda teoriyalik tiykarlari	6	yanvar`
16.	Pedagogika pa`nin uyreniude ka`sip tanlaug`a bag`darlau protsessindegi metodikaliq tyiqarlar	6	yanvar`
17.	Ka`nigelike kirisiu pa`ninin` mazmuni	6	fevral`
18.	Talabalardi ka`sipke bag`darlau sistemasindag`i ayriqsha ilmiy xa`m uliuma texnik tsikldag`i pa`nler.	3	fevral`
	Jami	85	

Adabiyotlar

- 1.Uzbekisto Respublikasda ukuvchi eshlarni kasb Oxunarga yunatirish tizimini rivojlatirish kontseptsiyasi. Toshkent Ukuvchilarni kasb xunarga yulatirish va psixologik pedogogik Respublika tashkil markazi.2002 y.12b.
- 2.R.X. Juraev, UX Tolipov, Sh. S. Sharipov. Uzluksiz ta`lim tizimida ukuvchilarni kasb xunar yunaltirishning ilmiy pedogogik asoslari.Monografiya T – FAN 2003 y. 120b.
- 3.S.A. Boltabaev U. Tolipov Umumiy urta ta`lim maktablari kasbga yunaltirish ukuv metodika kabineti faoliyatini tashkil kilish buyicha metodik tavsiyanoma. Tosh. 2000y.
- 4.Kalyuva S.U. ishlab chikarish asoslari kasb tanlash Tosh. Ukituvchi 2003 y.
- 5.Shodiev N. S. Ukuvchilar kasb tanlash yunaltirish ishlarini tashkil kilish Tosh 2003y.
- 6.Davlatov K. Mexnat va kasb talimin nazariyasi xamda metodikasi g00noy.

Ka`sipke bag`darlaw pa`ninen

laboratoriya jumislari

LABARATORIYA JUMISI – 1

Kasipke bagdarlaudin uliuma teoriyalik maseleleri. Orinlanatiugin jumislar:

1. Korsetilgen materialdi konspektlestiriu
2. Materialdin mazmuninin tiyikargi tareplerin aniklau xam teoriyalik metodologik maselelerdi tiyikargi bagdar boyinsha jaylastiriu.
3. Materialda korsetilgen pikirler xam kagiydaldardin xazirgi uakiyalik penen baylanistiriu.
4. Kasip tanlaudagi mashkalalardin tiyikargi tarepleri.
5. Kasipke bagdarlau, kasiplik maslaxat, kasip tanlaudun teoriyalik metodologik tiyikarlarin islep shigiu.
6. Jakin xam majburi ameliy natiyjelerge go`zlegen esprement o`tkeriu.
7. Kasiplik ma`sla`xa`t xa`m xabar ma`seleleri.
8. Kasiplik ka`biletleri xa`m ka`sipke ilayiklikligin xam olardin` metodlarin islep shigiu.
9. Turli kasiplerdin sotsiallik bagdarin turaklastiriu metodlari xam bagdarlarin islep shigiu.
10. Miynet resurslarin bolistiriu olardin ayriksha ornelasip kaliu protsessin ekonomikalik xam ruuxiy tartipke salip turli faktorlardi islep shigiu.
11. Materiallik ondiris xam xizmet korsetiu taraularin xam jaslar ushin sergek boliuin islep shigiu.
12. Kasip tanlaudagi tiyisli motivler turleniuge tarbiyalik xarakterde (adebiyat, sanaat, kino, radio, televidenie, baspaxana, klub xam t. b.) tasiri natiyjeligin asiriu sistemasin islep shigiu.
13. Uliuma talim mekteplerinin shanarak xam ondiris penen gamxorlixta kasipke bagdarlau xam kasiplik bagdarlau boyinsha alip barilatunin jumislardin sistemasin belgileu.

14. Kasipke bagdarlau, kasiplik maslaxat xamde kasip tanlaudin teoriyalik xam ameliy uaziypalarin orinlau psixolog, pedagog, shpaker kaniygeliklerin kayta tayarlau sistemaga tiyisli bagdarlar islep shigiu.

15 Ka`sip ma`sla`xa`tinin psexolog, pedagogik xam meditsinalik metodlarin islep shigiu.

IV. Sholkemlestiriu xam ameliy maseleler.

O`zbekstandag`i ka`sipke bag`darlau sistemasinin ayirim buuinlari, joybarlari sonday-aq ka`sipke bag`darlau, ka`sipke ka`siplik ma`sla`xa`t, ka`siplik ka`sip tanlaudin uliuma mamleketlik sistemasin joybarin islep shig`iu.

Aldimizdagi uaziypalar jaqa uaziypalar dep esaplap xa`mde ka`sipke bandarlaudun maselelerin psixologik, pedagogik, meditsina biologik, jamiyetlik-ekonomikalik xa`m texnikalik pa`nlerdin` bureng`i mashqalalar darejesin ajiratip analiz kiluiiu natuuri.

Jaslardi miynetke tayarlae jan`a ma`sele emes, ha`zir bul maseleni talim tarbiya teoriyasi menen uzliksiz birgelikte ko`rip shig`iuimiz kerek. Ka`sipke baqdarlau mashqalasina ko`re ilimiy baqdarlaudi rauajlandiriu en` ayriqsha uaziypalardin biri.

Belgili ma`ma`eketlerde ka`sipke bag`darlau`, ka`sip tan`laudin` ameliy ta`repleri jaqsi rauajlang`an. Sonin` ushin ma`mleketlerdin` ta`jriybesinen paydalanip mu`tajlikti ko`rsetedi. Mamleketimizde ksipke bag`darlaudin` du`n`ya ju`zlik tajriybesi esapqa alinatug`in xa`m jan`a demokratik jamiyettino tiykarg`i printsiplerine sa`ykes sistemani payda etiu xa`m oni jedellestiriu kerek. o`tken jillar dauaminda ka`sipke bag`darlau xa`m ka`siplik ma`slaxa`tler ilimiy izleniulerdin` mamlekeilik jobasinda ko`zde tutilg`an edi. Ilimiy izleniuler xa`m metodikalar ma`mleket joli menen jobalastiriu, alimlardin` en` ayriqsha mashqalalari u`stinde jamaat bolip jumis alip bariulari, teoriyaliq ameliyattin` birligi ayriqsha aa`miyetke iye.

Sol katinas penen qoyr-jilda baslanqan xa`m xa`zirgeshe o`z a`xmiyetin saqlap kelgen ka`sipke bag`darlau tarauindag`i jumislardin` aua`ali xa`m rauajlaniuinin` ayirim ko`setkishlerin ko`rip shig`ayiq. qoyr-jili baspadan shiqqan

kitaplar xam metodikaliq ko`rsetpelerdin` ko`bi ka`sipke bag`darlaudin mektep-pedagogik ta`replerine baqishlang`an. Ekinshi orinda ekonomika ma`selelerindegi adebiyatlar, u`shinshi orinda metodika gigiena maselelerine tiykarlang`an kitaplar xam metodikaliq qollanbalardin` besten bir bo`legi. To`rtinshi orinda mektep oqiushilarg`a ja`rdem retinde a`debiyatlar turadi. Ka`sip tan`lauda shan`araqtin` roli xam onin` uaziypalarin ko`rsetilgen kitaplar xam de metodikaliq qollanbalar diyerli joq edi, xazir xam ju`da` kem. Ta`rbiyaliq qurallar mashqalalarina, qabilyetlerin aniqlau ka`siplerdin` psixofizeologik ma`selelerin xam de ka`sip o`ner kasip ta`lim sistemasinda ka`sipke bag`darlau xam ka`siplik ma`sla`xa`tlerge derlik iri ilimiy jumislar jeterli emes. Ka`sipke bag`darlau tarauinda isleytug`in arnauli kadrlar tayarlau maseleleri ju`da` kem itibar berilmekte. Soni aytuu kerek kandidatliq dissertatsiyag`a ilayiq jumislar kem orinlanbaqta, doktorliq dissetratsiya jumislari diyerli joq. Bunin` sebebi ka`sipke bag`darlaudin` iliimy tarau spatinda xam onin` a`meliy tarau spatinda tusindirilip atir. Bizdi qiziqtiratug`in tarau isleytug`in kadrlardin` sani qoyo-jildan u`zliksiz ko`beydi. Ka`sipke bag`darlaudin` tu`rli ma`seleler menen shug`illanatug`in qizmetkerlerdin` tez o`skenciligi jumislardin` teoriyaliq jaqtan dalillenbekte.

LABARATORIYA JUMIS - 2

Ka`sip tanlaug`a bag`darlaudin` tiykarg`i bag`dari.

Orinlanatug`in jumislar:

1. Berilgen materialdi qisqasha konspektlestiruu, ondag`i pedagogik ha`m metodik tiykarlardi aniqlau xam de ka`siplik mag`liumat, ka`sip ta`rbiyasi, ka`sip diagnostikasi, ka`sip ma`sla`ha`t bag`darlari boyinsha aniqlau.

2. Materialdag`i pikir ha`m qag`iydalardi ha`zirgi uaqiylaliq penen baylanisqanlig`in aniqlau.

3. Tema boyinsha kurs xam diplom jumisin jazuu sebeplerin aniklau.

1-4 klasslardagi Oqi`ushilarg`a miynet talim xam tarbiyani bildiriuden kozlegen makset balalarda olardino kizigi kabilietlerine muuapik miynet aktivliginino turine bilim xam konikpe bilimlerin asiruu. Okiushilardino kasipke bagdarlaudino

tiykargi bagdarlarina kasiplik maslaxat beriu, kasip tarbiyasi, kasip diagnostikasi, kasiplik maslaxattan ibarat.

Okiushilardino kasipke bagdarlau jumisinino tiykargi bagdari tomendegishe:

- a) okiushilardino kasip xakkinda magliumat,
- b) kasip tarbiyasi,
- v) kasip diagnostikasi xam olarga kasip (kaniyge) ke maslaxat beriu.

Oqi'ushilarg'a kasiplik maslaxat beriu daslep, mekteptino orta xam jokari klasslardagi talim protsesinde amelge asiriladi okiushilar kasip xakkindagi bilimlerde okiu ondiris, kombinattagi shinigiularda terenolestiredi xam kenoeytedi. Miynet talim bagdarlamalarinda okiu uaktinino kopshilik bolimi ameliy shinigiularga ajiratiladi, ameliy xam teoriyalik shinigiular tikkeley karxanalarda otkeriudi usinis etedi.

Bunday jagdayda okiushilardino teoriyalik bilimlari jedellesip kalmay, balkim olarda kasip boyinsha konikpe xam bilimin jetistiriuge xareket kiladi. Olar miynet sharayati menen tikkeley tanisadi xam olar oz kushlerin sinap koredi. Mine sonday talim arkali okiushilarda kasip xam olardin ozlerinino ilayikligi xakkinda biledi. Kasip tarbiyasina okiushilarda ayirim kasiplerge kizigiushiligi turlenedi xam kusheyip baradi.

Teoriyalik xam ameliy shinigiular okiushilarda kasiplik muyesh, kasip iyesi. Kasiplik estetikasi kasiplik juuapkershiligin turlendiriuge imkan beriedi. Kasiplik muyeshi-miynet muyeshinino bir turi. Bul muyesh kop uaziypalardi oz ishine aladi, ozine tan kasiyetlerge iye. Kasiplik muyesh ol yaki bul kasip iyelerinino orinlaytugin ruuxiy madeniy talaplarin belgileydi xamde uliuma kasip iyeleri miynet aktivliginino ob`ektine bir-birine katinasin olardino kop jollarin jenoillestiredi. Kasip iyesi-adamnino kaniyge spatinda oz kasibine katinasi, kaniygege jamiyettino katinasi jaratatugin xizmeti kasip iyesi admnino konkret jamiyetlik aualina, aktivliktino turi xam xizmetllerdi tan aliuina bagdarlanadi. Kasip iyesi admnino ozi jamiyette erisilgen abiroyin kollap kuuatlaudi talap etedi.

Kasiplik juuapkershilik-shaxs kasiplik aktialiginino kasip muyeshinde saykeslendirilgen.

Kasip etikasi (adeb-ikram)-adamlardino kasiplik aktivliginen kelip shigatugin oz-ara katinaslardino adeblik xam ikramlik kasiyelerin tamiyneushi minez kulik kagiydasi.

A'deb-ikramlik talaplar uliama boluina xam klass yaki jamiyettino jeke miynet abepliginino barligina karamay, kasip aktivliginino tek ayirim turleri ushin ayriksha minez kulik normalarinino barligi.

Oqi'ushilarda mien sol kasiyetlerdino xammesi kaispti uyreniu protsessinde turlenedi. Jokarida aytip otkenimizdey Oqi'ushilarg'a kasip tarbiya beriudino toparlik xam jeke tartiptegi turleri bar. Okiu protsessinde kasiplik tarbiya beriudino toparlik turin amelge asiriuda «traktor boliminde» ushinshi klass mashinist-traktorshi kasibi boyinsha shinigiun otkiziu misalin korip shigayik. Bul shinigiuda okiushilar auil xojaligin rauajlandiriuga tiykarlangan kararlarnen, diyxanshilik-sanaat kompleksinino tiykargi uaziypalari xam olardli amelge asiriu boyinsha auil ojaliainda erisken jetiskenlikler menen tanisadi. Okiushilar auil xojaligindagi miynettno sholkemleskenlik maselelerin taliklaydi olardino axmiyetin terenoirek tusine baslaydi. Okitiushi okiushilar menen gurinolesip, pan texnikanino rauajlanui miynetti sholkemlestiriuge xam auil xojaligindagi ondiris texnologiyasinino printsipial ozgeriun kadagan etedi. *azir diyxanshiliktagi kop jumislar mexanizler jardeminde orinlanbakta, mexanizator kasibi auil xojalik kasipler ortasinda jokari orin alganligi xam mexanizatorlar sani jildan jilga kobeyip baratirganligin korsetedi. *azirgi aldingi mexanizator-tereno bilimlerge iye bolgan keno pikirleushi kaniyge. Ol ondiristino iyesi spatinda oz jamaatinde, kolliktivinde payda bolatugin xamme uakiyalar ushin ozin juuapker dep sezedi. Okitiushi ozinino sauatliligi xam oz kasibine mexir koyganligi ntiyjesinde apiuayi mexanizatorardino ulken jetiskenlikke eriskenligi, xurmetke, abiroyga iye bolganligi traktorshilardino misalinda korsetip beredi.

Oqi'ushilarg'a kasip tarbiya jumislarin amelge asiriu ushin okitiushi xar bir okiushinino kasipke talpiniun biliuin esapka alip mine sol talpiniudi kusheytiriude jardem beriui kerek. Al ustaz barkulla tarbiyalaushinino talpiniunan bul talpiniuga erisiu ushin kaday kush gayratin sariplaganinan kabardar boluii kerek.

Kasip tarbiyasinda okiushilar menen jeke tartipte isleudino turleri ayriksha orin iyeleydi. Okiushilardino kasip diagnostikasi olarga miynet aktivligin belgileude jardem beriu xam olar menen jeke is alip bariu kerek. Kasip uyreniude okiushilar kasip diagnostikasinino turli metodlarinan, kadagalau xujjetlerin, okiushilardino ameliy xareketlerin sheberligin, analiz etiu, soraunamalardi toliktiriu, gurrinolesiu, interv`yu, pedagogik eksperiment xam t.b. paydalanadi. Jokarida aytip otkenimizdey okiushilardino kasiplik maksetleri olardi kasipke bagdarlau ayriksha axmiyetke iye. Kasiplik makset okiushilardino ameliy aktivliginde ol yaki bul kasipke baylanisli xadiyseler faktlerge kizigiushiligi payda boladi. Okiushilardino kasiplik maksetlerin aniklau ushin i-o klasslarda sorau juuaplar otkeriledi. Kasiplik maslaxat jokari klasslardino okiushilari ushin kasipke bagdarlaudino biri. Mektepler ara okiu ondiris kombinati jagdayinda kasip maslaxat aktivligi xakkinda alip bariladi bunda tomendegi uaziypalardi amelge asiradi.

--jokari klass okiushilarinino mumkinshiligi barinsha tolik uyrenedi, ayniksa onino kizigiushiliginino artkanligi aniklanadi.

--okiushininino ameliy tayarlik darejesi uyrenilip atirgan kasiptino talaplari menen salistiriladi.

--Oqi`ushilarg`a kasipti tolik iyeleu ushin kerekli maslaxatlardi tolik korsetedi.

--okiushilar erisligen jetiskenlikleri tolik kadagalap olardino ozin-ozu tarbiyalauda koshametleydi xam oz maxsetlerge erisiuine oz uaktinda jardem beredi.

LABARATORIYA JUMIS - 3.

Tema: Ka`sip taylaeda qa`biletinin` xa`miyeti.

Orinlanatug`in jumislar:

1. Oqiushilardin` ka`sipke qizig`iushilig`i ha`m kabiletlerine tiyisli xujjetlerdi u`yreniu.

2. Olarda an`latilg`in, sonin` ishinde 6zliksiz pedagogikaliq a`meliyat da`uirindegi uaziypalardi orinlau usillarin bayan etiu.

3. Aling`an mag`liumatlardi tolik analiz etip, jumistin` na`tiyjesi tuurali referat jaziu.

Oqiushilardin` ka`sipke qizig`iushilig`i ha`m qabiletlerin u`yreniuge tiyisli xujjetler

Oqiushilardin` ka`sipke qizig`iu ha`m kabiletlerin;

Oqiushilardin` ka`sipke qizig`iushilig`i ha`m qabiletlerin; u`reniuge tiyisli arnauli hujjetlerdi islep shig`iu ha`mde olardan paydalaniu jumisi mekteplerde ken` jolg`a qoyilg`an. To`mendegi islep shig`ilg`an «Ka`siplik ma`sla`ha`t qag`azi» ha`m «Ka`sip tan`lau` qag`azi» in 6lgi sipatinda keltiremiz ha`m usilar tiykarinda ha`r bir mektep o`z hujjetlerin islep shig`iui mu`mkin.

Ka`siplik ma`sla`ha`t qag`azi

1. Meditsinaliq mag`liumatnama

- den-saulig`inin` uliuma jag`dayi;
- kemshilikler ha`m normadan shetke shig`iu;
- kesellikler;
- keleshekte iyeleytug`in ka`sipke shipakerdin` usinisi.

2. Ata-analar haqqindag`i mag`liumatnama:

- ata-ana qanday ka`sipti usinis etedi;
- balani usi ka`sipti iyeleuge tayarlau boyinsha sem`yada qanday ja`rdem ko`rsetilip atir;
- bala bos uaqtida ne menen shug`illaniudi jaqsi ko`redi;
- bala V ha`m VIII klaslarda oqip atirg`anda mektepte ha`m mektepten tisqari orinlarda qanday do`gereklerde qatnasqan.

3. Oqiushilar sho`lkeminin` mag`liumatnamasi ko`rsetiliui kerek:

- balanin` a`dep-ikramliq sipatlari;
- bala qanday ja`ma`a`tshilik ha`m miynet uaziypalarin to`men orinlaydi, qanday uaziypalardi orinlaudan bas tartadi;
- balanin` ka`sip tan`laui m6nasibeti menen vojatiyinin` usinisi.

4. Miynet oqitiushisinin` mag`liumatnamasi:

- balanin` miynetke m6nasibeti;
- bala ne menen shin keuilden shug`illanadi, nelerden bas tartadi;
- intizamliliq da`rejesi, qa`uipsizlik texnikasi qag`iydalarin qalay orinlaydi;
- balanin` zeyin o`tkirligi, tapqirlig`i, isbiltermenligi qay da`rejede
- bala psixomotorikasinin` qa`siyetleri: ha`rekettin` aniqlig`i, tezligi ha`m muuapiqlig`i, jag`daylardan ta`sirleniuinin` tezligi;
- uzaq dauam etetug`in qizg`in miynetke qabileti;
- balag`a ma`sla`ha`t.

5. Dene ta`rbiya oqitiushisinin` mag`liumatnamasi:

- balanin` fizikaliq tayarlig`i ha`m sportqa jaramlilig`i;
- sporttin` ol jaqsi ko`rgen t6ri;
- fizikaliq shidamlilig`i;
- balag`a ma`sla`ha`t.

6. Qosiq oqitiushisinin mag`liumatnamasi:

- balanin` muzikaliq qabileti;
- onin` xosh hauazlig`i;
- balag`a ma`sla`ha`t.

7. Su`uret oqitiushisinin` mag`liumatnamasi:

- balanin` su`uret siziug`a ha`m sizbashiliqqa qabileti;
- balag`a ma`sla`ha`t.

8. Basqa pa`n oqitiushilarinin` mag`liumatnamalari:

- balanin` pa`ndi o`zlestiriui;
- pa`nge qizig`iui;
- do`retiushiligi nede ko`rinedi;
- pa`n boyinsha klastan tisqari jumislarda qatnasama;
- bag`darlamadan tisqari pa`ndi biliui;
- oqitiushilardin` ma`sla`ha`tleri.

9. Do`gerek basshilarinin` mag`liumatnamalari:

- balanin` do`gerekte qashannan beri shug`illaniui;
- do`gerekte qanday jumislar isleui;

- neni shin keulden orinlari ha'm neden bas tartiui;
- balanin` do`retiushilik maqsetleri;
- balaqa ma`sla`ha`t.

Klass basshisinin` juumaglari.

Ilimiy bo`lim baslig`i ha'm direktordin` usinislari.

Qag`az toltirilg`an uaqit.

LABARATORIYALIQ JUMIS - 4.

Ka`sip tan`laudin ayrim sotsiologiyaliq ma`seleleri.rinlanatug`in jumislar:

1.Usinilg`an materialdi ha`r ta`repleme analiz qiliu. Ondag`i pikirler ha'm printsiplerdi anin`qlau. Temag`a tiyisli qosimsha mag`liumatlardi tabiu ha'm olardag`i pedagogikaliq ha'm sotsiologiyaliq ma`seleler menen tanisiu.

2.Toplang`an mag`liumatlar tiykarinda usinis etilgen materialdi qayta islep, referat tayarlau. Onda ka`sip tan`lau ma`selelerin aniqlauda milliy faktorlarga ayriqsha itibar beriu. Referat 6stinde islep sol tema boyinsha kurs jumisin jaziu pikiri payda bolsa, oni esabatta bayan etiu.

Ayrim izleniushiler o`zlerinin` ilimiy ha'm sotsiologik shig`armalarinda o`spirim jasindag`i balalarda tiyanaqli ka`sipke qizig`iushiliq payda bolmaydi yaki olardin` qizig`iushiliqi aniq ko`rinbeydi, dep jazg`an. Biraq respublikamizdin` tu`rli oblast`larindag`i mekteplerdin` VII-VIII klaslarinda oqiytug`in ul ha'm qizlar menen o`tkizilgen sorau qag`azlarinda qaytarilg`an juuaplar ko`pshilik o`spirimlardin` tan`lag`an qa`niygeligi boyinsha isleu yaki oqiudi dauam ettiriu niyetinde ekenligin tastiylaydi. Jumisshi ka`sipderdi tan`laug`a unamli ta`sir ko`rsetken oqitiushilar ha'm ata-analardin` roli bir qansha o`sti. Biraq soni itibarg`a aliu kerek, VIII-IX klaslardin` bir qansha oqitiushilari materialliq o`ndiris ka`sipderinen basqa ka`sipderdi tan`lamaqta.

Analiz mag`liumatlar soni ko`rseti, mektep, sem`ya, o`ndiris ja`ma`a`ti menen birgelikte is alip bariui na`tiyjesinde oqiushilardin` ka`sip

iyeleui ha'm ka'sipke qizig'iushilig'i artti. Miynet politexnika bilim sabaqlarinin` sapasinin` jaqsilaniui ha'm kobinetler ha'm ustaqanalardin` o`ndiris oqiu a'sbap uskeneleri menen ta'minleniui, tarbiyanin`aktiv metodlaridan paydalaniui,pitiriushi oqiushilardin` ka'sipti tanlau juuapkershilikti seziu jumis ka'siplerinin` na'tiyjeligi 19 % nen 40% ke ko`terliu mu`mkinshiligin berdi.

Bolajaq ka'siptin` tanlau ko`rsetkishi ayriqsha ko`rsetkish bolip esaplanadi. Xaliq xojalig'i menen baylanis, miyne s6ispenshilik, mexanizatsiyalang`an texnikaliq uskeneler menen islesiude olardin` miynetti biliu sol ka`nigelikti biliuden ibarat.

Ameliy shinig`iular mazmunli ha'm qizig`li o`tkeriude mektepte, oqiu kombinatlari, bazaliq qarxanalari 7-9 klasslardin` oqiushilarinin` o`nimli miynet ushin jaqsi sharayit jaratqanlig'i sebebli ka'sip tanlaug`a a`ste ko`nikpe payda etip miynet psixologik ta`repten tayarlanbaqda.

Joqari klasslardin` oqiushilardin` turmis jobalarin uyreniu mektep ha'm jaslar sho`lkeminin` juuapkerli jumis bolip qaladi.

Ka'sipke bag`darlau ma`selelerine ayriqsha itibar beriu, tiyqarg`i uaziypalardi mektepti pitkeriushi jigit – qizlardi jumisqa jaylastiriu ha'm ayirim o`ndirissharaiitina ko`niktiri uaziypasin esten shig`armasliq kerek.

Jaslardi jumisqa jaylastiriu ta`jiribesinen ma`lim,oqiushilardin` derlik ko`pshiligi tog`isinshi klassti tamamlag`an keyin ka'sip – o`ner kolledjlerde oquiin dauam etiredi.

Ka'sip o`ner kolledjlerin bitirgen oqiushilar tiyqarinan eki bo`limge bo`linedi, ayrimlari jokari oqiu orinlarina kiredi ha'm basqalari o`ndiriske jumisqa kiredi. Mine usinday bitiriushilerdi yarimidan ko`pshiligi auil jaslari boladi. Solay etip, oqiushilardin` ka'sipke bag`darlau menen birge miynetke tayarlau jumislari olardag`i bilimlari ka'sipke qizig'iushilig'i miynet qiliushilig`ina aylanadi.

Ka`sipke bag`darlaw pa`ninen test soraulari.

1. Ka`sipke bag`darlaw boyinsha aldin`g`i oyshillardin` qanday pikirlerin bilesiz?
2. Ka`sipke bag`darlaw qaysi da`wirlerden baslang`an?
3. Pa`ndi oqitiwdan go`zlegen maqset qanday?
4. Pa`nnin` aldina qoyg`an waziypasi qanday?
5. Bilimlendiriu xam xakindagi nizam xam kadrler tayarlaudin milliy bagdarlamasi.
6. Birinshi kasipke tanlaudi bagdarlauga maslaxat byurosi kashan shoukemlestirigen.
7. Panin tiyikargii maxseti nede?
8. Kasipke bagdarlaw boyinsha aldingi oy-pikirler xam olardin rawajlanu tariyxi xakinda nelerdi bilesiz?.
9. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlawda ilim-texnika rawajlanuwinin` a`hmiyeti nelerden ibarat?
10. Ka`sipke bag`darlawdin` tiykarlarin da`lilep berin`?
11. Ka`sipti duris tan`law ha`m onin` ja`miyetimizdegi a`hmiyeti?
 12. Pan-texnika xam sotsiallik rawajlanuwnin axmiyeti nelerden ibarat?
 13. Kasipti duris tanlawdin axmiyetin aytip berin?
14. Uliwma miynet xam arnawli mamanliklarga, kasipke bolgan kiziuiwshilikin kaliplestiriw.
 15. Metodistke qoyilatug`in talaplar nelerden ibarat?
 16. Metodistin` jumis jag`dayin ta`riplep berin`?
 17. Metodistin` arnawli tayarlig`i nelerden ibarat?
 18. Ka`sip tanlawda gu`zetiwdi alip bariw usili nelerden ibarat.
 19. Ka`sip tandawda diagnostik gu`rrindesiw mazmuni neden ibarat.
20. Diagnostik gu`rriqlesiwlerde qanday qurallar ja`rdeminde o`tkiziw maqsetke muwapiq.
 21. Ka`sipke bag`darlaw qaysi pa`nlerdin` waziypasi?
 22. Du`n`yada ka`siptin` neshe tu`ri bar?
 23. Ka`sip ha`m qa`niygelik tu`siniklerinin` parqi barma?

24. Ka`sip ta`limin oqitiw termini ilimiy tilge neshenshi jillari kirgen?
26. Ha`r qanday ma`mlekettin` tariyxinda qaysi ka`siplerge bag`darlaw sol ja`miyettin` gu`llep-jasnawina imkaniyat tuwdirg`an?
27. Ka`siplik ta`limdi oqitiw metodikasinda «Ustaz-sha`kirt» da`stu`rine qanday itibar berilgen?
28. Ka`siplik bilim beriw degende neni tu`sinesiz?
29. Ka`sip ta`limin oqitiw boyinsha bu`gingi aktual problemalarg`a qanday ma`seler jatadi?
30. Ka`siplerdin` tipleri qaysi juwapta duris berilgen?
31. Ka`siplerdin` tu`rleri qaysi juwapta duris berilgen?
32. Ka`siplerdin` bo`limleri qaysi juwapta duris berilgen?
33. Ka`siplerdin` gruppalari qaysi juwapta duris berilgen?
34. Ka`sip tan`law formulasi degende neni tu`sinesiz?
35. Ka`sipke bag`darlawda qizig`iwshiliqtin` rawajlaniw basqishlari qaysi juwapta duris berilgen?
36. «Ka`sip tan`law» degende neni tu`sinesiz?
37. «Ka`sipke bag`darlaw» degende neni tu`sinesiz?
38. Ka`sipler klassifikatsiyasi neshe tu`rge bo`linedi?
39. Ka`sipke bag`darlaw metodikasi en` birinshi ret kim ta`ripinen islep shig`ilg`an?
40. Ka`sipke bag`darlaw reformalari birinshi bolip qaysi ma`mlekette qollanilg`an?
41. Ka`sipke bag`darlaw metodikasinin` o`zine ta`n ayirmashlig`i nede?
42. Ka`siplik ta`lim sabaqlarinda ka`sipke bag`darlawdin` neshe tu`rli metodikasi qollaniladi?
43. Ka`sip ta`limine bag`darlawda qanday jan`a metodikalardan paydalaniladi?
44. Klassifikatordin` a`hmiyeti qanday?
45. Rossiyada ka`sipke bag`darlaw boyinsha u0-jillari en` iri miynetler islegen alimnin` atin atan`?
46. Ka`siplik ta`lim sabaqlarindag`i ka`sipke bag`darlawdin` basqa pa`nlerden artiqmashlig`i nede?

47. Ka`sipke bag`darlaw boyinsha NMPI bibliotekasinda neshe ilimiy miynetler toplang`an.

48. Ka`sipke bag`darlaw metodikasin oqiw diziminde qollaniwdin` a`hmiyeti nede?

49. Du`n`yada ka`sipke bag`darlaw sistemasin en` ko`p qollanilatug`in ma`kemeler qaysi ma`mlekette jaylasqan?

50. Italiyada ka`sipke bag`darlaw boyinsha kimler shug`illanadi?

51. XX a`sir baslarinda ka`sipke bag`darlawdin` neshe usili qollanilg`an.

52. Qaraqalpaqstan Respublikasinda neshe tu`rli ka`sip bar?

53. XX a`sir baslarinda G`MDA nin` territoriyasinda ka`sipke bag`darlaw boyinsha en` ko`p ilimiy miynetler qaysi Respublika u`lesine tuwra keledi?

1. Ka`sipke bag`darlaw qaysi pa`nlerdin` waziypasi?

A) Miynet.

B).Fizika.,Matematika.

C) Geografiya.

*D) Barliq pa`nlerde de ka`sipke bag`darlaw elementleri bar, ka`sipke bag`darlaw ha`r bir pa`n ja`ne ha`mme oqitiwshinin` waziypasi.

2. Du`n`yada ka`siptin` neshe tu`ri bar?

*A) 3000 nan aslam.

B) 10 000.

C)260.

D) aaua.

3. Ka`sip ha`m qa`niygelik tu`siniklerinin` parqi barma?

A) Ka`sip penen qa`niygelik so`zleri bir na`rseni an`latadi.

B) Ka`sip kishirek tu`sinikti bildiredi.

C) Qa`niygelik u`lkenirek tu`sinikti bildiredi.

*D) Ka`sip qa`niygelik so`zine salistirg`anda ken`irek tu`sinik bolip, bir ka`siptegi adamlar ha`r tu`rli qa`niygeliklerge iye boliwi mu`mkin.

4. Ka`sip ta`limin oqitiw termini ilimiy tilge neshenshi jillari kirgen?

A) 1920.

*B) 1960.

C) 1997.

D) 2001.

5. Ha`r qanday ma`mlekettin` tariyxinda qaysi ka`siplerge bag`darlaw sol ja`miyettin` gu`llep-jasnawina imkaniyat tuwdirg`an?

*A) Texnikaliq ha`m uliwma insaniylik ka`sip tu`rlerine.

B) Gumanitar ka`sip tu`rlerine.

C) Diniy ka`sip tu`rlerine.

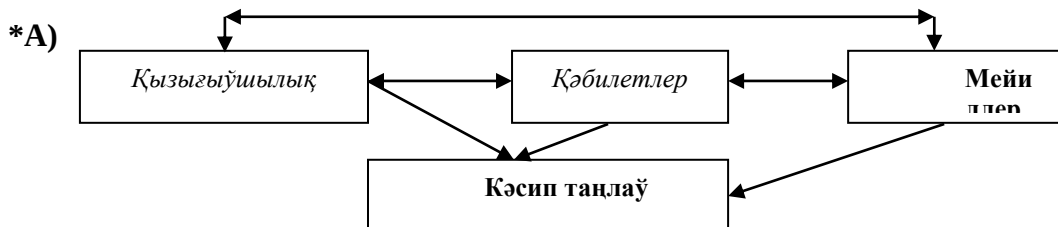
D) A`skeriy ka`sip tu`rlerine.

6. Ka'siplik ta'limdi oqitiw metodikasinda «Ustaz-sha`kirt» da`stu`rine qanday itibar berilgen?
 A) Ustaz-sha`kirt da`stu`ri haqqinda hesh na`rse aytilmag`an.
 B) Bul da`stu`rdin` za`ru`rligi joq dep keltirilgen.
 C) g0a0-jilg`a shekem bul oqiw rejesine kiritiw kerek ekenligin atap o`tken.
 *D) Ustaz-sha`kirt da`stu`ri o`z milliy mentalitetimizge sa`ykes ekenligin, oni oqiw rejesine kiritiwdin` za`ru`rligin, jeke usildin` abzalliqdari keltirilgen.
7. Ka'siplik bilim beriw degende neni tu`sinesiz?
 A) Ka'siplik bilim beriw degende belgili bir ka'sip boyinsha teren`irek bilim beriwdi tu`siniledi.
 B) Ka'siplik bilim beriw – bul, ka'sipke bag`darlawshi mag`liwmatlar beriw.
 C) Ka'siplik bilim degende barliq ka'sipler haqqinda uliwma tu`sinikke iye boliw tu`siniledi.
 *D) Ja`miyet ushin za`ru`r bolg`an barliq ka'sipler haqqinda aniq tu`sinikler, ob`ektiv ko`z-qaraslar payda etiw menen oqiwshi ko`z-qarasin ishten o`zgerte aliwg`a aytamiz.
8. Ka'sip ta`limin oqitiw boyinsha bu`gingi aktual problemalarg`a qanday ma`seler jatadi?
 A) Ka'sip ta`limin oqitiwda aktual problema joq.
 *B) Ka'sip ta`limi boyinsha ilimiy miynetler islew, jan`a metodikalar oylap tabiw, bazar sharayatlarinan kelip shig`ip respublika ushin za`ru`r ka'siplerdi tayarlaw kerek.
 C) Ka'sip ta`limin oqitiwda materialliq bazani bekkemlew kerek.
 D) Interaktiv oqitiw bu`ginigi aktual problemalardin` biri.
9. Klassifikatsiyanin` uliwma obzori neden ibarat?
 A) Ka'siplerdin` gruppalarinan.
 B) Ka'siplerdin` bo`limlerinen.
 C) Ka'siplerdin` tiplerinen.
 *D) A,V,S,D.
10. Ka'siplerdin` tipleri qaysi juwapta duris berilgen?
 A) Adam - ta`biyat.
 B) Adam – texnika.
 C) Adam – adam,.
 *D) Adam ko`rkem obraz ha`m a,b,c.
11. Ka'siplerdin` tu`rleri qaysi juwapta duris berilgen?
 A) Gnostik ka'sipler.
 B) O`zgertiwshi ka'sipler.
 C) Izertlewshi ka'sipler.
 *D) A,V,S.
12. Ka'siplerdin` bo`limleri qaysi juwapta duris berilgen?
 A) Qol miyneti paydalaniw menen baylanisli bolg`an ka'sipler.
 B) Avtomatlastirilg`an ha`m avtomatikaliq sistemalardan, apparatlarday paydalaniw menen baylanisli bolg`an ka'sipler.
 C) Funktsional imkaniyatlar, miynet a`spablari ko`birek talap etiletug`in ka'sipler.
 *D) a,b,c.

13. Ka'siplerdin` gruppalari qaysi juwapta duris berilgen?
- A) A`dettegi turmisliq mikroklimat sharayatindag`i miynet.
 - B) Temperatura, ig`alliliq keskin o`zgerip turiwshi ashıq hawada islew menen baylanisli bolg`an miynet.
 - C) A`detten tisqari miynet: jer asti, suw asti, ba`lentlikte, hawada, qaynap turg`an tsexlarda, den-sawliq ushin ju`da` ziyanli bolg`an ta`siri bolg`an tsexlarda islew.
 - *D) a,b,c.
14. Ka'sip tan`law formulasi degende neni tu`sinesiz?
- A) Ka'siplerdi matematikaliq formulalastiriw.
 - B) Ka'siplerdi gruppalari boyinsha formulag`a saliw.
 - *C) Ka'siplerdin` gruppalari, tu`rkimleri boyinsha sistemalastiriw.
 - D) a,b,c.
15. Ka'sipke bag`darlawda qizig`iwshiliqtin` rawajlanıw basqishlari qaysi juwapta duris berilgen?
- *A) Waqitsha – epizodliq – turaqli.
 - B) Turaqli – epizodliq – waqitsha.
 - C) Eizodliq – turaqli – waqitsha.
 - D) a,b,c.
16. «Ka'sip tan`law» degende neni tu`sinesiz?
- A) Beligili bir ka'sip tu`rin tan`law.
 - B) Bir neshe ka'siplerdi tan`law.
 - C) Bir tiptegi ka'siplerdi tan`law.
 - *D) Ha`r bir insannin` o`z qa`biletine ilayiq maksimal ko`rsetkishtegi imkaniyatınan kelip shig`ip, sol ja`miyette za`ru`rli bolg`an, o`zi ushin kerekli iskerlik tu`ri menen qizig`ip shug`illaniwına aytiladi.
17. «Ka'sipke bag`darlaw» degende neni tu`sinesiz?
- A) «Ka'sipke bag`darlaw» - bul, oqiwshini belgili bir ka'sip tu`rine ma`jbu`riy ko`nliktiriw.
 - B) «Ka'sipke bag`darlaw» ha`r bir oqiwshini bir neshe ka'sip tu`rleri menen tanistiriw.
 - C) «Ka'sipke bag`darlaw» ha`mmeni za`ru`r ka'siplerge bag`darlaw.
 - *D) «Ka'sipke bag`darlaw» - bul, oqiwshini belgili bir ka'sip tu`rine onin` qa`bilerine qarap, imkaniyatlarınan kelip shig`ip, aniq tu`sinikler beriw arqali erikli tu`rde bag`darlaw.
18. Ka'sipler klassifikatsiyasi neshe tu`rge bo`linedi?
- A) 12.
 - B) 6.
 - C) 7.
 - *D) 11.
19. Ka'sipke bag`darlaw metodikasi en` birinshi ret kim ta`ripinen islep shig`ilg`an?
- A) K.D.Davlatov.
 - B) A.I.Vorobev.
 - C) P.T.Magzumov.
 - *D) Amerikanin` Boston qalasında du`zilgen sho`lkem wa`killeri ta`ripinen.

20. Ka`sipke bag`darlaw reformalari birinshi bolip qaysi ma`mlekette qollanilg`an?
A) Rossiya.
*B) AQSh.
C) Germaniya.
D) Avstraliya.
21. Ka`sipke bag`darlaw metodikasinin` o`zine ta`n ayirmashlig`i nede?
A) Sistemalilig`inda.
B) Ob`ektivliginde.
C) Iqshamlig`inda
*D) AVS.
22. Ka`siplik ta`lim sabaqlarinda ka`sipke bag`darlawdin` neshe tu`rli metodikasi qollaniladi?
A) 2.
*B) 5.
C) 6.
D) 12.
23. Ka`sip ta`limine bag`darlawda qanday jan`a metodikalardan paydalaniladi?
A) Interaktiv.
B) Debat.
C)Gu`rrin`.
*D) AVSD.
24. Klassifikatordin` a`hmiyeti qanday?
A) Oni ka`sipkerdi sanawda qollaniladi.
B) Klassifikatordi ka`sip ta`liminde paydalanbaydi.
C) Klassifikator ka`sipker klassin du`ziwde qollaniladi.
*D) Klassifikator ka`sipker tu`rlerin, tiplerin, gruppalarin ha`m olardin` a`hmiyetin, o`zgesheliklerin, sanin h.t.b. statistikaliq bilip bariwda qollaniladi.
25. Rossiyada ka`sipke bag`darlaw boyinsha u0-jillari en` iri miynetler islegen alimnin` atin atan`?
*A) M.V.Saxarov.
B) M.Atutov.
C) E.Medvedov.
D) P.T.Magzumov.
26. Ka`siplik ta`lim sabaqlarindag`i ka`sipke bag`darlawdin` basqa pa`nlerden artiqmashlig`i nede?
A) A`meliyat penen teoriyanin` birliginde.
B) A`meliyattin` imkaniyatlarinan toliq paydalana biliwde.
C) Ka`sip ta`liminin` o`zi ka`sipke bag`darlaw ushin du`zilgeninde.
*D) A`meliyattin` x0% ke shekem belgilengenliginde..
27. Ka`sipke bag`darlaw boyinsha QMU bibliotekasinda neshe ilimiy miynetler toplang`an.
A) 121.
B) 14.
C) 2.
*D) 5.

28. Ka`sipke bag`darlaw metodikasin oqiw diziminde qollaniwdin` a`hmiyeti nede?
 A) Effektivliginde.
 B) Tez na`tiyje beriwinde.
 C) Bul metodikada interaktiv usillar ko`p qollang`an.
 *D) Ob`ektivliginde.
29. Du`n`yada ka`sipke bag`darlaw sistemasin en` ko`p qollanilatug`in ma`kemeler qaysi ma`mlekette jaylasqan?
 A) Braziliya.
 *B) Yaponiya.
 C) Neapal. Nigiriya
 D) Kambodja. Vetnam.
30. Italiyada ka`sipke bag`darlaw boyinsha kimler shug`illanadi?
 *A) Psixologlar.
 B) Vrachlar.
 C) Injenerler.
 D) Mug`allimler.
31. XX a`sir baslarinda ka`sipke bag`darlawdin` neshe usili qollanilg`an.
 A) 2.
 *B) 5.
 C) 7.
 D) 9.
32. Qaraqalpaqstan Respublikasinda neshe tu`rli ka`sip bar?
 A) 200.
 B) 1920.
 C) 1xnoo.
 *D) 2ux.
33. XX a`sir baslarinda G`MDA nin` territoriyasinda ka`sipke bag`darlaw boyinsha en` ko`p ilimiy miynetler qaysi Respublika u`lesine tuwra keledi?
 *A) Rossiya.
 B) Ukrayna.
 C) O`zbekstan.
 D) Belorussiya.
34. Ka`sip ta`limin oqitiw metodikasi boyinsha O`zbekstan Respublikasi «Bilimlendiriw haqqinda» Nizaminda neler jazilg`an?
 A) Ka`siplik ta`limdi oqitiw ma`mleketlik da`rejegi is ekenligi.
 B) Ka`siplik ta`limdi oqitiwdin` g00o-jildan baslap eki ese ku`sheytiw kerek ekenligi.
 C) Ka`siplik ta`lim pa`nin arnawli kurs sipatinda oqitiw kerekligi haqqinda.
 *D) Ka`siplik ta`limdi o`z aldina pa`n sipatinda oqitiw kerekligi haqqinda.
35. Qizig`iwshiliq meyil ha`m qa`biletlerdin` ka`sip tan`lawg`a ta`siri qaysi juwapta duris berilgen?

- B) Qizig`iwshiliq - Qa`biletler – Meyiller - KA`SIP TAN`LAW.
- C) Qa`biletler - Qizig`iwshiliq - Meyiller - KA`SIP TAN`LAW.
- D) Meyiller - KA`SIP TAN`LAW - Qizig`iwshiliq - Qa`biletler.

36. Qa`biletlerdin` tu`rleri qaysi juwapta duris berilgen?

- A) Texnikag`a bolg`an qa`bilet.
- B) Matematikaliq qa`bilet.
- C) Pedagogikaliq qa`bilet.
- *D) a,b,c.

37. Qa`bilet dep nege aytiladi?

- *A) Adamnin` belgili bir iskerlik tarawinda jaqsi na`tiyjege erisiwine ja`rdem беретug`in ha`r qanday individual psixologiyaliq belgige aytiladi.
- B) Qa`bilet qizig`iwshiliqtan baslanatug`in belgi.
- C) Qa`bilet meyiller jiyindisinin ibarat.
- D) Qa`bilet erktin` rawajlaniwi.

38. Ka`sipke jaramliliq neshe tu`rli, olar qanday?

- A) Jaramliliq.
- B) Jaramsizliq.
- C) Ha`wes.
- *D) a,b,c.

39. Ka`sip tan`lawda miynet sharayatlari klassifikatsiyasina qaysi juwaplar duris keledi?

- A) Materialliq sharayatlar.
- B) Sanitariya-gigienali,psixologiyaliq sharayatlar.
- C) Sotsial sharayatlar, geografiyaliq sharayatlar.
- *D) a,b,c.

40. Ka`sip tan`lawda qiyinshilqlardin` tiykarg`i sebepleri nede?

- A) Ka`sippler abrayli ja`ne abraysiz boladi degen tu`sinikler.
- B) Sheriklerinen arqada qalmaw ushin ka`sip tan`law.
- C) Ka`siptin` tek sirtqi yamasa jeke bir tamanina qizig`iw.
- *D) a,b,c.

41. Ka`sipke bag`darlaw boyinsha konsul`tatsiya tipleri qaysi juwapta duris berilgen?

- A) Medetsinaliq, Diagnostikaliq
- B).Du`zetiwi kiritiwshi.
- C) Mag`liwmat – xabar beriwshi.
- *D) a,b,c.

42. Ka`sip tan`lawdin` optimal sha`rtleri qaysi juwapta duris berilgen?

- A) Qa`leymen.
- B) Kerek.
- C) Qolimnan keledi.
- *D) a,b,c.juwaplarinin` kesilisiw zonasi.

43. Professigramma dep nege aytiladi?

- *A) Ka`sipke beriletug`in xarakteristika.
- B) Ka`sippler tu`rlarine beriletug`in sipatlama.

- C) Ka`sipler tiplerine beriletug`in sipatlama.
- D) Ka`sipler toplami.

44. Awilliq jerlerde ka`sipke bag`darlaw metodi qanday boliv kerek?

- A) Awil jaslarin qa`biletine qarap ka`sipke bag`darlaw kerek.
- B) Jaslardi ma`jbu`riy jergilikli ka`siplerge bag`darlaw kerek.
- C) Qalaliq jaslarg`a qollang`an metodikani qollaniw kerek.
- *D) MBS tiykarinda jergilikli ka`siplerge erikli-ma`jbu`riy bag`darlaw kerek.

45. Oqiwshilar qaysi jerde ka`sip sirlarin u`yreniwi mu`mkin?

- A) Gimnaziya, Litseyde.
- B) Kolledj, Internatta.
- C) Mektepten tisqari ma`kemelerde.
- *D) a,b,c.

46. Ha`zir mekteplerde ka`sipke bag`darlawdin` neshe tu`rli metodikasi qollaniladi.

A) 12

*B) 5.

C) 9.

D) no

47. Ka`sipke bag`darlaw boyinsha O`zbekstan Respublikasida qanday iri ma`mleketlik ma`keme bar?

- *A) Tashxis orayi.
- B) Xaliq bilimlendiriw bo`limi.
- C) Institut ha`m universitetler.
- D) Psixologiyaliq kafedralar.

48. Oqiwshilardi ka`sip-o`nerge bag`darlaw ha`m psixologiyaliq, pedagogikaliq Tashxis Oraylari qashan sho`lkemlestirilgen?

A) 2000 jil 11- sentyabr`.

B) 2000 jil 22-aprel`.

C) 1998-jil au-mart.

*D) 1996-jil 13-may.

49. Oqiwshilardi ka`sip-o`nerge bag`darlaw haqqinda nizam neshenshi jili qabillang`an?

*A) 2001-jil 10-oktyabr`.

B) 2001-jil 11-noyabr`.

C) 1996-jili 29-avgust.

D) 1999-jil 16-fevral`.

50. Ka`sip-o`nerge bag`darlawdin` mazmuni, maqseti ha`m waziypalari nelerden ibarat?

A) Ka`sip-o`nerge bag`darlaw boyinsha sho`lkemlestiriw, ilimiy, metodikaliq, mag`lumat ha`m da`stu`riy ta`miyenlew islerin a`melge asiradi.

B) Ka`sip-o`nerge bag`darlaw mektep ja`ma`a`tinde ha`m u`yde oqiwshilardin` ka`siplik qizig`iwshiiqlari, meyillari, tuwma qa`bileti ja`miyet za`ru`rliginen kelip shig`ip ka`sip-o`nerge tuwri ha`m sanali tu`rde bag`darlawg`a qaratilg`an iskerlik.

C) Ka`sip-o`nerge bag`darlawdin` tiykarg`i maqseti O`zbekstan Respublikasinin` «Kadrlar tayarlaw milliy bag`darlamasi» talaplari tiykarinda ka`sip-o`nerge

bag`darlaw dizimi ha`m metodologiyasin sho`lkemlestiriv tiykarinda jetik a`wladti ta`rbiyalaw.

*D) a,b,c.

51. Ka`sip-o`nerge bag`darlawdin` tiykarig`i printsipleri qaysi juwapta duris berilgen?

A) Ka`sipti o`z waqtinda tan`law.

B) Ka`sipti tan`lawdin` erkinligi.

C) Ja`miyet talaplari ha`m zamanago`y ilimiy talaplardin` sa`ykes keliwi.

*D) a,b,c.

52. Ka`sip-o`nerge bag`darlawdin` qatnasiwshilari qaysi juwapta duris berilgen?

A) Ata-analar.

B) Oqiwshi, Klass basshisi.

C) Ka`sipke bag`darlawshi.

*D) a,b,c.

53. Ka`sip-o`nerge bag`darlaw kabineti haqqinda nizam qashan qabillandi?

*A) 2001-jili 10-oktyabr` №anou-sanli buyriq.

B) 2001-jili 11-sentyabr` №201-sanli buyriq.

C) 1999-jili 12-yanvar` №00a-sanli.

D) 2001-jili 3-aprel` №no03-sanli.

54. Ka`sip-o`nerge bag`darlaw kabinetinin` tiykarig`i waziypalari.

A) Oqiwshilardi tan`lag`an ka`sibi boyinsha ha`r jili medetsinaliq, pedagogikaliq tekseriwlerden o`tkeriw.

B) Oqiwshilar ha`m ata-analarg`a oqiwshilardi oqitiwda, ta`rbiyalawda ha`m ja`miyetlik ko`nliktiriwde psxologiyaliq-pedagogikaliq ja`rdem ko`rsetiwdi sho`lkemlestiriv.

C) Oqiwshilarg`a ha`m ata-analarg`a ka`siplik ma`sla`ha`tler beriw.

*D) a,b,c.

55. Ka`sip-o`nerge bag`darlaw kabinetlerin` u`skenelew`din` sho`lkemlestiriv-pedagogikaliq tiykarlari qaysi juwapta duris berilgen?

A) Kabinettegi u`skeneler.

B) Kabinettegi ra`smiy hu`jjetler ha`m ilimiy metodikaliq materiallar.

C) Ka`sip-o`nerge bag`darlaw kabinetin qarji menen ta`miyenlew.

*D) a,b,c.

56. Oqiwshilardi ka`sip-o`nerge bag`darlaw ha`m psixologiyaliq-pedagogikaliq aymaqliq tashxis oraylari haqqinda U`LGI nizam qashan qabil etildi?

*A) 200a-jil 10-oktyabr`

B) 1922-jili 4-aprel`.

C) 1991-jili 19-avgust.

D) 1999-jili 4-aprel`.

57. Respublika Tashxis Oraylari du`zilisi qaysi juwapta duris berilgen?

*A) Respublika Tashxis orayi direktorinan mektep ka`sip-o`nerge bag`darlawshisina shekem.

B) Mektep psixologinan rayon Tashxis orayi bo`lim baslig`ina shekem.

C) Respublika Tashxis Orayi direktorinan mektep direktorina shekem.

D) Defektologiya ha'm meditsinaliy xizmet bo'liminen mektep ka'sip-o'ner bag'darlawshisina shekem.

58. Oqiwshilardi ka'sip-o'nerge bag'darlaw ha'm miynet ta'limin teren u'yretiwge arnalg'an ta'jriybe-sinaw maydanshalarin payda etiw haqqinda buyriq qaysi jili ha'm neshenshi sanli nomer menen qabil etildi?

*A) 2001-jil gu-avgust, agu-sanli.

B) 2001-jil ano-sentyabr, N2001-sanli.

C) 1997-jili au-iyun, N2001-sanli.

D) 1997-jili 9-yanvar, N2001-sanli.

59. Ka'sip-o'nerge bag'darlaw kabinetindegi mu'yeshler qaysi juwapta duris berilgen?

A) Ata-analar mu'yeshi

B) Defektologiya mu'yeshi.

C) Psixologiya mu'yeshi.

*D) a,b,c.

60. Ka'sip-o'nerge bag'darlaw kabinetini iskerligin qarji menen ta'miyenlew qanday?

A) Byudjet esabinan qarji menen ta'miyenlew.

B) Orinlang'an jumislar ha'm xizmetlerden tu'sken da'ramatlar.

C) Sho'lkemler, fizikalik ha'm yuridikaliq ta'replerdin g'amxorliq qarjilari.

*D) a,b,c.

61. Ka'sip-o'nerge bag'darlaw kabinetindegi ra'smiy hu'jjetler ha'm ilimiy-metodikaliq materiallar qaysi juwapta duris ko'rsetilgen?

A) Kabinettegi inventarlar da'pteri.

B) Pikir ha'm usinislar da'pteri.

C) Test reyting na'tijjeleri.

*D) a,b,c.

62. Oqiwshilardi ka'sip-o'nerge bag'darlaw islerin sho'lkemlestiriwdin tiykarg'i bag'darlari qaysi juwapta duris ko'rsetilgen?

A) Ka'siplik mag'lumat ha'm ag'artiwshiliq.

B) Ka'siplik diagnostika ha'm ma'sla'ha't.

C) Ka'siplik tan'law ha'm ka'siplik beyimlesiw.

*D) a,b,c.

63. Ka'sipler a'leminde aniq bir toqtamg'a keliw ushin neshe belgi boyinsha ka'sip-o'nerlerdin bo'liniwi ja'rdem beredi?

A) miynet predmeti boyinsha.

B) miynet maqseti boyinsha.

C) miynet qurali ha'm miynet sharayati boyinsha.

*D) a,b,c.

64. Miynet predmetine qarap ka'sipler neshe tu'rge bo'linedi?

*A) 5.

B) 4.

C) 2.

D) 6

65. Oqiwshilardin` ka`sip-o`ner bag`darlaw protsessinde ja`miyetlik birge islesiw dizimi qaysi juwapta duris berilgen?
*A) XBM nen oqiwshig`i shekem.
B) XBM nen psixologqa shekem
C) XBM nen mektepke shekem.
D) XBM nen defektologqa shekem.
66. Oqiwshilardin` ka`sip-o`ner tan`lawina ta`sir etiwshi faktorlar qaysi juwapta duris berilgen?
A) Ka`sip-o`nerge bag`darlawshi.
B) Jaqin ka`rxanalar.
C) Pa`n oqitiwshisi.
*D) a,b,c.
67. Shaxstin` o`zligin an`law protsessi qaysi juwapta duris berilgen?
*A) Makro ortalıqtan ka`sip tan`lawg`a shekem.
B) Makro ortalıqtan ka`siplik o`zin-o`zi an`lawg`a.
C) Makro ortalıqtan mikro ortalıqqa.
D) Ka`sipler a`leminen mikro ortalıqqa.
68. Miynet predmetine qarap ka`siplerdin` bo`liniwi qaysi juwapta duris berilgen?
A) Miynet predmeti texnika bolg`an.
B) İnsanlarg`a qaratilg`an.
C) Ta`biyat penen baylanisli bolg`an.
*D) a,b,c.
69. Ka`sipke bag`darlawda mikro ortalıq faktorlari qaysi juwapta duris berilgen?
A) Pikir.
B) Erk. Sezim.
C) Yad, Diqqat.
*D) a,b,c.
70. Miynet sharayatlari boyınsha ka`siplerdin` klassifikatsiyasi qaysi juwapta duris berilgen?
A) Joqari juwapkershilikli ka`sipler.
B) O`zine ta`n sharayatlar.
C) Ashiq hawada islew sharayati.
*D) a,b,c.
71. Ka`sip tan`law basqishlari qaysi juwapta duris berilgen?
A) Shaxs qizig`iwshiliqlari ha`m qa`biletlerinin` sa`ykes keliw zonasi.
B) Shaxs qizig`iwshiliqlari ha`m ja`miyet za`ru`rliklkrinin` sa`ykes keliw zonasi.
S) Shaxs qa`bileti ha`m ja`miyet za`ru`rliklkrinin` sa`ykes keliw zonasi.
*D) a,b,c.
72. Qizig`iwshiliq dep nege aytamiz?
*A) Anaw yamasa minaw ha`dise ha`m predmet penen jaqinnan tanisiw, oni biliwge, u`yreniwge bolg`an umtiliw.
B) Beligili bir iskerlikke meyillik.
C) Ko`plegen ka`siplerge umtiliwshiliq.
D) a,b,c.

73. Tiyykarlang`an ka`sip tan`law degen ne?
A) Tan`lag`an ka`sibinin` miynet mazmuni ha`m keleshegi tuwrali bilimler.
B) Tan`lag`an ka`sibinin` ja`miyetlik a`hmiyeti tu`siniw.
C) Tan`lag`an ka`sibine o`zinin` maslig`i ha`m sol bag`dardag`i bilim jurtinda oqiy aliw imkaniyatlarin an`lap jetiw.
*D) a,b,c.
74. Qa`bilet neshe tu`rge bo`linedi?
*A) g.
B) o.
C) 9.
D) u.
75. Ka`sip tan`lawda adaspaw ushin ma`seleni neshe blokta qarag`an jo`n?
*A) 2.
B) 10.
C) 6.
D) 7
76. Eksperiment ta`jriybe-sinaw usili qanday bag`itta alip bariladi?
A) Reje du`ziledi.
B) O`tiw orni, waqti ha`m mu`ddeti aniqlanadi.
C) Ta`jriybe o`tkiziw ushin kerek bolg`an a`spab-u`skeneler tayarlanadi.
*D) a,b,c.
77. Oqitiwshi bag`darlama du`ziwde qaysi qag`iydag`a boysiniwi kerek?
A) Bag`darlamanin` qatan`lig`i, ilimiylik qag`iydasina boysiniw.
B) Oqiw materialı mazmunin duris tan`law.
C) Teoriyani a`meliyat penen baylanistiriw.
*D) a,b,c.
78. Ha`r bir pa`n ushin du`zilgen bag`darlama qaysi juwapta duris berilgen?
A) Tu`sindiriw xati, shamalamay bo`listiriw.
B) Bag`darlama berilip shamalamay bo`listiriw kestede berilgen bo`lim ha`m temalar aship beriledi.
C) Paydalanilg`an a`debiyatlar dizimi beriledi.
*D) a,b,c.
79. Ha`r bir pa`n ushin du`zilgen bag`darlama neshe bo`limnen ibarat?
*A) no.
B) 2.
C) 7.
D) 12.
80. Ha`zirgi waqıtta miynet ta`limi mekteplerde neshe basqishta alip bariladi?
*A) 3.
B) 2.
C) 6.
D) 7.

81. a-no klasslarda miynet ta'liminde ka'sipke bag'darlaw jumislarin alip bariw basqishlari qaysi juwapta duris jazilg'an?
A) Modellestiriw.
B) Islew beriw texnologiyasi.
C) O'simliklerdi o'siriw ha'm haywanlardin o'miri menen tanisiw.
*D) a,b,c.
82. 7-9 klasslarda miynet ta'liminde ka'sipke bag'darlaw ma'selelerin oqitiw qaysi variantta duris berilgen?
A) Qalaliq mekteplerde ul balalardin texnikaliq miyneti.
B) Qalaliq mekteplerde qiz balalar xizmet ko'rsetiw miyneti.
C) Awilliq mekteplerde ul balalar texnikaliq ha'm awil xojaliq miyneti.
*D) a,b,c.
83. Qalaliq mekteplerde qiz balalar xizmet ko'rsetiw miyneti neshe bo'limnen ibarat?
*A) 7u
B) 6
C) 9
D) 2
84. Qalaliq mekteplerde qiz balalar xizmet ko'rsetiw miyneti bo'limleri qaysi juwapta duris berilgen?
A) Pa'zendeshilik.
B) Gezleme taniw.
C) Milliy o'nermentshilik.
*D) a,b,c.
85. Miynet protsessi elementleri qaysi juwapta duris berilgen?
A) Miynet operatsiyalari.
B) Miynet usili.
C) Miynet ha'reketi.
*D) a,b,c.
86. Ka'sip-o'ner ta'liminde uliwma didaktikaliq printsipler qaysi juwapta duris berilgen?
A) Ta'lim menen ta'rbiyanin birligi
B) Ilimiylik printsiipi, canaliliq ha'm aktivlik.
C) Teoriya menen a'meliyat birligi.
*D) a,b,c.
87. Bilimlendiriw tarawinda ma'mleket siyasatinin tiykarg'i printsipleri qaysi juwapta duris berilgen?
A) Ta'lim ha'm ta'rbiyanin insanliq, demokratiyalik xarakterde ekenligi.
B) Ta'limnin u'zliksizligi ha'm izshilligi.
C) Ta'lim diziminin du'n'yaliq xarakterde ekenligi.
*D) a,b,c.
88. Ka'sip-o'ner ta'limi sistemalari qaysi juwapta duris berilgen?
A) Buyim sistemasi.
B) Konstruktsion – texnologiyaliq sistema.
C) Operatsiya kompleks sistemasi.
*D) a,b,c.

89. Ka'sip-o'ner ta'limi o'z-ara baylanisqan neshe bo'limnen ibarat?
*A) 2
B) 3
C) u
D) 9
90. Ka'sip-o'ner ta'liminde o'z-ara baylanisqan bo'limler qaysi juwapta duris berilgen?
A) Teoriyalik bilim.
B) O'ndiris ta'limi.
C) Interaktiv ta'lim.
*D) a,b.
91. Oqiwshilardin` texnikaliq do'retiwshilign ko'teriwge qaratilg'an miynet tapsirmalari neshe gruppaga bo'linedi?
*A) k
B) u
C) 9
D) no
92. Oqiwshilardin` texnikaliq do'retiwshilign ko'teriwge qaratilg'an miynet tapsirmalari qaysi gruppada duris berilgen?
A) Rejelestiriw.
B) Texnologiyaliq protsessti du'ziw.
C) Miynetti duris sho'lkemlestiriw.
*D) A,V,S.
93. Ka'sip-o'ner ta'liminin` basqa pa'nlerden pariqlaniwi qaysi juwapta duris berilgen?
A) A'meliy is x0% waqitti iyeleydi.
B) A'meliy is o'nimli miynet tiykarinda sho'lkemlestiriledi.
C) Shinig'iw o'tkiziw ushin qa'wipsizlikti ta'miyenlewshi tayarliq talap etiledi?
*D) a,b,c.
94. Ka'sip-o'ner ta'liminde didaktikaliq talaplardin` qoyiliwi qaysi juwapta duris berilgen?
A) Didaktik maqsettin` aniqlig'i.
B) Ta'lim ha'm ta'rbiyanin` birligi.
C) Oqiw materialin duris tan'law.
*D) a,b,c.
95. Ha'r bir sabaqtin` aldina qoyilatug'in maqset qaysi juwapta duris berilgen?
A) Bilim beriwshi.
B) Ta'rbiyalik.
C) Rawajlandiriwshi.
*B) a,b,c.
96. Ka'sip-o'ner ta'limi aldina qoyilatug'in didaktikaliq talaplar neshege bo'linedi?
A) 3;
*B) 6;
C) 7;
D) 2;

97. Ka`sip tanlawg`a bag`darlaw pa`ninin` maqseti?
A) Oqiwshilardi ka`siplik tashxis qiliw;
B) Oqiwshilarda ta`biyy pa`nler menen tanistiriw;
*C) Oqiwshilardi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw;
D) Oqiwshig`a belgili bir ka`sip boyinsha bilimler beriw;
98. Ka`sip tanlawg`a bag`darlaw pa`ninin` mazmuni?
A) Ha`zirgi waqitta ekonomistlerdin` jumis mazmuni menen tanistiriw;
B) Vrachlardin` jumis iskerligi menen tanistiriw;
*C) Oqitiwshilardin` oqiwshilar menen ha`r qiyli ma`resimlerdi o`tkiziwge u`yretiw;
•) Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw boyinsha ma`mleketlik ta`lim standartin u`yretiw. D
99. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw ha`m ilim-texnika rawajlaniniwinin` u`zliksiz baylanislilig`i?
A) Oqiwshilarda ilim-texnika tiykarlarin bekkemlew;
B) Adam orinlap atirg`an islerge jaqsi mu`na`siybette boliw;
*C) Ilim-texnika ha`m ja`miyetlik rawajlaniw sharayatinda jas ewladti ja`miyetti quriwda jedel qatnasiwg`a tayarlaw;
•) Oqiwshilarda belgili bir ka`sip boyinsha bilimler beriw; D
100. Ka`sipti duris tan`lawdin` a`hmiyeti?
A) Ta`biyat ha`m ja`miyet ha`diyselerin talqiliw;
B) Jaslardi ka`sipke bag`darlawg`a baylanisli bir qansha a`meliy ma`selelerdi sheshiw;
*C) Qizig`iwshiliq, meyil, qa`bilet ha`m imkaniyatlardi esapqa alg`an halda ka`sip tan`law;
D) Ka`sip tan`lawda aniq qa`niygelikti tan`lap aliw;

Ka`sipke bag`darlaw pa`ninen arali`q baqlaw sorawları

1-variant

- 1.Ka`sipke bag`darlaw pa`ninen` maqseti xa`m wazıypaları.
- 2.Diagnostikalık gu`rrin`lesiwler.

2-variant

- 1.Ka`sipke bag`darlaw jumıslarının` psixologiyalıq tiykarları.
- 2.Klass basshısının` ka`sip tan`lawdag`ı ornı xam onı sho`lkemlestiriw.

3-variant

- 1.Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw pa`ninen` aldına koyg`an wazıypası
2. Ka`sip tan`lawda ja`ma`a`ttin` tutqan ornı.

4-variant

- 1.Ka`sip tan`lawda ata-analardın` a`hmiyetli ornı.
2. «Bilimlendiriw xakkında»g`ı nızam xa`m Kadrlar tayarlaw bag`darlamasında ka`sip-
o`ner kolledjlerinde ka`sipke bag`darlaw.

5-variant

- 1.Oqıtıwshılar menen metodikalık jumislardı sholkemlestiriw jolları.
- 2.Klasstan tısqarı shınıg`ıwlarında ka`sip tan`lawdın` tutqan ornı.

6-variant

- 1.Ka`sipke bag`darlawda metodistke koyılatug`ın talaplar.
- 2.Ulıwma miynet ha`m arnawlı mamanlıqlarg`a kızıg`ıwshılıg`ın ka`liplestiriw.

7-variant

1. Pa`n okıtıwshısının` ka`sip tan`lawdag`ı ornı.
2. Pa`n texnika xa`m sotsiallık rawajlanıw

8-variant

1. Ka`sipti tuwrı tan`lawdın` a`hmiyeti
2. Metodistke qoyılatug`ın talaplar.

9-variant

- 1.Ka`sipke bag`darlaw basqışları
- 2.Gu`zeti, diagnostik gu`rrin`lesiw alıp barıw.

10-variant

- 1.Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw komissiyaların sho`lkemlestiriw.
- 2.Ha`r qıylı qa`niygelikler menen tanıstırıw

11-variant

- 1.Ka'sipti durıs tan'law ha'm onın' ja'miyettegi ornı
- 2.Ka'sipke bag'darlawdın' birinshi, ekinshi, u'shinshi basqıshları

12-variant

- 1.Pa'n oqıtıwshısının' jumıs alıp barıw bag'darları.
- 2.Orta mektepte oqıwshılardı ka'sipke bag'darlaw ha'm rawajlandırıw basqıshları

13-variant

1. Do'gerek basshılarının' wazıypaları
2. Oqıw orınlarında u'zliksizlikti ta'miyinlew.

14-variant

- 1.Mektep ta'rbiyası, ha'r qıylı qa'niygelikler menen tanıstırıw.
- 2.Oqıwshılarg'a ka'sip tan'lawg'a bag'darlaw jumısları boyınsha o'tkeriw ilajları

15-variant

- 1.Sabaq barısında ka'sip tan'lawg'a bag'darlaw.
- 2.G'alaba xabar qurallarında ka'sipke bag'darlawdın' a'hmiyeti.

16-variant

- 1.Klass basshısının' ka'sip tan'lawg'a bagdarlaw jumıslarının' mazmunı.
2. Ha'r tu'rli qa'niygeliklerdegi miynet aldın'g'ıları menen ushırasıwlar sho'lkemlestiriw.

17-variant

- 1.Ka'sipke bagdarlaw boyınsha aldın'g'ı oy-pikirler ha'm olardıń rawajlanıw tariyxı.
- 2.Ulıwma miynet ha'm arnawlı mamanlıqlarg'a, ka'sipke bolg'an qızıg'ıwshılıg'ın qa'liplestiriw.

18-variant

- 1.Oqıwshılar menen metodikalıq jumıslardı sho'lkemlestiriw
- 2.Ka'sipke bag'darlawdın' sotsiyallıq ha'mpsixologiyalıq tiykarları

19-variant

- 1.Jaslardı ka'sipke bag'darlawdın' teoriyalıq sha'rt-sharayatları.
- 2.Oqıwshılardı ka'sipke bag'darlawda metodistke qoyılatug'ın talaplar

20-variant

- 1.Ka'sipke bagdarlawdın' mektep sisteması
- 2.Oqıw orınlarında ka'sip tan'lawg'a bag'darlaw metodları.

Ka`sipke bag`darlaw *pa`ninen jazba jumis sorawları*

1- Variant

1. Ka`sipke bag`darlaw boyinsha aldin`g`i oyshillardin` qanday pikirlerin bilesiz
2. Ka`sipke bag`darlaw qaysi da`wirlerden baslang`an
3. Pa`ndi oqitiwdan go`zlegen maqset qanday

2- Variant

1. Pa`nnin` aldina qoyg`an waziypasi qanday
2. Bilimlendiriu xam xakindagi nizam xam kadrler tayarlaudin milliy bagdarlamasi.
3. Birinshi kasipke tanlaudi bagdarlauga maslaxat byurosi kashan shoukemlestirigen.

3- Variant

1. Panin tiyikargii maxseti nede
2. .Kasipke bagdarlau boyinsha aldingi oy-pikirler xam olardin rauajlaniu tariyxi xakinda nelerdi bilesiz.
3. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlawda ilim-texnika rawajlaniwinin` a`hmiyeti nelerden ibarat

4- Variant

1. Ka`sipke bag`darlawdin` tiykarlarin da`lilep berin`
 2. Ka`sipti duris tan`law ha`m onin` ja`miyetimizdegi a`hmiyeti
- 3. Pan-texnika xam sotsiallik rawajlaniwnin axmiyeti nelerden ibarat**

5- Variant

1. Kasipti duris tanlawdin axmiyetin aytip berin
2. Uliwma miynet xam arawli mamanliklarga, kasipke bolgan kiziuiwshilikin kaliplestiriw.
2. Metodistke qoyilatug`in talaplar nelerden ibarat?

6- Variant

1. Metodistin` jumis jag`dayin ta`riplep berin`
2. Metodistin` arawli tayarlig`i nelerden ibarat
3. Ka`sip tanlawda gu`zetiwdi alip bariw usili nelerden ibarat.

7- Variant

1. Ka`sip tandawda diagnostik gu`rrindesiw mazmuni neden ibarat.
2. Diagnostik gu`rriqlesiwlerde qanday qurallar ja`rdeminde o`tkiziw maqsetke muwapiq.
3. Ka`sipke bag`darlaw qaysi pa`nlerdin` waziypasi

8- Variant

1. Du`n`yada ka`sip tin` neshe tu`ri bar
2. Ka`sip ha`m qa`niygelik tu`siniklerinin` parqi barma
3. Ka`sip ta`limin oqitiw termini ilimiy tilge neshenshi jillari kirgen

9- Variant

1. Ha`r qanday ma`mlekettin` tariyxinda qaysi ka`siplerge bag`darlaw sol ja`miyettin` gu`llep-jasnawina imkaniyat tuwdirg`an
2. Pa`ndi oqitiwdan go`zlegen maqset qanday
3. Ka`siplik ta`limdi oqitiw metodikasinda «Ustaz-sha`kirt» da`stu`rine qanday itibar berilgen

10- Variant

1. Ka`sip ta`limin oqitiw boyinsha bu`gingi aktual problemalarg`a qanday ma`seler jatadi
2. Klassifikatsiyanin` uliwma obzori neden ibarat
3. Ka`siplerdin` tipleri qaysi juwapta duris berilgen

11- Variant

1. Ka`siplerdin` tu`rleri qaysi juwapta duris berilgen
2. Ka`siplerdin` bo`limleri qaysi juwapta duris berilgen
3. Ka`siplerdin` gruppalari qaysi juwapta duris berilgen

12- Variant

1. Ka`sip tan`law formulasi degende neni tu`sinesiz
2. Ka`sipke bag`darlawda qizig`iwshiliqtin` rawajlaniw basqishlari qaysi juwapta duris berilgen
3. «Ka`sip tan`law» degende neni tu`**sinesiz**

13- Variant

1. «Ka`sipke bag`darlaw» degende neni tu`sinesiz
2. Ka`sipker klassifikatsiyasi neshe tu`rge bo`linedi
3. Ka`sipke bag`darlaw metodikasi en` birinshi ret kim ta`ripinen islep shig`ilg`an

14- Variant

1. Ka`sipke bag`darlaw reformalari birinshi bolip qaysi ma`mlekette qollanilg`an
2. Ka`sipke bag`darlaw metodikasinin` o`zine ta`n ayirmashlig`i nede
3. Ka`siplik ta`lim sabaqlarinda ka`sipke bag`darlawdin` neshe tu`rli metodikasi qollaniladi

15- Variant

1. Ka`sip ta`limine bag`darlawda qanday jan`a metodikalardan paydalaniladi
2. Klassifikatordin` a`hmiyeti qanday?
3. Rossiyada ka`sipke bag`darlaw boyinsha 10-jillari en` iri miynetler islegen alimnin` atin atan

16- Variant

1. Ka`siplik ta`lim sabaqlarindag`i ka`sipke bag`darlawdin` basqa pa`nlerden artiqmashlig`i nede
2. Ka`sipke bag`darlaw boyinsha NMPI bibliotekasinda neshe ilimiy miynetler toplang`an.
3. Ka`sipke bag`darlaw metodikasin oqiwi diziminde qollaniwdin` a`hmiyeti need

17- Variant

1. Du`n`yada ka`sipke bag`darlaw sistemasin en` ko`p qollanilatug`in ma`kemeler qaysi ma`mlekette joylasqan
2. Ka`siplik bilim beriw degende neni **tu`sinesiz**
3. Ka`sipke bag`darlaw metodikasi en` birinshi ret kim ta`ripinen islep shig`ilg`an

18- Variant

1. Ka`sip tan`law formulasi degende neni tu`sinesiz?
2. Ka`sipke bag`darlawda qizig`iwshiliqtin` rawajlaniw basqishlari qaysi juwapta duris berilgen?
3. «Ka`sip tan`law» degende neni tu`sinesiz

19- Variant

1. Du`n`yada ka`siptin` neshe tu`ri bar
2. Ka`sip ha`m qa`niygelik tu`siniklerinin` parqi barma
3. Ka`sip ta`limin oqitiw termini ilimiy tilge neshenshi jillari kirgen

20- Variant

1. Ka`sip tandawda diagnostik gu`rrindesiwi mazmuni neden ibarat.
2. Diagnostik gu`rriqlesiwlerde qanday qurallar ja`rdeminde o`tkiziwi maqsetke muwapiq.
3. Ka`sipke bag`darlaw qaysi pa`nlerdin` waziypasi

21- Variant

1. Bilimlendiriw xam xakindagi nizam xam kadrler tayarlauidin milliy bagdarlamasi.
2. Ka`sip ha`m qa`niygelik tu`siniklerinin` parqi barma
3. Ka`sipke bag`darlawda qizig`iwshiliqtin` rawajlaniw basqishlari qaysi juwapta duris berilgen?

22- Variant

1. Ka`sip ta`limin oqitiw termini ilimiy tilge neshenshi jillari kirgen
2. Ka`sipke bag`darlaw boyinsha NMPI bibliotekasinda neshe ilimiy miynetler toplang`an.
3. Klassifikatsiyanin` uliwma obzori neden ibarat

23- Variant

1. Ka`sip ta`limine bag`darlawda qanday jan`a metodikalardan paydalaniladi
2. Klassifikatordin` a`hmiyeti qanday?
3. Rossiyada ka`sipke bag`darlaw boyinsha 10-jillari en` iri miynetler islegen alimnin` atin atan

24-Variant

1. Ka`sipke bag`darlaw boyinsha NMPI bibliotekasinda neshe ilimiy miynetler toplang`an.
2. Ka`sipke bag`darlaw metodikasin oqiwdiziminde qollaniwdin` a`hmiyeti nede
3. Diagnostik gu`rriqlesiwlerde qanday qurallar ja`rdeminde o`tkiziwdi maqsetke muwapiq.

25 - Variant

1. Ka`sipplerdin` tu`rleri qaysi juwapta duris berilgen
2. Ka`sipplerdin` bo`limleri qaysi juwapta duris berilgen
3. Ka`sipplerdin` gruppalari qaysi juwapta duris berilgen

26 - Variant

1. Ha`r qanday ma`mlekettin` tariyxinda qaysi ka`sipplerge bag`darlaw sol ja`miyettin` gu`llep-jasnawina imkaniyat tuwdirdi`an
2. Pa`ndi oqitiwdan go`zlegen maqset qanday
3. Ka`siplik ta`limdi oqitiwdi metodikasinda «Ustaz-sha`kirt» da`stu`rine qanday itibar berilgen

27- Variant

1. Du`n`yada ka`siptin` neshe tu`ri bar
2. Ka`sip ha`m qa`niygelik tu`siniklerinin` parqi barma
4. Ka`sip ta`limin oqitiwdi termini ilimiy tilge neshenshi jillari kirgen

28-Variant

1. Ka`sipke bag`darlaw metodikasin oqiwdiziminde qollaniwdin` a`hmiyeti need
2. Diagnostik gu`rriqlesiwlerde qanday qurallar ja`rdeminde o`tkiziwdi maqsetke muwapiq.
3. Pa`ndi oqitiwdan go`zlegen maqset qanday

29-Variant

1. Ka`sipke bag`darlaw boyinsha aldin`g`i oyshillardin` qanday pikirlerin bilesiz
2. Ka`sipke bag`darlaw qaysi da`wirlerden baslang`an
3. Pa`ndi oqitiwdan go`zlegen maqset qanday

30-Variant

1. Metodistin` jumis jag`dayin ta`riplep berin`
2. Metodistin` arnawli tayarlig`i nelerden ibarat
3. Ka`sip tanlawda gu`zetiwdi alip bariwdi usili nelerden ibarat.

Ka'sipke tan'lawg'a bag'darlaw

Pa'n bapi	Pa'n bullimi	Murakkablik	Topshiriqlar	To'g'ri javob	Muqobil javob
1	1	1	«Kadrlar tayarlaw milliy bag'darlamasi» nin` maqseti neden ibarat?	*Ta`limdi tu`pten o`zgertiw	joqari bilimli qa`niygeler m ta`miyinlew
3	1	1	1-4 klasslarda miynet taliminde kasipke bagdarlaw jumislarin alip bariu baskishlari kaysi juuapta duris jazilgan?	*Modellestiriu.Isleu beriu texnologiyasi.Osimliklerdi osiriu xam xayuanlardin omiri menen tanisiu	Modellestiriu
3	2	2	5-9 klasslarda miynet taliminde kasipke bagdarlaw maselelerin okitiu kaysi ha'mriantta duris berilgen?	*Qalalıq mekteplerde ul balalardin texnikalik miyneti.Qalalıq mekteplerde kiz balalar xizmet korsetiu miyneti.Auillik mekteplerde ul balalar texnikalik xam auil xojalik miyneti	Qalalıq mekteplerde u balalardin texnikalik miy
4	2	2	A`meliy jumislarda oqitiwdin` zveno formasinan paydalansa oqitiwshi ushin qanday qiyinshiliqlar ju`zege keledi?	*A`meliy jumistin` orinlaniw ta`rtibin tu`sindiriwde instruktsion karta tayarlamasa tu`sindiriwge ko`p waqit sariplanadi, basqa zveno ag`zalari diqqatin bo`ledi, oqiwshilar qa`tesin du`zetiwde mashqalalar ju`zege keledi	Instruktsion k tayarlawi kere
1	2	2	A`meliy jumislardi orinlawda ko`pshilik oqiwshilar birdey qa`tege jol qoyip atirg'an bolsa, instruktajdin' qaysisinan paydalaniladi?	*Sabaq protsessi waqtindag`i beriletug`in instruktaj	Kirisiw instru
2	3	1	Auillik jerlerde kasipke bagdarlaw metodi kanday boliu kere?	*MBS tiykarında jergilikli kasiplerge erikli-majburiy bagdarlaw kerek	Auil jaslarin kabiletine kar kasipke bagda kerek
3	2	2	Barliq pa`nler ushin uliwma didaktikalıq printsipler qanday?	*Teriya menen a`meliyat birligi, ilimiylik, ko`rsetpelilik, sistemaliliq ha`m izbe-izlilik,	ko`rsetpelilik sistemaliliq ha izbe-izlilik

				ta`lim ha`m ta`rbiya birligi, an`liliq ha`m aktivlilik	
5	2	2	Bilimlendiriu tarauinda mamleket siyasatinin tiykargi printsipleri kaysi juuapta duris berilgen?	*Talim xam tarbiyanin insanlik, demokratiyalik xarakterde ekenligi. Talimnin uzliksizligi xam izshilligi.Talim diziminin dun`yalik xarakterde ekenligi	Talim xam tarbiyanin insanlik, demokratiyalik xarakterde ek
1	2	1	Bilimlendiriw ne?	*Bilimlendiriw - ma`lim maqsetke bag`darlan``an, jobali ra`wishte a`melge asirilatug`in pedagog-talaba-pedagog qatnasi bolip tabiladi	Bilimlendiriw oqiw iskerligi na`tiyjesi
3	2	2	Boshlan`ich klas ukuvchilarida ka`sipke bag`darlawdagi amaliyot nede namayon bulladi?	*Uzinin` shaxsiy bulyumlariga, ukuv kurollariga ha`m maktab jixozlariga e`tibarida;Nafakat yaxshi e`tibar menen karash ha`m zarur bullganda ta`mirlash ishlarini (elimlash,.tartibga keltirish) bajarishga intilishida;Xar kanday ishni bajarishda intiluvchanligi, tabiat, atrof muxitga ha`m onin` boyliklarini saklash ha`m boshkalarida	Uzinin` shaxs bulyumlariga, ukuv kuollar ha`m maktab jixozlariga e`tibarida
4	2	2	Brigadali oqitiw qalay a`melge asiriladi?	*oqiwshilar kolxoz brigadasina biriktirilip, olar inventar, oqiw qurallari, jer uchastkasi menen ta`miyinlenip oqiw bag`darlamasına tiykarlanip u`yretiledi	Atizda isleyd
2	2	1	Diagnostikaliq ko`nlikpe ne?	*Ol ka`sip boyinsha talap qojilatug`in sha`rt-sharayatlar menen oqiwshinin` qizig`iwlari, mejillikleri, qabiletleri, salamatlig`i ha`m basqa sipatlardin` o`z-ara muwapiqlig`in aniqlaw tiykarında bahalaniwi	sha`rt-sharay menen oqiwsl qizig`iwlari
2	2	3	Dunyada Ka`sipke bag`dar sistemasinin` en` kup qulanadigan karxanalar qaysi ma`mleketda joylashgan	*Yaponiya	Braziliya
2	1	3	Dunyada ka`sipnin`	*3000	1500

			neshe turi bar		
3	2	1	Eger ustaxana normal`ustaxana bolsa, onda qansha orinli verstaklar menen u`skenelen'eni jaqsi?	*ko`p orinli	eki orinli
3	2	2	Egerde a`sbap-u`skeneler bolip, materialliq bazasi bir qansha belgisiz bolsa, kalendar`tematikaliq jobani qansha waqitqa du`zse boladi?	*sherekke	ayg`a
5	2	1	Eksperiment tajriybesinau usili kanday bagitta alip bariladi?	*Reje duziledi.Otiu orni, uakti xam muddeti aniklanadi.Tajriybe otkiziu ushin kerek bolgan asbab-uskeneler tayarlanadi	Reje duziledi
3	1	1	Farobiy ta`lim-ta`rbiyanin`tiykarg`i waziypasi neden ibarat dep biledi?	*Ja`miyettin`talaplarina juwap bere alatug`in sol ja`miyet ushin xizmet etetug`in jetik insandi ta`rbiyalawdan ibarat dep biledi	O`z betinshel ibarat dep bile
1	2	1	Har qanday ma`mleketnin`tariyxinda qaysi ka'siplerga bag'dar shu ja'miiyetnin`rawajlaniwiga imkaniyat jaratqan	*Texnikalik ha'm uliumi insanlik ka'sip tu'rleri	Diniy ka'sip tu'rleri
4	2	3	Italiya ka'sip bag'dari boyinshakimlar shugulanadi	*Psixoliklar	Vrachlar
2	2	3	Ka'sip bag'dari boyinsha NMPI bibliotekasida neshe ilimiy mehnatlar tuplan'an	*5	121
2	1	3	Ka'sip baplari qaysi juwapda duris berilgen	* Qul miynetinan paydalanip sog'an baylanisli bolg'an ka'sipler, avtomatlastirilg'an ha'm avtomatika tizimlarinen apparaturalardi paydalaniw menen baylanisli ka'sipler, funktsional imkaniyatlar miynet asbablari ko'birek talap etiletug`in ka'sipler	Qul miynet paydalanip sog'an baylanisli bolg'an ka'sipler

1	1	2	Ka'sip ha'm qa'nigelik tu'siniklarnin' parqi ne	*Ka'sip qa'nigelik so'zige salistirganda kenrek tu'sinik boladi	Ka'sip mener qa'nigelik bir na'rseni bildir
1	2	3	Ka'sip klassifikatsiyasi neshe tu'rge bo'linedi	*11	12
1	2	3	Ka'sip ta'limni oqitiw metodikasida Ustaz shakirt bag'darlamasina qanday itibar berilgen	*Ustaz shakirt bag'darlamasi o'z milliy mentalitetimizge say ekenligi	Ustaz s bag'darlamai haqqinda na'rse aytılma
3	2	2	Ka'sip talimini oqitiw metodikasi boyinshaUzbekiston Respublikasi «Ta'lim durissida» qonunida nelar yozilgan?	*Ka'sipiy talimni uz oldiga pa'n sifatida o'qitish kerekligi haqida	Ka'sipiy talin oqitiw davlat darajadagi ish ekenligi
1	1	2	Ka'sip tan'law degende neni tu'sinesiz	*Har bir insan qa'biletine ilayiq maksimal imkaniyatınan kelip shiqan halda jamiyet zarurligi bolg'an o'zi ushin kerekli iskerlik turi Menen qizig'ip shug'illaniwg'a aytiladi	beligili bir ka turini tan'law
3	2	3	Ka'sip tan'law formulasi degende neni tu'sinesiz	*Ka'sipti matematik formulastiriw, ka'siplarni toparlar boyinsha formulastiriw, ka'siplarnin' toparlari ha'm tu'rleri boyinsha formulastiriw	Ka'sipti matematik formulastiri
1	1	2	Ka'sip tan'lawga bag'dar pa'nin oqitiw boyinsha bu'gingi aktual problemalarga kanday misallar kiredi	*Ka'sipke tan'lawga bag'dar ilimiy miynet islew Jan'a metodlar oylap tabiw	Ka'sipke tan'lawga bag pa'nin oqitiw aktual problem joq
1	1	3	Ka'sip tan'lawga bag'darlawda qanday jan'a metodlardan paydalang'an	*Interaktiv, Debat,gu'rrin'	Interaktiv
4	2	1	Ka'sip tan'lawga yullash ishida qaysi klaslarida aloxida urinni egallaydi?	*VIII-IX klaslarida	V-X klaslaric
1	2	1	Ka'sip tanlaudin' optimal shartleri kaysi juwap duris berilgen?	*Kaleymen	Kerek
1	2	2	Ka'sipiy talim sabaqlarida ka'sipke bag'dar neshe turli	*5	2

			metod qullanadi		
3	2	2	Ka'sipka bag'dar metodikasinin' uzga say ayrimashiligi nede	*SistemalastirilganOb`ektivligidaI kshamligida	Sistemalastiri
1	3	2	Ka'sipka talim bag'dar Pa'ni sabaqlarida ka'sip bag'darnin' boshqa pa'nlerden ortiqmashiligi nede	*Amaliyatnig 80 protsenti g'a shekem begilengenligi	Amaliat Men teoriya birligi
1	1	3	Ka'sipke bag'dar degende neni tu'sinesiz	*Ka'sipke bag'dar bul oqiwshini begili bir ka'sip turiga onin' qa'biletine qarab imkaniyatlarinan kelip shiqan aniq tu'siniklar beriw erkin turda bag'dar	Ka'sipke bag bul oqiwshini belgili bir ka' turiga majbur ko'nlikpe
3	2	1	Ka'sipke bag'dar metodikasi en' birinshi marta kim ta'repinen islep shigilgan	*Amerikanin' Boston qalasinda du'zilgen orinlari wakilleri ta'repinen	K.D. Davleto
3	2	2	Ka'sipke bag'dar metodikasi uquv tizimiga qullanishnin' ahmiyati nede	*Ob`ektivligida	Effektivligi
1	2	1	Ka'sipke bag'dar reformalari birinshi bolib qaysi davlatda qullan'an	*AQSh	Rossiya
1	2	3	Ka'sipke bag'darlaw pa'nini oqitiwda ilimiy termenler neshinshi jillar kirgen	*1950	1920
1	1	2	Ka'sipke bag'darlaw qaysi pa'nlerin' waziypasi	*Barliq pa'nlerde ham ka'sipke bag'darlaw elementlari bar, Ka'sipke bag'darlaw har bir pa'n oqitiwshinin' waziypasi	Miynet
4	1	3	Ka'sipke tan'lawga bag'darnin' qizig'iwinin' rawajlandiriw basqishlari qaysi juwapda duris berilgen	*Waqtinsha epizodlik turaqli	turakli epizod waqtinsha
1	2	2	Ka'siplernin' tiplerikasi juwap durisberilgen	*Adam ko'rkem obraz ha'm barliq juwaplar	Adam ha'm t
2	2	2	Ka'siplernin' toparlari kaysi juwap duris berilgen	* Mikroklimat sharayati miynet, temperatura sharayati miynet, jer asti jumislari suw asti jumislari	Mikroklimat sharayati miy
1	2	2	Ka'siplernin' tu'rleri	*Gnostik ka'sipler, o'zgermeli	Gnostik ka'si

			kaysi juwap duris berilgen	ka'sipler, izleniwshi ka'sipler	
1	1	1	Ka'siplik bilim beriw degende neni tu'sinesiz	*Jamiyat ushin zarur bolgan barliq ka'sip haqqında anik tu'sinik beriw	Ka'siplik bili beriw degend ka'sip boyins teren'irek bili beriw tu'sinik
2	1	2	Kabilet neshe turge bolinedi?	*7	5
1	2	2	Qalalıq mekteplerde kiz balalar xizmet korsetiu miyneti neshe balimnen ibarat?	*2	7
5	2	2	Qalalıq mekteplerde kiz balalr xizmet korsetiu miyneti balimleri kaysi juuapta duris berilgen?	*Pazendeshilik.Gezleme taniu.Milliy onermentshilik	Pazendeshilik
5	2	2	Kasip tanlau baskishlari kaysi juuapta duris berilgen?	*Shaxs kizigiushiliklari xam kabiletlerinin saykes keliu zonasi.Shaxs kizigiushiliklari xam jamiyet zarurliklkrinin saykes kelu zonasi.Shaxs kabileti xam jamiyet zarurliklkrinin saykes kelu zonasi	Shaxs kizigiushilikla xam kabiletle saykes keliu zonasi
4	2	3	Kasip tanlauda adaspau ushin maseleni neshe blokta karagan jon?	*5	2
5	3	2	Kasip tanlauda kiyinshilklardin tiykargi sebepleri nede?	*Kasipler abrayli jane abraysiz boladi degen tusinikler.Sheriklerinen arkada kalmau ushin kasip tanlau.Kasiptin tek sirtki yamasa jeke bir tamanina kizigiu	Kasipler abra jane abraysiz boladi degen tusinikler
2	1	1	Kasip tanlauda miynet sharayatlari klassifikatsiyasına kaysi juuaplar duris keledi?	*Materiallik sharayatlar.Sanitariya- gigienali,psixologiyalik sharayatlar.Sotsial sharayatlar, geografiyalik sharayatlar	Materiallik sharayatlar
5	2	1	Kasip tanlauga bagdarlau paninin makseti?	*Okiushilardi kasip tanlauga bagdarlau	Okiushilardi kasiplik tashx kiliu
4	2	3	Kasip tanlauga bagdarlau paninin	*Kasip tanlauga bagdarlau boyinsha mamleketlik talim	Xazirgi uakit ekoatistlerdin

			mazmuni?	standartin uyretiu	jumis mazmu menen tanisti
3	2	1	Kasip tanlauga bagdarlau xam ilim- texnika rauajlaniuinin uzliksiz baylanisliligi?	*Okiushilarda belgili bir kasip boyinsha bilimlar beriu	Okiushilarda texnika tiykan bekkemleu
3	1	1	Kasipke bagdarlau boyinsha konsul`tatsiya tipleri kaysi juuapta duris berilgen?	*Medetsinalik, Diagnostikalik Duzetiu kiritiushi. Magliumat – xabar beriushi	Medetsinalik, Diagnostikali
4	2	2	Kasipke bagdarlau boyinsha Ozbekistan Respublikasinda kaday iri mamleketlik makeme bar?	*Institut xam universitetlar	Tashxis orayi
5	2	2	Kasipke bagdarlauda mikro ortalik faktorlari kaysi juuapta duris berilgen?	*Pikir.Erk. Sezim.Yad, Dikkat	Pikir
3	3	3	Kasipke jaramlilik neshe turli, olar kaday?	*Jaramlilik.Jaramsizlik.Xaues	Jaramlilik
1	1	2	Kasipker aleminde anik bir toktamga keliu ushin neshe belgi boyinsha kasip-onerlerdin boliniui jardem beredi?	*miynet predmeti boyinsha	miynet makse boyinsha
5	2	1	Kasip-oner talimi aldina kojilatugin didaktikalik talaplar neshege bolinedi?	*2	3
1	2	1	Kasip-oner talimi oz-ara baylaniskan neshe balimnen ibarat?	*2	3
3	2	2	Kasip-oner talimi sistemalari kaysi juuapta duris berilgen?	*Bulyim sistemasi, konstruksion – texnologiyalik sistema, operatsiya kompleks sistemasi	Bulyim syster
5	2	1	Kasip-oner taliminde didaktikalik talaplardin kojiliui kaysi juuapta	*Didaktik maksettin anikligi.Talim xam tarbiyanin birligi.Okiu materialin duris tanlau	Didaktik maksettin ani

			duris berilgen?		
4	2	3	Kasip-oner taliminde oz-ara baylaniskan balimler kaysi juuapta duris berilgen?	*Teoriyalik bilim. Ondiris talimi.Interaktiv talim	Teoriyalik bil
2	2	1	Kasip-oner taliminde uliuma didaktikalik printsipler kaysi juuapta duris berilgen?	*Talim menen tarbiyanin birligiillimiylik printsiipi, canalilik xam aktivlik.Teoriya menen ameliyat birligi	Talim menen tarbiyanin bir
5	2	2	Kasip-oner taliminin baska panlerden pariklaniui kaysi juuapta duris berilgen?	*Ameliy is 80% uakitti iyeleydi.Ameliy is onimli miynet tiykarinda sholkemlestiriledi.Shinigi u otkiziu ushin kauipsizlikti tamiyenleushi tayarlik talap etiledi	Ameliy is 80% uakitti iyeleyo
1	1	2	Kasip-onerge bagdarlau kabineti iskerligin karji menen tamiyenleu kaday?	*Byudjet esabinan karji menen tamiyenleu.Orinlan'an jumislar xam xizmetlerden tusken daramatlar.Sholkemler, fizikalik xam yuridikalik tareplerdin gamxorlik karjilari	Byudjet esabi karji menen tamiyenleu
4	3	2	Kasip-onerge bagdarlau kabineti xakkinda nizam kashan kabillandi?	*2001-jil 3-aprel` №403-sanli	2001-jil oktyabr` № sanli bulyrik
1	1	1	Kasip-onerge bagdarlau kabinetindegi muyeshler kaysi juuapta duris berilgen?	*Ata-analar muyeshiDefektologiya muyeshi.Psixologiya muyeshi	Ata-analar muyeshi
4	2	1	Kasip-onerge bagdarlau kabinetindegi rasmiy xujjetler xam ilimiy-metodikalik materiallar kaysi juuapta duris korsetilgen?	*Kabinettegi inventarlar dapteri.Pikir xam usinislar dapteri.Test reytn' natijjeleri	Kabinettegi inventarlar da
3	2	2	Kasip-onerge bagdarlau kabinetinin tiykargi uaziypalari.	*Okiushilardi tanlagan kasibi boyinsha xar jili medetsinalik, pedagogikalik tekseriulerden otkeriu.Okiushilar xam ata-analarga okiushilardi okitiuda, tarbiyalau xam jamiyetlik konliktiriude psxologiyalik-pedagogikalik jardem korsetiudi sholkemlestiriu.Oqi'ushilarg'a xam ata-analarga kasiplik	Okiushilardi tanlagan boyinsha x medetsinalik, pedagogikalik tekseriulerden otkeriu

				maslaxatlar berilgan	
5	2	1	Kasip-onerga bagdarlan kabinetlarin uskenelerin sholkemlestiruv-pedagogikalik tiykarlari kaysi juuapta duris berilgan?	*Kabinetdagi uskeneler	Kabinetdagi rasmiy xurram xam metodikalik materiallar
3	1	2	Kasip-onerga bagdarlanin katnashuvchilari kaysi juuapta duris berilgan?	*Ata-analar	Okiyush, basshisi
4	2	1	Kasip-onerga bagdarlanin mazmuni, makseti xam uaziyplari nelerden ibarat?	*Kasip-onerga bagdarlanin tiykargi makseti Ozbekstan Respublikasining «Kadrlar tayarlan milliy bagdarlamasi» talablari tiykarida kasip-onerga bagdarlan dizimi xam metodologiyasining sholkemlestiruv tiykarida jetik auladti tarbiyalan	Kasip-onerga bagdarlan boyinsha sholkemlestiruv ilimiy, metodikalik, maglumat xam bag'darlamaviy tamiyenlev ish amelge asirad
5	2	2	Kasip-onerga bagdarlanin tiykargi printsiplari kaysi juuapta duris berilgan?	*Kasipti oz uaktinda tanlan.kasipti tanlanin erkinligi.jamiyet talablari xam zamanagoy ilimiy talablardin saykes keliui	Kasipti uaktinda tanlan
1	2	1	Kasipti duris tanlanin axmiyeti?	*Kasip tanlanda anik kaniygelikti tanlap aliu	Tabiyat xam jamiyet xadiyselerin talkiliu
5	2	3	Kizigiushilik dep nege aytamiz?	*Anau yamasa minau xadise xam predmet penen jakinnan tanisiu,	Anau yamasa minau xadise

				oni biliuge, uyreniuge bolgan umtiliu. Beligili bir iskerlikke mejillik.Koplegen kasiplerge umtiliushilik	predmet pene jakinnan tanis oni biliuge, uyreniuge bol umtiliu
2	2	2	Klassifikatornin' ahmiyeti ne	*Klassifikator ka'sip tu'rleri tipleri toparlari ha'm olardin' a'hmiiyeti o'zgerislari	Ka'siplerni sinawda qulla
1	2	3	Klassifikatsiyanin' uliwma obzori neden ibarat	* Kasiplernin' grupasidan, ka'siplernin' baplaridan, ka'siplernin' tiplerinen	Kasiplernin' grupasidan
2	2	2	Lenin'radda tashkil etilgan ka'sipiy maslaxat byurosida amaliy tadvikotlar menen birgalikda ilmiy tadvikotlar qaysi jillari olib barilgan?	*1927 jilda	1936 jilda
1	1	1	Miyet predmetine karap kasipler neshe turge bolinedi?	*5	4
2	2	1	Miyet predmetine karap kasiplerdin boliniui kaysi juuapta duris berilgen?	*Miyet predmeti texnika bolgan.Insanlarga karatilgan.Tabiyat penen baylanisli bolgan	Miyet predn texnika bolga
3	2	1	Miyet protsessi elementleri kaysi juuapta duris berilgen?	*Miyet operatsiyalari.Miyet usili.Miyet xareketi	Miyet operatsiyalari
3	2	2	Miyet sharayatlari boyinsha kasiplerdin klassifikatsiyasi kaysi juuapta duris berilgen?	*Jokari juuapkershilikli kasipler.ozine tan sharayatlar.ashik xauada isleu sharayati	Jokari juuapkershilik kasipler
2	1	1	Moha'mrounnaxr ha'm Xurosonda xunar ilmi, kulami rawajlaniwi en' joqori pogonaga qaysi asirda kutarildi?	*XII-XV asrlarda	XVI-XIX asr
4	2	1	Okitiushi bagdarlama duziude kaysi kagiydaga boysiniui kerek?	*Bagdarlamanin katanligi, ilimiylik kagiydasina boysiniu.Okiu material mazmunin duris tanlau.Teoriyani ameliyat penen baylanistiri	Bagdarlaman katanligi, ilim kagiydasina boysiniu
2	1	1	Okiushilardi kasip-onerge bagdarlau islerin	*Kasiplik maglumat xam agartiushilik. kasiplik diagnostika	Kasiplik maglumat xar

			sholkemlestiriudin tiykargi bagdarlari kaysi juuapta duris korsetilgen?	xam maslaxat. kasiplik tanlau xam kasiplik beyimlesiu	agartiushilik
3	2	1	Okiushilardi kasip-onerge bagdarlau xam miynet talimin teren uyretiuge arnalgan tajriybe-sinau maydanshalarin payda etiu xakkinda bulyrik kaysi jili xam neshenshi sanli nomer menen kabil etildi?	*1997-jil 9-yanha'mr`, №273-sanli	2001-jil avgust, 126-s
3	1	2	Okiushilardi kasip-onerge bagdarlau xam psixologiyalik, pedagogikalik Tashxis Oraylari kashan sholkemlestirilgen?	*2001 jil 11- sentyabr`	1870 jil 22-ap
4	2	2	Okiushilardi kasip-onerge bagdarlau xam psixologiyalik-pedagogikalik aymaklik tashxis oraylari xakkinda ULGI nizam kashan kabil etildi?	*2001-jil 10-oktyabr`	1922-jil 4-apr
1	1	2	Okiushilardin kasip-oner bagdarlau protsessinde jamiyetlik birge islesiu dizimi kaysi juuapta duris berilgen?	*XBM nen defektologka shekem	XBM nen okiushigi shel
1	1	2	Okiushilardin kasip-oner tanlauina tasir etiusi faktorlar kaysi juuapta duris berilgen?	*Kasip-onerge bagdarlaushi.Jakin karxanalar.pan okitiushisi	Kasip-onerge bagdarlaushi
5	2	2	Okiushilardin texnikalik doretiushilign koteriuge karatilgan miynet tapsirmalari neshe gruppaga bolinedi?	*3	7
5	2	1	Okiushilardin texnikalik doretiushilign koteriuge karatilgan miynet	*Rejelestiriu.Texnologiyalik protsessti duziu.Miynetti duris sholkemlestiriu	Rejelestiriu

			tapsirmalari kaysi gruppada duris berilgen?		
3	2	1	Oqiwshilarnika'sip tan'lawga tayyorligini kursatuvchi me`zonlarni kursatinin':	*Kognitiv (axbarotga ega ekenligi);Ka'sipke kizikish me`zoni;Amaliy mezon	Kognitiv (axbarotga ega ekenligi);Ka'sipke kizikish me`zoni
2	2	2	Professiogramma dep nege aytiladi?	*Kasipler toplami	Kasipke beriletugin xarakteristika
5	2	2	Qaraqalpaqstan Respublikasida neshe turli ka'sip bar?	*278	2000
2	3	2	Qiziguvshanlik mejil ha'm qobiliyatlarnin' ka'sip tan'lawga tasiri qaysi juwapda duris berilgen?	*Qiziguvshanlik - qobiliyatlar – *Mejillar – ka'sip tan'law	Qobiliyatlar – qiziguvshanlik. Mejillar ka'sip tan'law
1	2	3	Qobiliyat deb nega aytiladi?	*Adamnin' malum bir mehnat qobiliyati yaqshi natiyjaga erishishiga yordam beradigan har qanday individual psixologik belgiga aytiladi	Qobiliyati qiziguvshanlik boshlanadigan belgi
3	2	1	Qobiliyatlarnin' tu'rleri qaysi juwapda duris berilgen?	*Texnikaga bolgan qobiliyat matematik qobiliyat pedagogik qobiliyat	Texnikaga bolgan qobiliyat
2	2	1	Respublika Tashxis Oraylari duzilisi kaysi juuapta duris berilgen?	*Respublika Tashxis orayi direktorinan mektep kasip-onerge bagdarlaushisina shekem	Mektep psixologinan Tashxis balim bas shekem
1	1	1	Rosiyada Ka'sipke bag'dar boyinsha 60 jillari en' irik islegen alimnin' atini tabin'	*M.V.Saxarov	M.Atunov
4	2	1	Rosiyada ka'sipke bag'darlaw ishlari qaysi asirda amalga oshira boshlandi?	*XX asrnin' dastlabki jillarida	XIX asrnin' dastlabki jillari
3	2	2	Shaxstin ozligin anlau	*Kasipler aleminen mikro	Makro ortalik

			protsessi kaysi juuapta duris berilgen?	ortalikka	kasip tanlaug shekem
1	2	2	Tashkil etish ususllariga qarab qanday bo'linedi?	*Yalpi tadbirlar Gururxiy tadbirlar Yakka-yakka utkaziladigan tadbirlar	Yalpi tadbirlar Gururxiy tadbirlar
3	2	2	Tiykarlan'an kasip tanlau degen ne?	*Tanlagan kasibinin miynet mazmuni xam keleshegi tuurali bilimlar.Tanlagan kasibinin jamiyetlik axmiyeti tusiniu.Tanlagan kasibine ozinin masligi xam sol bagdardagi bilim jurtinda okiy aliu imkaniyatlarin anlap jetiu	Tanlagan kasibinin miynet mazmuni xam keleshegi tuurali bilimlar
2	1	3	Uiuvchilardi ka'sip-xunarga bagdarlau xakkinda nizam neshenshi jili kabillan'an?	*1999-jil 16-fevral`	2001-jil oktyabr`
5	3	2	Ukivshilar kaysi jerde kasip sirlarin uyreniui mumkin?	*Kolledjde, Internatta	Gimnaziyada Litseyde
1	2	1	Utkazilaetgan tadbirlarda katnashadigan ukuvchilar soniga karab qalay amalga oshiriladi?	*Bir necha prallel klaslar, aralash klaslar katnashadigan tadbirlar.Yakka-yakka ukuvchilar urtasida katnashadigan tadbirlar	Aralash klaslar katnashadigan tadbirlar.U'rtasida ukuvchilar urtasida katnashadigan tadbirlar
4	2	2	Xar bir pan ushin duzilgen bagdarlama kaysi juuapta duris berilgen?	*Tusindiriu xati, shamalamay bolistiriu.Bagdarlama berilip shamalamay bolistiriu kestede berilgen balim xam temalar aship beriledi.Paydalanilgan adebiyatlar dizimi beriledi	Tusindiriu xati shamalamay bolistiriu
2	1	1	Xar bir pan ushin duzilgen bagdarlama neshe balimnen ibarat?	*4	2
5	2	2	Xar bir sabaktin aldina kojilatugin makset kaysi	*Bilim beriushi.Tarbiyalik.Rauajlandirius	Bilim beriushi

			juuapta duris berilgen?	hi	
3	2	3	Xazir mekteplerde kasipke bagdarlaudin neshe turli metodikasi kollaniladi	*12	5
3	2	1	Xazirgi uakitta miynet talimi mekteplerde neshe baskishta alip bariladi?	*4	2
3	2	2	Xunarmandchiliknin' ken' rawajlaniw asirini kursatin'?	*IX-XII asrlarda	X-XIII asrlar
1	1	2	XX asir bashlarida GMDA nin' xududida ka'sipke bag'darlaw boyisha en' kup ilimiy mehnatlar qaysi Respublika ulushiga duris keladi?	*Rossiya	Ukrayna
3	3	2	Zenoli o`kitish formada tapsirma qalay beriledi?	*Klass 3-4 oqiwhidan zvenolarg`a bo`linedi ha`m ha`r birine bo`lek miynet tapsirmalari beriledi	Har bir o`quv har xil topshiri beriladi
1	1	2	Ka`sipke bag`darlaw jumısının` tiykarg`ı bag`darlarına neler kiredi?	*Ka`siplik mag`lıwmat beriw, ka`sip ta`rbiyası, ka`sip diagnostikasi	Miynet iskerli
1	2	3	Ka`siplik minnet degende nenii tu`sinesiz?	*Ka`siplik minnet-miynet minnetinin` bir tu`ri bolıp tabıladı. Ka`siplik minnet anaw yamasa minaw ka`sip iyeleri orınlaytug`ın ruwxıy (ag`artıwshılıq) talaplardı belgileydi ha`m de ulıwma ka`sip iyelerinin` ja`miyetke, miynet iskerligi ob`ektine, bir-birine mu`na`sibetin, olardıń bag`darların biriktiredi.	Ka`siplik m adamnıń qa sıpatında o ha`m o`z ka`s mu`na`sibetin ka`nigege ja`miyettin` mu`na`sibetin sa`wlelendire n pazıylet tabıladı. K abırayı adan konkret sots jag`dayına, iskerliginin` ha`m qızmetlerinin`

					alınıwına baylanıslı. K abırayı adan o`zi ha`m ja`ma`a`ti er abıray - it qollap-quwatlanıwın qıladı.
1	2	3	Ka`sip abırayı degende nenii tu`sinesiz?	*Ka`sip abırayı- adamnıń qa`nige sıpatında o`zine ha`m o`z ka`sibine mu`na`sibetin, ka`nigege ja`miyettin` mu`na`sibetin sa`wlelendiretug`ın pazıylet bolıp tabıladı. Ka`sip abırayı adamnıń konkret sotsiallıq jag`dayına, iskerliginin` tu`ri ha`m qızmetlerinin` ta`n alınıwına baylanıslı. Ka`sip abırayı adamnıń o`zi ha`m onıń ja`ma`a`ti erisken abıray - itibarın qollap-quwatlanıwın talap qıladı.	Ka`sip abırayı miynet minnet bir tu`ri bolıp tabıladı. Ka`s minnet anaw yamasa minaw ka`sip iyeleri orınlaytug`ın ruwxıy (ag`artıwshılıq talaplardı belgileydi ha` ulıwma ka`sip iyelerinin` ja`miyetke, m iskerligi ob`el bir-birine mu`na`sibetin olardıń bag`darların biriktiredi
3	2	2	Ka`sip etikası degende nenii tu`sinesiz?	*Ka`sip etikası - adamlardıń ka`siplik iskerliginen kelip shıg`atug`ın o`z-ara mu`na`sibetlerdin` ikramlılıq qa`siyetin ta`miyinlewshi minez-qulıq qag`ıydası. A`dep-ikramlılıq talaplar ulıwma bolıwg`a ha`m klass yamasa ja`miyettin` jeke miynet a`dep-	Ka`sip etika miynet minnet bir tu`ri tabıladı. Ka` minnet yamasa n ka`sip i orınlaytug`ın ruwxıy

				ikramlılıg'ı bolıwına qaramay, ka'siplik iskerliktin` tek qana ayırım tu`rleri ushın arnawlı minez-qulıqnamaları da bar.	(ag`artıwshılıq talaplardı belgileydi ha` ulıwma l iyelerinin` ja`miyetke, m iskerligi ob`e bir-birine mu`na`sibetin olardın` bag`darların biriktiredi.
1	1	2	. Ka'sip juwapkershiligi degende nenii tu`sinesiz?	*Ka'sip juwapkershiligi -shaxstın` ka'siplik iskerliginin` ka'sip minnetine muwapıqlıg'ı bolıp tabıladı.	Ka'sip juwapkershiligi miynet minnet bir tu`ri bolıp tabıladı. Ka`s minnet anaw yamasa minaw ka'sip iyeleri orınlaytug`ın ruwxıy (ag`artıwshılıq talaplardı belgileydi ha` ulıwma ka'sip iyelerinin` ja`miyetke, m iskerligi ob`el bir-birine mu`na`sibetin olardın` bag`darların biriktiredi.

3	2	3	Oqıwshılarg`a ka`siplik mag`lıwmat beriw ushin da`slep qanday protsesslerde a`melge asırıladı?	*Mekteptin` orta ha`m joqarı klasslardag`ı bilimlendiriw protsessinde	Akademiyalıq litsey ha`m ka` o`ner kolledjl
1	1	2	Oqıwshılarg`a kasiplerge baylanıslı bilimlerdi ha`m teoriyalıq shınıg`ıwları qay jerlerde o`tkeriw usınıs etiledi?	*Tikkeley ka`rxanalarda	Mektep ustaxanaların
1	2	3	Teoriyalıq ha`m a`meliy sabaqlar oqıwshılarda qanday pazıyletlerdi qa`liplestiriw imkanın beredi?	*Ka`siplik minet, ka`sip abırayı, ka`sip juwapkershiligi ha`m ka`sip etikası	Tek ka` minet
1	2	3	Oqıwshılardıń ka`siplik maqsetlerin anıqlaw ushin soraw juwaplar neshinshi klasslarda o`tkeriledi?	*VII-IX klasslarda	VI-IX klassla
3	2	2	Ka`sipke bag`darlaw jumısların qaysı xızmetkerler asıradı?	*Ka`sipke bag`darlaw tarawındag`ı jumıslardı ulıwma bilimlendiriw mektebinin` oqıtıwshıları ha`m mektepten tısqarı orınlardıń xızmetkerleri atqaradı	Ka`sip boyınsha meditsinalıq ma`sla`ha`t beriwshi xızmetkerlerd wazıypası
1	1	2	Ka`sip boyınsha meditsinalıq ma`sla`ha`t beriwshi xızmetkerlerdin`	*Ka`sip boyınsha meditsinalıq ma`sla`ha`t beriwshi shıpakerlerinin` wazıypası, ka`sipkerlik boyınsha ta`biy ha`m	Ka`sipke bag`darlawda psixolog ha`m fiziologlardın

			wazıypası nelerden ibarat?	fiziologiyalıq ko`rsetpeler beriw, ulıwma o`z wazıypaların ko`n`ildegidey orınlaw ushın shaxstı u`yreniwge baylanıslı metodlardı puxta biliwleri kerek.	wazıypaları nelerden ibarat?
3	2	3	Ka`sipke bag`darlawda psixolog ha`m fiziologlardın` wazıypaları nelerden ibarat?	*Psixolog ha`m fiziologlardın` wazıypaları-ka`sipke bag`darlaw, ka`sibiy ma`sla`ha`t beriw ha`m ka`sip tan`law sistemasın ilimiy ta`repten a`melde islep shıg`ıwda sheshiwshi rol` oynaydı.	Ka`sip boyınshı meditsinalıq ma`sla`ha`t beriwshi shıpakerleriniń wazıypası, ka`sipkerlik boyınsha ta`bıw ha`m fiziologlar ko`rsetpeler beriw ulıwma o`z wazıypaların ko`n`ildegidey orınlaw ushın shaxstı u`yreniwge baylanıslı metodlardı puxta biliwleri kerek.
1	2	1	Respublikamızda ka`sipke bag`darlawdı basqarıw sistemasına neshinshi jılда tiykar salındı?	*1970-yıl	1968-yıl
2	2	1	Respublikamızda jaslardı ka`sipke bag`darlawdı basqarıw sisteması neshe basqısh boyınsha rawajlandırıldı?	*III-basqısh	IV-basqısh
5	2	1	Ka`sipke bag`darlaw boyınsha bayanatshılar toparının` wazıypaları nelerden ibarat?	*Olar seminarlardın` bag`darlamaların du`zdi. Ka`sipke bag`darlaw jumısları sistemasının` sho`lkemlestiriwshilik - metodikalıq strukturasını islep shıqtı. Jergilikli jerlerdegi ka`sipke	Ka`sipke bag`darlaw jumısın a`melde isletiwge basqarıw sistemasında xızmetkerlerin

				bag`darlawg`a baylanıslı jumıs ta`jiriybelerin u`yrenip, ulıwmalastırıp bardı.	bilimin asır ayırıqsha berilmekte. sistema xızmetkerlerin bilimin a jumısların jetilistiriw maqsetinde b xızmetkerlerd toparg`a bo` tuwra keledi.
3	1	1	Oqıwshılardı ko`birek jumısshı ka`siplerine bag`darlawda nelerge itibar beriw kerek?	*Jaslardı jumısqa ornalastırıw ta`jiriybesinen belgili, oqıwshılardıń deyerli ba`rshesi tog`ızınshı klasstı tamamlag`annan son`, ka`sip-o`ner kollejlerinde yamasa akademik litseyde oqıwdı dawam ettiredi.	Ka`sipke bag`darlaw ma`selelerine ayırıqsha itibar beriw, tiykargı wazıypanı – mektepti pitkanlı jigit-qızlardı jumısqa ornalastırıw h belgili islep shıg`arıw sha`rayatların ko`niktiriw wazıypasın da esten shıg`arm kerek.
1	2	1	Sanalı biliw degende neni tu`sinisiz?	*Sanalı biliw - ka`sibiy qızıg`ıwdın` anıq sa`wleleniwi, u`yrenilip atırg`an ka`sipke shın beriliw menen sa`wlelenedi.	Biliw talabı - ka`sibiy qızıg`ay payda bolıw protsessinin` na`tiyjesi sıpa ju`zege keledi. Talap u`yreni atırg`an ka`sip penen baylanı iskerlikke maslasıwdan payda boladı, sonday-aq miynetke ka`s

					ha'm psixologiyaliq ta'replerden tayarliq da're sa'wlelendire
4	2	3	Oqıwshılardıń ka'sipke qızıg'ıwında qaysı ta'replerin inabatqa alıw lazım?	*Oqıwshılardı ka'sipke bag'darlawdı tabıslı a'melge asırıw maqsetinde teoriyalıq ha'm islep shıg'arıw ta'liminin en qolay usılları ha'm de metodların tan'law, jeke ta'rtipte alıp barılatug'ın biliw - ka'siplik iskerliginin tiykarg'ı sapaları ha'm protsesslerin ka'sibiy qızıg'ıwdın 4 ta'repi boyınsha tiyisli ballar menen esapqa alıw lazım.	Aqlıy ta'm to'mendegiler na'zerde tu kerek
2	1	3	Ka'sip tiplerin sanap tu'sindirip berin'.	*Insan - ta'biyat - miynet predmetleri. Jer, suw, o'simlik, haywanlar İnsan-texnika-miynet predmetleri. Mashinalar, stanoklar, apparatlar, priborlar h.t.b. İnsan - miynet predmetleri, miynet predmetleri insanlar. İnsan - sha'rtli belgiler – miynet predmetleri, sha'rtli belgiler, so'zler, formulalar. İnsan ko'rkem obraz - miynet predmetleri ba'rshe ko'rkem obrazlı ha'm olardıń elementleri	Mashinalar, stanoklar, apparatlar, priborlar h.t.b. İnsan - miynet predmetleri, miynet predm insanlar.
1	1	2	Ka'sip bilimlendiriwi degende neni tu'sinesiz?.	*Ka'sip ta'limi protsessin tu'rlı formalarda sho'lkemlestiriw mu'mkin. Atap aytqanda gu'rrin'lesiwler, ushırasıwlar, referatlar tayarlatıw h.t.b	Oqıw bag'darlamas tolıq u'yreniw
1	2	3	Ka'sip professiogramması ne?	*Ka'sip professiogramması - tuwrı ka'sip tan'law, miynettin mazmunın, harakterin ila'jı barınsha ko'birek biliwdi ha'm de bolashaq miynet iskerligi protsessindegi mu'na'sibetler	Ka'sip haqqın en a'hmiyetli dereklerden b professiogram esaplanadı. Professiogram

				haqqında ila'jı barınsha tolıg'ıraq mag'lıwmatqa iye bolıwdı bildiredi.	ka'sipke berilgen harakteristika bolıp og'an ka'sip adamının' jekshilik pazıyletleri, a psixologiyalıq fizikalıq ha'm basqa pazıyletlerine to'mendegi tiykarg'ı talap kiredi.
3	2	2	Oqıwshılardıń ka'sip tan'lawında shan'araqtın' a'hmiyeti.	*Shaxstı ta'rbiyalaw tiykarları shan'araqtan baslanadı, yag'nıy oqıwshılar ayırım ka'sipler menen, atap aytqanda o'z ata-anaları, ag'alari, apaları, ag'ayın-tuwg'anların' ka'sipleri menen shan'araqta tanısa baslaydı. Al bul oqıwshılardıń professional qızıg'ıwların' rawajlanıwına sheshiwshi ta'sir ko'rsetedi. Oqıwshılardıń ata-anaların (olardıń o'z balaları menen shan'araqlıq ka'sip tan'lawg'a jollaw jumıslarında aktiv qatnasıw da'rejesine qaray) shama menen 4 kategoriyag'a bo'liw mu'mkin.	Ata-analar balaların' kelesheğine p ha'm nemquraylılıq penen qatn olarg'a tan'lawg'a ja bermeydi, mashqaladan o'zlerinin' xabarsızlıg'ı naduris ma'sla'ha't qoyıwlarınan qorqıp, «ko'r», «qaysı jaqsı bolsa tan'la» ha'm lar sıyaqlı is o'zlerin shetk qashadı.
1	1	2	Shan'araqlıq ka'sip tan'lawg'a bag'darlawda ata-analar neshe kategoriyag'a bo'linedi?	*4	2
3	2	3	Mekteptin' oqıwshılardı ka'sip tan'lawg'a bag'darlawda alıp barılatug'ın jumısları.	*Mektep o'zinin' rejelestrirgen ta'dbirlerine muwapıq ra'wishte ata-analar konferentsiyasın uyımlastırıw ha'm o'tkeriw kerek.	Mekteptegi ka'sipke tan'lawg'a bag'darlaw jumısların barıwg'a

					analarının` o`zlerin, a`s islep shig ushın z bolg`an jur ka`siplerinin` wa`killerin tartıw za`ru`r.
1	1	2	Ulıwma orta ta`lim ma`mleketlik standartlarına sa`ykes mektepte ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw bo`yınsha shınıg`ıwlar neshinshi klasslarda a`melge asırıladı?	*8-9 klasslarda	5-6 klasslarda
1	1	3	Oqiwshilardi ka`sip- o`nerge bag`darlaw haqqında nizam neshenshi jili qabillang`an?	*2001-jıl 10-oktyabr	2001-jıl 11- noyabr`.
1	1	3	Ka`sip tanlawg`a bag`darlaw pa`ninin` maqseti?	*Oqiwshilardi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw;	Oqiwshilardi ka`siplik tash qiliw;
3	2	1	Ka`sip tanlawg`a bag`darlaw pa`ninin` mazmuni?	*Oqitiwshilardin` oqiwshilar menen ha`r qiyli ma`resimlerdi o`tkiziwge u`yretiw;	Ha`zir waqıtta ekonomistler j mazmuni m tanistiriw;
3	2	2	Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw ha`m ilim-texnika rawajlanıwinin` u`zliksiz baylanislilig`i?	*Ilim-texnika ha`m ja`miyetlik rawajlanıw sharayatında jas ewladtı ja`miyetti quriwda jedel qatnasiwg`a tayarlaw;	Oqiwshilarda texnika tiyka bekkemlew;
1	1	2	Ka`sipti duris	*Qizig`iwshiliq, meyil, qa`bilet	Ta`biyat ha`m

			tan`lawdin` a`hmiyeti?	ha`m imkaniyatlardi esapqa alg`an halda ka`sip tan`law;	ja`miyet ha`diyselerin talqiliw;
4	1	3	Ka`siplerdin` tipleri qaysi juwapta duris berilgen?	*Adam ko`rkem obraz ha`m a,b,c.	Adam - ta`biy
2	2	2	Ka`sip-o`nerge bag`darlaw jumislari qanday jumis orni ta`repien basqishpa-basqish a`melge asiriladi?	*Ka`sip-o`nerge bag`darlaw ha`m psixologik-pedagogik diognostika orayında	Ulwma orta t mekteplerde
1	2	2	Kadrlar tayarlawg`a qaysi normativ hu`jjetde u`lken itibar berilgen?	*Ta`lim to`g`risidagi Nizam ha`m Kadrlar tayarlaw milliy da`stu`rinde	Pedagogik t kontseptsiyas
1	1	1	Ka`sip haqqında ma`sla`hat beriwshi punktlerdin` uazıypası nelerden ibarat?	*Ka`rxanlarda, qurılıslarda, ja`miyetlik xojalıqlarda metodikalıq basshılıqdı a`melge asıradı, ma`sla`hatler beredi xa`m mag`lıwmat esabında jan`alıq jumislarnı alıp baradı.	Ja`miyetlik xojalıqlarında metodikalıq basqarıwdı a`melge asıradı ma`sla`hatler beriledi ha`m maglıwmat esabında jan`alıq beriw jumislarnı alıp barıladi.
5	2	2	Miyнет ta`limi ha`m ka`sipke bag`darlaw ka`siplik tayarlıq jumislarnı orınlawg`a qaysı basqishlarg`a itibar beriw za`ru`r?	*1-basqish baslawısh ta`lim 1-4 kalass, 2-basqish 5-7 klasslar, 3-basqish 8-9 klasslar	1-basqish baslawısh ta`lim 1-4 kalasslar, 2-basqish tayan ma`jbu`riy ta`lim 3-basqish o`rt`a arnawlı ka`sip o`ner ta`limi.
5	2	2	Mektepge shekemgi ta`lim orınlarında ka`sip tu`sinigi haqqındag`ı da`slepki tu`sinikler qanday beriledi?	*baslawısh miynet ko`nlikpeleri, o`yinlar arqalı	baslawısh m ko`nlikpeleri, ka`sipler arqa

5	3	2	9 jil davamında neshe pa'ndi o'zlestiriw mu'mkin?	*20 dan artıq	25
2	1	1	Kassip-o'ner kollejlerdi pitirgenlerge qanday diplom beriledi?	* "kichi qaniygelik" da'rejeli diplom	"Qa'niygelik" diplomi
5	2	1	8-9 klasslarda materiallar qanday bag'darlarda oqıtıladı?	*5-klassdan tan'lap aling'an bag'darda	6-7 materialları tiykarında
4	2	3	Oqıwshılardı ka'sip tan'lawg'a bag'darlawg'a tayarlawdı jas basqıshlarının` mazmunı qanday?	*a) kishi jastag'ı; b) orta jastag'ı; v) u'lken jastag'ı oqıtıwshılar	kishi jastag'ı
3	2	1	5-7 klass (orta jastag'ı) oqıwshılardı ka'sipke bag'darlaw mazmunı qanday?	*Olardag'ı qızıg'ıw, insan sıpatında ja'miyette tutqan ornı tuwrasındagı tu'sinikler ha'm ka'sip tan'law ko'nlikpesin ko'rsete biliw menen belgilenedi.	Klass ta'rbiya protsessinde oqıwshılardıń kızıgıwları, izleniwleri, iskerligi boy ka'sip tan'law ha'm o'mirda ornın tabı bagdarlaydı.
			Ka'sipke bag'darlawshı ma'sla'ha'tshi jumısın neshe basqıshqa bo'liw mu'mkin:	*2	3
			Ka'sip tan'lawg'a bag'darlaw jumısı neshinshi klasslarda tiykarg'ı orındı iyeleydi	*VIII-IX. klasslarda tiykarg'ı orındı iyeleydi	VII-IX. klasslarda tiykarg'ı orındı iyeleydi
			Ka'sip tan'lawg'a bag'darlawg'a klass basshısının` wazıypaları nelerden ibarat	*Oqıwshının` barlıq minez-qulqın, qızıg'ıwın, qa'biliyatların ha'r ta'repleme u'yreniwden ibarat	Oqıwshılardıń analarının` qa'biyatların ka'sipke qızıg'ıwın, qa'biliyatların ta'repleme

					u`yreniwden i
			Ka`sip ta`rbiyası –bul	*Oqıtıwshılardıń ha`r qıylı ka`sipke qızıg`ıwshılıg`ın qa`liplestiriw;	Oqıwshınıń b minez-qulqın, qızıg`ıwın, qa`biliyatların ta`repleme u`yreniwden i
1	1	1	Ta`limdi tu`pten o`zgertiw bu?	*«Kadrlar tayarlaw milliy bag`darlaması» nin` maqseti	joqari bilimli qa`niygeler m ta`miyinlew
3	1	1	Modellestiriu.Isleu beriu texnologiyası.Osimlikler di osiriu xam xayuanlardın omiri menen tanisiu bu?	*1-4 klasslarda miynet taliminde kasipke bagdarlau jumislari alip bariu baskishlari	Modellestiriu
3	2	2	Qalalıq mekteplerde ul balalardıń texnikalıq miynetı.Qalalıq mekteplerde kiz balalar xızmet korsetiu miynetı.Auıllık mekteplerde ul balalar texnikalıq xam auıl xojalıq miynetı bu?	*5-9 klasslarda miynet taliminde kasipke bagdarlau maselelerin okitiu	Qalalıq mekteplerde u balalardıń texnikalıq miy
1	2	2	Sabaq protsessi waqtındag`i beriletug`in instruktaji bu?	*A`meliy jumislardi orinlawda ko`pshilik oqıwshılar birdey qa`tege jol qoyıp atırğ`an bolsa, Sabaq protsessi waqtındag`i beriletug`in instruktaji	Kirisiw instru
3	2	2	Teoriya menen a`meliyat birliğı, ilimiylik, ko`rsetpelilik, sistemaliliq ha`m izbe-	* Barlıq pa`nler ushin uliwma didaktikalıq printsipler	ko`rsetpelilik sistemaliliq ha izbe-izlilik

			izlilik, ta`lim ha`m ta`rbiya birligi, an`liliq ha`m aktivlilik?		
5	2	2	Talim xam tarbiyanin insanlik, demokratiyalik xarakterde ekenligi. Talimnin uzliksizligi xam izshilligi. Talim diziminin dun`yalik xarakterde ekenligi bu?	* Bilimlendiriw tarauında mamleket siyasatinin tiykargi printsipleri	Talim xam tarbiyanin insanlik, demokratiyalik xarakterde ek
1	2	1	Bilimlendiriw - ma`lim maqsetke bag`darlan`an, jobali ra`wishte a`melge asirilatug`in pedagog-talaba-pedagog qatnasi bolip tabiladi bu?	* Bilimlendiriw	Bilimlendiriw oqiw iskerligi na`tiyjesi
2	2	1	Ol ka`sip boyinsha talap qojilatug`in sha`rt-sharayatlar menen oqiwshinin` qizig`iwlari, mejillikleri, qabiletleri, salamatlig`i ha`m basqa sipatlardin` o`z-ara muwapiqlig`in aniqlaw tiykarında bahalaniwi?	* Diagnostikalıq ko`nlikpe	sha`rt-sharay menen oqiwslar qizig`iwlari
5	2	1	Reje duziledi. Otiu orni, uakti xam muddeti aniklanadi. Tajriybe otkiziu ushin kerek bolgan aspab-uskeneler tayarlanadi bu?	* Eksperiment tajriybe-sinau usili kaday bagitta alip bariladi	Reje duziledi
3	1	1	Ja`miyettin` talaplarına juwap bere alatug`in sol ja`miyet ushin xizmet etetug`in jetik insandi ta`rbiyalawdan ibarat dep biledi bu kim?	* Farobiy ta`lim-ta`rbiyanin` tiykarg`i waziypasi dep biledi	O`z betinshel ibarat dep bile
1	2	1	Texnikalik ha`m ulumi insanlik ka`sip tu`rleri	* Har qanday ma`mleketnin` tariyxında qaysi ka`siplerga bag`dar shu ja`miyetnin` rawajlanıwıga imkaniyat jaratqan	Diniy ka`sip tu`rleri
4	2	3	Qaysi ma`mlekette psixolıklar ka`sip bag`dari boyinsha	* Italiya	Yaponiya

			shugulanadi		
2	1	3	Qul miynetinan paydalanip sog'an baylanisli bolg'an ka'sipler, avtomatlastirilg'an ha'm avtomatika tizimlarinen apparaturalardi paydalaniw menen baylanisli ka'sipler, funktsional imkaniyatlar miynet asbablari ko'birek talap etiletug'in ka'sipler	* Ka'sip baplari berilgen	Qul miynet paydalanip sog'an baylanisli bolg'an ka'sipler
1	1	2	Ka'sip qa'nigelik so'zige salistirganda kenrek tu'sinik boladi bu	* Ka'sip ha'm qa'nigelik tu'siniklernin' parqi	Ka'sip menen qa'nigelik bir na'rse bildiri
1	2	3	Ustaz shakirt bag'darlamasi o'z milliy mentalitetimizge say ekenligi bu	* Ka'sip ta'limni oqitiw metodikasida Ustaz shakirt bag'darlamasina qanday itibar berilgen	Ustaz shakirt bag'darlamasi haqqinda na'rse aytildi
3	2	2	Ka'sipiy talimni uz oldiga pa'n sifatida o'qitish kerekligi haqida?	* Ka'sip talimini oqitiw metodikasi boyinsha Uzbekiston Respublikasi «Ta'lim durissida» qonunida neler yozilgan	Ka'sipiy talimni oqitiw davlat darajadagi ish ekenligi
1	1	2	Har bir insan qa'biletine ilayiq maksimal imkaniyatidan kelip shiqan halda jamiyet zarurligi bolg'an o'zi ushin kerekli iskerlik turi Menen qizig'ip shug'illaniwg'a aytiladi	* Ka'sip tan'law	beligili bir ka'sip turini tan'law
3	2	3	Ka'sipti matematik formulastiriw, ka'siplerni toparlar boyinsha formulastiriw, ka'siplernin' toparlari ha'm tu'rleri boyinsha formulastiriw	* Ka'sip tan'law formulasi degende neni tu'sinesiz	Ka'sipti matematik formulastiriw
1	1	2	Ka'sipke tan'lawga	* Ka'sip tan'lawga bag'dar pa'nin	Ka'sipke

			bag'dar ilimiy miynet islew Jan'a metodlar oylap tabiw	oqitiw boyinsha bu'gingi aktual problemalarga kanday misallar kiredi	tan'lawga bag pa'nin oqitiw aktual problem joq
1	1	3	Interaktiv, Debat,gu'rrin' bu	* Ka'sip tan'lawga bag'darlawda jan'a metodlardan paydalang'an	Interaktiv
1	1	3	Ka'sipke bag'dar bul oqiwshini begili bir ka'sip turiga onin' qa'biletine qarab imkaniyatlarinan kelip shiqan aniq tu'siniklar beriw erkin turda bag'dar	* Ka'sipke bag'dar degendi an'latadi	Ka'sipke bag bul oqiwshini belgili bir ka' turiga majbur ko'nlikpe
3	2	1	Amerikanin' Boston qalasinda du'zilgen orinlari wakilleri ta'repinen bu	* Ka'sipke bag'dar metodikasi en' birinshi marta islep shigilgan	K.D. Davleto
3	2	2	Ob'ektivligida	* Ka'sipke bag'dar metodikasi uquv tizimiga qullanishnin' ahmiyati	Effektivligi
1	1	2	Barliq pa'nlerda ham ka'sipke bag'darlaw elementlari bar, Ka'sipke bag'darlaw har bir pa'n oqitiwshinin' waziypasi bu	* Ka'sipke bag'darlaw pa'ninin' waziypasi	Miynet
4	1	3	Waqtinsha epizodlik turaqli	* Ka'sipke tan'lawga bag'darnin' qizig'iwinin' rawajlandiriw basqishlari	turakli epizod waqtinsha
2	2	2	Mikroklimat sharayati miynet, temperatura sharayati miynet, jer asti jumislari suw asti jumislari	* Ka'siplernin' toparlari duris berilgen	Mikroklimat sharayati miy
1	2	2	Gnostik ka'sipler, o'zgermeli ka'sipler, izleniwshi ka'sipler	* Ka'siplernin' tu'rleri duris berilgen	Gnostik ka'si tu'rleri
1	1	1	Jamiiat ushin zarur bolgan barliq ka'sip haqqinda anik tu'sinik beriw	* Ka'siplik bilim beriw	Ka'siplik bili beriw degend ka'sip boyins teren'irek bili beriw tu'sinik
5	2	2	Pazendeshilik.Gezleme taniu.Milliy	* Qalalıq mekteplerde qız balalar xizmet korsetiu miyneti bilimlari	Pazendeshilik

			onermenshilik bu	duris berilgen	
5	2	2	Shaxs kizigiushiliklari xam kabiletlerinin saykes keliu zonasi.Shaxs kizigiushiliklari xam jamiyet zarurliklkrinin saykes keliu zonasi.Shaxs kabileti xam jamiyet zarurliklkrinin saykes keliu zonasi?	* Kasip tanlau baskishlari duris berilgen	Shaxs kizigiushiliklari xam kabiletlerinin saykes keliu zonasi
5	3	2	Kasipler abrayli jane abraysiz boladi degen tusinikler.Sheriklerinen arkada kalmaw ushin kasip tanlau.Kasiptin tek sirtki yamasa jeke bir tamanina kizigi bu?	* Kasip tanlauda kiyinshilkardin tiykargi sebepleri	Kasipler abra jane abraysiz boladi degen tusinikler
2	1	1	Materiallik sharayatlar.Sanitariya-gigienali,psixologiyalik sharayatlar.Sotsial sharayatlar, geografiyalik sharayatlar bu?	* Kasip tanlauda miynet sharayatlari klassifikatsiyasi duris keledi	Materiallik sharayatlar
5	2	1	Okiushilardi kasip tanlauga bagdarlau bu?	* Kasip tanlauga bagdarlau paninin makseti	Okiushilardi kasiplik tashx kiliu
4	2	3	Kasip tanlauga bagdarlau boyinsha mamleketlik talim standartin uyretiu bu ?	* Kasip tanlauga bagdarlau paninin mazmuni	Xazirgi uakit ekoatistlerdin jumis mazmu menen tanisti
3	2	1	Okiushilarda belgili bir kasip boyinsha bilimler beriu bu?	* Kasip tanlauga bagdarlau xam ilim-texnika rauajlaniuinin uzliksiz baylanisliligi	Okiushilarda texnika tiykar bekkemleu

I-BAP. Fan haqida umumiy ma'lumotlar

1.1 Pa'nni ishitishdan mashsad ha'm ha'mzifalar.

1.2. Uliwma irta ta'lim maktabi ishuvchilarida umummehnat ha'm umumka'sipiy bilim ha'm kinikmalarni shakllantirishnin' metodlari, tashkiliy shakllari hamda vositalari.

II-BAP Ka'sip tan'lawga yo'llash pa'ninin' predmeti.

2.1.O'quvchilarni ka'sipke yo'naltirish teoriyasi ha'm metodikasi.

2.2 «Ta'lim to'g'risida»gi qonun, Kadrlar tayyorlash milliy bag'darlama.

2.3 Ka'sipke bag'darlaw asoslari to'g'risidagi ta'limot.

III-BAP Kasbga yo'naltirish ishining pedagogik asoslari.

3.1.Kasb ta'limi metodistiga qo'yiladigan talablar.

3.2.Kasbga yo'naltirish bosqichlarining mazmuni.

IV-BAP Kasbga yo'naltirish ishining maktab tizimi:

4.1.O'qituvchining shaxsi, fan o'qituvchilari, sinf rahbari; o'quv ishlari bo'yicha ilmiy mudir;

4.2.O'quv muassasalarida kasb tanlashga yo'llash uslubiyoti.

4.3.Kasb tanlashga yo'llash komissiyalarini tashkil qilish.

V-BAP Kasbga yo'naltirishning tarbiyaviy yo'nalishi.

5.1. Maktabda tarbiyalash darslarda kasb tanlashga yo'lash;

5.2.Maktabdan tashqari tashkilotlarga ekskursiyalarni tashkil shilish, ommaviy axborotlarning ahamiyati.

5.3.Kasbga yinaltirishning ijtimoiy va psixofiziologik asoslari.

5.4.Bo'lajak o'qituvchilarni o'quvchilarni kasb tanlashga yo'llash ishiga tayyorlash sistemasi.

VI-BAP O'quv ishlari bo'yicha rahbar q'rinbosarlarining vazifasi.

6.1.O'quv muassasasidan tashshari tarbiyaviy ishlarning takomillashtirishning ish mazmuni.

6.2. Ijtimoiy-siyosiy tsikldagi fanlarini o'rganishda talabalarni kasb tanlashga yo'llash ishiga g'oyaviy-nazariy jihatdan tayyorlash.

6.3. Bo'lajak fan o'qituvchilarga tayyorlash jarayonida o'quv rejasi bilan tanishishi. O'quv dasturlarida kasb tanlashga yillash tarbiyaviy imkoniyatlar.

Ka'sip tanlaug'a bag'darlau pa'ninen lektsiya kursi.

1 – LEKTsIYa

Jaslardi ka'sipke bag'darlawdin` teoriyaliq sha`rt-sharayatlari

JOBASI

1. Ka'sipke bag'darlaw boyinsha aldin`g'i oy-pikirler ha`m olardin` rawajlaniw tariyxi.
2. Pa`nnin` maqseti.
3. Pa`nnin` mazmuni.
4. «Bilimlendiriw haqqinda»g`i nizam ha`m «Kadrlar tayarlawdin` milliy bag'darlamasi».

A`debiyatlar.

1. Davletov K.D. va boshqalar: «Mehnat va kasb ta`limi nazariyasi hamda metodikasi». Toshkent. Wqituvchi. a99g yil.
2. U.K.Tolipov va boshqalar: «Kasbiy pedagogika» (maruzalar matni). Toshkent. g00a yil.
3. S.A.Boltaboev, R.G.Mullaxmetov, V.N.Sattarov «Kasb tan`lawg'a ywllash». Toshkent.

g00a yil.

Jaslardi ka'sipke bag'darlaw jumislari haqqinda ertede jasap o'tken teren` oy-pikir ju'ritiwshilerde o'zlerinin` jaqsi pikirlerin bildirgenin bilemiz. Bizge belgili XI-XII a'sirlerde Maverennaxr ha'm Xorasanda o'ner ilimi ko'leminin` rawajlaniwi en` joqari shoqqisina jetken. Ha'zirgi waqtlari Respublikamiz a'tirapinda o'tkizilip atirg'an arxeologiyaliq jumislari sonin` da'lili bolip, bul jerde o'nermentshiliktin` erte da'wirlerde rawajlang'anlig'in ko'rsetedi.

X-a'sirde jasap o'tken ulli babalarimiz Abu Nasr Al` Farabiy adamlardi hadal miynet etiwge ha'm ka'siplik miynet etiwge ha'm ka'sip-o'ner u'yreniwge, islewge shaqiradi. Bul eki jol menen ta'lim ha'm ta'rbiya joli menen payda boldi. «Ta'lim bul xaliqlar ha'm qalalar ortasindag'i teoriyaliq paziyet (qatnas) ha'm a'meliy ka'sip-o'ner pa'ziyetlerin birlestiretug'in so'z degen edi».

Ka'sip-o'ner islewdin` a'hmiyeti haqqinda ulli ilimpaz Abu Ali Ibn Sino (9x0-a0ku) nin` miynetlerinde ko'riwge boladi. Onin` pikirinshe jaslig'inan balag'a belgili bir ka'sipti u'yretiw lazim. Bala ka'sip-o'nerdi ma'lim da'rejede o'zlestirip bolg'annan keyin iyelegen o'ner-ka'sibinen o'z turmisinda paydalaniw ja'ne hadal miynet penen o'z betinshe turmis keshiriwge u'yretiw kerek degen edi.

Adamzat tariyxinda shig'is, batis du'n`ya bo'legnde ha'mde Amerikada jaslardin` ka'sip-o'ner islewine ayriqsha itibar menen qarag'an. Olardin` ka'sip-o'ner islewine ataliq, ustazliq ma'sla'ha'tlerin jol-jobalarin barliq waqitta berip barg'an.

Ka'sipke sa'ykes ma'sla'ha't beriwshi orinlar a'sirimiz baslarinda payda bola baslag'an.

Birinshi ka'siplik ma'sla'ha't byurosi a90x-jili Amerikanin` Boston qalasinda sho'lkemlestirilgen bolip, bul kasipke bag'darlawdin` baslaniwi dep aytilip kelinbekte. Biraqta tariyxiy mag'liwmatlarga ko'z jiberip qarasaq ka'sipke bag'darlaw jumislari erteden qa'lipleskenin ko'remiz.

Ka'sipke bag'darlaw jumislari adamzat ja'miyeti siyaqli o'z rawajlaniw tariyxina iye.

Ka'sipke bag'darlaw Orayi keyinirek N`yu-Yorkta sho'lkemlestirilip onin` waziypalari qatarina adamlardin` tu'rli ka'siplerdi islewlerinde qoyilatug'in talaplar mektep oqiwhilari qa'biletlerin teren`irek u'yretiw siyaqli ma'seleler kirgen.

Sol da'wirde Angliyada arnawli Wa'zirlik ruxsati menen au jastan kishi bolg'an oqiwhilardin` ka'sip tan'lawina ma'sla'ha't yaki ko'birek a'meliy ha'rekterdegi mag'liwmatlar menen ja'rdem ko'rsetiwshi orinlar ashiw jolg'a qoyilg'an. a9gg-jili Germaniyada ka'sipke bag'darlaw ha'm ma'sla'ha't haqqinda nizam qabil etilgen ha'm sol tiykarinda bul sistemani a'melge asiriw da'wirinde ko'rsetiwshi nizam tastiylang'an. a9gu-jili Leningradta

sho'lkemlestirilgan ka'siplik ma'sla'ha't byurosida a'meliy izertlewler menen birgelikte ilimiy izetlewlerde alip barg'an.

k0-jillardin` baslarinda ka'siplik ma'la'ha't ha'm ka'sipke bag`darlaw O'rayliq laboratoriyasin jedel sho'lkemlestiriw jumislarin alip bardi. a9kg-jilg'a kelip bul tu'rdegi byuolar sani ono ke jetken.

o0-jillardin` baslarinda ka'sipke bag`darlaw boyinsha ko`z-qaras ja'nede ku'sheye basladi ha'm belgili da'rejede sho'lkemlestiriw-metodikaliq jaqinlasiw ju`zege keledi. Sonnan keyingi jillarda oqiwhilardin` qizig`iwlari ha'mde xaliq xojalig`inin` za`ru`rliginen kelip shiqqan halda islep shig`ilg`an ka'sipke bag`darlaw jumislari bes jilliq bag`darlamalar tiykarinda qa`liplesip bardi.

O`zbekstan o`z g`a`rezsizligin qolg`a kiritken ku`nnen baslap-aq ta`lim beriw sistemasinda tu`pten o`zgerisler bola basladi. «Bilimlendiriw haqqinda»g`i nizam, «Kadrlar tayarlaw milliy bag`darlamasi»nin` qabil etiliwi na'tiyjesinde xaliq xojalig`inin` qa'niygeli kadrlar menen ta'miynlew dizimi jaratildi.

G`a`rezsiz O`zbekstannin` bu`gingi ku`nde ma'mleket siyasati da'rejesinde ko`terilgen bilimlendiriw tarawinda a`melge asirilip atirg`an jumislar protsessinde tiykarg`i bolip esaplang`an uliwma orta ta`lim mektepleri jumislarinin` tiykarg`i waziypalarinin` biri. Oqiwhi jaslardi turmisqa tayarlaw ha'm ka'sip tan`lawg`a bag`darlawdan ibarat.

Ka'sipke bag`darlaw - insannin` bu`gingi ka'siplik xizmet sub`ekti sipatinda o`zinin` qa`liplesiw protsessin o`tip, keleshekte bazar ekonomikasi qatnaslarina iykemlesip baradi. Ka'sipke bag`darlaw joli jaslardi ka'sipti erkin, g`a`rezsiz tan`lawdin` ilimiy-a`meliy sistemasi sipatinda qarawg`a tuwra keledi. Olar ha'r bir insannin` jeke o`zgesheliklerin ha'm xaliq xojalig`i talaplari tiykarinda miynet resurslarin tolig`i menen ta'miynlew bazar ekonomikasi qatnasiqlarinin` za`ru`rligin esapqa aliw kerek. Sonliqtan pa`nnin` tiykarg`i aldina qoyg`an maqseti keleshek jaslardi yag`niy bolajaq qa'niygelerdi ka'sipke bag`darlawdin` tiykarg`i forma ha'm metodlari, shart-shariyatlari menen tanistirip bariwdan ibarat.

Ha`zirgi ilim-texnikanin` tez pa`t penen rawajlaniwi jag`dayinda jas a`wladti ja'miyetimiz qurlisinda jedel qatnasiwg`a tayarlawg`a tiyisli bolg`an mekteptin` roli buring`i da`wirge qarag`anda aytarliqtay da'rejede o`skenligin ko`riwge boladi. Usi ko`z-qarastan oqiwhilarg`a ilim-pa`n tiykarlari boyinsha teren` bilimlerdi sin`diriw, olardi joqari sanaliliqqa ta`rbiyalaw, uliwma insaniylik pa`ziyletlerdi qa`liplestiriw, jas-a`wladti turmisqa ha'm miynetke, turmisliq za`ru`riy ka'siplerdi an`li jag`dayda tan`lawg`a tayarlaw ta`lim ha'm ta`rbiya beriwdin` ha`mme basqishlarinda ha`zirgi ku`ndegi mekteplerdin` tiykarg`i waziypasi.

Ka'sipti ha'r ta`repleme duris tan`law adamzat turmisindag`i en` tiykarg`i qa`demi bolip, jas a`wladtin` pu`tkil o`miri dawamindag`i tabisi.

Ha'mme ta'repleme qanday da'rejede ka'sipti duris tan'lag'anlig'ina baylanisli. Ka'sipti duris tan'lawda ha'r bir mektep oqiwshisinin` jeke qizig'iwina qa'biletine, onin` mu'mkinshiliklerine say keliwi ushin onin` jeke o'zgesheligin den-sawliq da'rejesin esapqa, itibarg'a aliwg'a tuwra keledi. Bular turmisliq paydasi ha'm o'nimli miynette ha'mmeden ko're iske asadi.

Adam orinlap atirg'an jumislarina do'retiwshilik qatnasta bolip, miynet o'nimdarlig'in ha'mme waqit arttirip barsa g'ana o'z miynetinen ra'ha'tlenedi, kewli tolip tasadi. Usinday bolg'anda ha'r bir insan ja'miyetimizge en` ko'p payda keltiredi. N.K.Krupskayanin` pikiri boyinsha qa'niygelikti erkin tan'law ju'da` u'lken a'hmiyetke iye. Adam o'zi islep atirg'an jumisin jaqsi ko'rse, bunnan ol ra'ha'tlenedi kewli toladi, jaliqpay miynet o'nimin ko'teredi.

Mektep oqiwshilarinin` ka'sip tan'lawi an'li za'ru'riy boliwi ha'm miynet talaplarina sa'ykes keliwi, jigiti qizlarimizdin` keleshek jolinda jeke tilek talarlarin qanaatlandiriwi tiyis.

Bunin` ushin jas o'spirimler joqari da'rejede sawatli mag'liwmatli boliwi za'ru'r bolip, jan'a a'sirimizde bunday bilimsiz mag'liwmatsiz ilim-texnika, pa'n jetilisiwi mu'mkin emesligin o'z-o'zinen tu'sinikli.

Bizin` O'zbekstanimiz sanaatinin` tez pa't penen rawajlang'anlig'i, awil xojalig'in mexanizatsiyalaw ha'mde elektrlestiriw barisinda u'lken qa'demlerdin` qoyilg'anlig'i, ilim-texnika ha'm ma'deniyatti rawajlandiriwin jedellestiriw tarawindag'i tabislar, bir ta'repten jaslardin` qizig'iwlarina ha'm qa'bilerlerine baylanisi, ekinshi ta'repten xaliq xojalig'i talap za'ru'rliGINE tiykarinan ka'sip tan'lawlari ushin a'meliy ko'z-qarastan sheklenbegen mu'mkinshilikler do'retti. Uliwma bilim beriwshi mekteplerde miynet politexnika ta'limi jag'dayinda ka'sipke bag'darlaw problemasin jaqsi jolg'a qoyiw ushin barliq sha'rt sharayatlar iske aspaqta.

Ka'sipke bag'darlaw, oqiwshilarg'a politexnik mag'liwmat beriwshi ma'seleler menen, ka'sip tan'law bolsa, onin` bilim da'rejesi menen ajiralmas baylanista.

Jas-o'spirimlerde miynetke do'retiwshilik qatnasta boliwdi ta'rbiyalaw u'lken a'hmiyetke iye. Do'retiwshilik insan pa'ziyetlerine ta'n bolip, qa'biletlerdi ha'r ta'repleme jetilistiriw ushin ha'r qiyli mu'mkinshilikler talap etiledi. Balalar jas waqtinan baslap-aq, miynetke qizig'ip qaladi, olar o'zinin` ha'r qiyli oylarinda ata-anasina, do'geregindagi kisilerge elikleydi, olardin` miynet ha'reketlerin o'z betinshe ta'kirarlaydi.

Bulardin` ha'mmesin tu'sinerli ha'mde obrazli formada balalardin` sanasina jetkiziw, balalardi qorshap turg'an ha'm olarg'a xizmet qilug'in ha'mme na'rseler adamlardin` miyneti menen jaratilg'an. Adam qollari tek miynet arqali g'ana sheber qollarg'a aylanadi miynetsiz hesh na'rseni u'yrenip bolmaydi degen pikirdi jas o'spirimlerge sindiriwge umtiliw kerek. Uliwma

ta'lim mekteplerinde zavod ha'm fabrikalarda oqiw orinlarinda ka'sipke bag'darlaw jumislarin o'tkiziw za'ru'riyatın turmistiń o'zi ko'rsetpekte.

G'a'rezsiz O'zbekstanımızda jaqin jillarda bir qansha jan'a sanaat ha'm awıl xojalıq ob'ektlari payda boladı ha'm buring'i barlari qaytadan jetilistiriledi, bularda miynet xizmetkerleriniń jan'a tu'rleri payda boladı. Jan'a ka'sipler ha'm qa'nigelikler, jay qurılıshilari ken' profildegı ka'sipler, paxtakesh, mexanizator, sharwa-operator, jen'il sanaat ha'm awır sanaat en' jan'a zamanago'y ka'rxanalar ka'sipleri ha'm bir qansha jan'a ob'ekttegi ka'sipler ko'beyip olar O'zbekstanda xalıq xojalıg'i tarmaqlarin aniqlap bermekte.

Jan'a ka'sipler ha'm qa'niygelikler sani ha'r jili ko'beyip barmaqta. Bul aytqanimizdan sonday juwmaq kelip shig'ip, oqiwshe tan'lag'an ka'sip tek awız eki u'stirtin bolip qalmaslig'i, ol o'z qa'biletlerin jan'a ka'siplerde sinap ko'riwi, sol ka'sip haqqında tu'sinik qanday da'rejede ekenligin tekserip ko'riwi tiyis.

Demek, bunday oqitiw isinin' qanday da'rejede jolg'a qoyilg'anlig'i, bilimlerdi pa'n texnika tiykarların ayırıqsha turmisliq paydali o'nimli miynet penen baylanisqan miynet politexnik bilimdi teren', ha'm bekkem islew na'tijesinde g'ana erisiwi mu'mkin.

Ha'r qanday ka'sipte en' tiykarğ'isi, onin' miynet mazmunına iye bolıwında. Sonlıqtan miynet su'ygishlikti, jaqsi u'rp a'detlerdi ta'rbiyalaw ha'm olardi miynet iskerligine aylandiriw balalardi ka'sip tan'lawg'a tayarlawdin', basli negizi bolip esaplanadı. Balani shan'araqta miynet su'yiwsheilik ruwxında ta'rbiyalaw a'dette mektep jasına deyingi waqıttan baslanadı. Sol waqıttan baslap ziyrek balalardi keleshek ka'siplerin tayarlaw iske asiriw tiyis. Bunda balalardin' qizig'iwshiliqlari, qa'biletleri ha'm mu'mkinshiliklerin tiyanaqli tu'rde u'yreniwi za'ru'r. Ka'sip tan'lawda qa'teliklerge jol qoymaw ushin balalarg'a da'slebinde shan'araq ha'm mektep ken'nen ja'rdem beriwi kerek.

Ha'r bir insan ha'r ta'repleme jetiliske bolıwi tiyis, onin' ushin mekteplerde barlıq mu'mkinshilikler jaratilg'an.

Balalar jaqsi aqiliy fizikaliq miynet ha'm estetikalıq ta'rbiyani ha'm sonin' menen birge politexnik bilimdi sin'dire otirip, sol tiykarda o'zlerin ka'siplik iskerlikke tayarlawlari mu'mkin.

„Keleshekte kim bolsam eken?“ degen ta'shwishler menen „Qanday adam bolıw kerek!“ ta'shwishi birgelikte alıp barılıwi kerek. Mektep oqiwsheilerin ka'sipke bag'darlawg'a sa'ykes jumislardi ta'lim beriw jollari arqalı sistemalı izbe-izlik penen alıp bariwi kerek. Ka'sipke bag'darlaw jumislari tuwralı ertede o'tken aldin'g'i oy iyeleri, pikir ju'ritiwshileri o'zlerinin ilayiq pikirlerin aytqan.

Respublikamız g'a'rezsizlikke erisiwi menen ka'siplik ta'limdi rawajlandiriw ushin bir qansha jumislar alıp barıldı. Usi ko'z-qarasta „Kadrlar tayarlaw milliy bag'darlamasi“

tiykarında qa`liplesken u`zliksiz ta`lim diziminde ka`sip ta`limine ayırıqsha orin beriliwi na`tiyjesinde ka`sip-o`ner kolledjleri ha`m litseyler qa`liplesti.

Ta`krarlaw ushin sorawlar.

- a. Ka`sipke bag`darlaw boyınsha aldın`g`i oyshillardin` qanday pikirlerin bilesiz?
- g. Ka`sipke bag`darlaw qaysi da`wirlerden baslang`an?
- k. Pa`ndi oqitiwdan go`zlegen maqset qanday?
- no. Pa`nnin` aldina qoyg`an waziypasi qanday?

2 – LEKTsIYa.

Ka`sipke bag`darlaw tiykarlari haqqında ta`limat.

JOBASI.

- 1. Pa`n-texnika ha`m sotsialliq rawajlanıw.**
2. Ka`sipti duris tan`lawdin` a`hmiyeti.
3. Uliwma miynet ha`m arnawlı mamanlıqlarg`a, ka`sipke bolg`an qizig`iwshilig`in qa`liplestiriw.

Ha`zirgi ilim-texnika ha`m sotsialliq rawajlanıw jag`dayında jas o`spirimlerdi ja`miyetimiz qurlısında jedel qatnasıw`a tayarlaw za`ru`riy bolg`an mektebimizdin` roli buring`i da`wirge qarag`anda bir qansha o`sti. Sonlıqtan oqıwshılarg`a ilim tiykarlari boyınsha bilimlerin teren`irek beriw, olarda joqari sanalıqta ta`rbiyalaw, uliwma insaniylik pa`ziyletlerdi qa`liplestiriw, jas a`wladti turmisqa ha`m miynetke, sotsialliq za`ru`rli ka`siplerdi aqli jag`dayda tanlaw`g`a tayarlaw ta`lim ha`m ta`rbiyanın` ha`m basqishlarında ha`zirgi mektebimizdin` tiykar`g`i waziypasi.

Ka`sipti duris tan`law adamzat turmisında tiykar`g`i adim bolip, jas a`wladtin` pu`tkil o`mirindegi tabisi, ku`n ko`risi, ko`p ta`repleme ka`siptin` qanday da`rejede duris tan`lag`anlig`ına baylanisli.

Ka`sipti duris tan`law ha`r bir mektepte bilim alıp atırg`an jas a`wladtin` iykemligine, qizig`iwshilig`ına, jeke qa`biletine ha`m jeke mu`mkinkinshiliklerine sa`ykes keliwi ushin onin` salamatlig`in, o`zlestiriwin ha`mde qa`siyetlerin esapqa aliw kerek. Bular sotsialliq paydali ha`m o`nimli miynette ha`mmesinende ko`birek iske asadi.

Adam orınlap atırg`an jumislarina sotsialliq qatnasta bolip, miynet o`nimdarlig`in barlıq waqıtta arttırıp barsa, o`zi tan`lag`an ka`sipke zor qizig`iw menen qarasa, o`zinin` jumisinin` sotsialliq a`hmiyetin jaqsi tu`sinse onin` qa`biletleri miynette jetilisip barsa g`ana ol o`z islegen

jumisina ra`ha`tleniw menen qaraydi. Usunday jag`dayda g`ana ha`r bir adam ja`miyetke en` ko`p payda keltiredi.

Usi aytilg`anlardan ka`sip tan`lawdin` onin` sotsialliq a`hmiyeti kelip shig`adi.

N.K.Krupskayanin` pikiri boyinsha „Ka`sipti erkin tan`law ju`da` u`lken a`hmiyetke iye". Adam o`zinin` islep atirg`an jumisin jaqsi ko`rse, islegen jumisina kewili toladi. Joqari initsiativaliq ko`rsetedi ha`m sharshamastan, talmastan miynet o`nimdarlig`in asirip baradi. Mektep oqiwshilarinin` ka`sipti tan`lawi erkin an`li za`ru`rlik bolip, ol ja`miyet talaplarina say keliwi, jigit ha`m qizlardin` kamalat jolinda jeke tileklerin qanaatlandiriwi lazim. Bunin` ushin jaslar joqari da`rejede bilimli boliwi za`ru`rli bolip, bizin` jan`a a`sirimizde bilimsiz ilim-texnika tez rawajlaniwi mu`mkin emes.

Uliwma miynet ha`m arnawli mamanliqlardin` ka`sipke bolg`an qizig`iwshiliqlardi qa`liplestiriwdin` bunday mu`mkinshilikleri ob`ektiv bola turip, turmista ha`r ku`ni a`melge asirilmaqta.

Sanaattin` tez rawajlang`anlig`i awil xojalig`in mexanizatsiyalastiriw ha`m elektrlestiriw barisinda u`lken qa`demler qoyilg`anlig`i, ilim-texnikani, ma`deniyatti joqari shin`g`a ko`teriw jolindag`i tabislar bir ta`repten jaslardin` qizig`iwshiliqlarina ha`m qa`biletlerine baylanisi, ekinshi ta`repten xaliq xojalig`inin` talaplarina tiykarlanip ka`sip tan`lawlari ushin a`meliy jaqtan shegaralanbag`an mu`mkinshilikler jaratildi. Ka`sipke bag`darlaw oqiwshilarg`a politexniq mag`liwmat beriw ma`seleleri menen, al ka`sip tan`law bolsa onin` bilim da`rejesi menen o`z-ara baylanisqan. Jas awladti miynetke do`retiwshilik qatnasta boliwdi ta`biyalaw u`lken a`hmiyetke iye.

Do`retiwshilik adamzat pa`ziyetlerine ta`n qa`siyet bolip, qa`biletlerdi ha`r ta`repleme jetilistiriw, nig`aytiw ushin mu`mkinshilik tuwdira otirip, balalar jas waqtinan baslap-aq, miynetke qiziqsinip qaladi, olar o`z oyinlarinda ata-analarina do`geregindegi kisilerge elikleydi. Olardin` miynet ha`reketlerin ta`kirarlaydi. Xizmetke jumisqa sonday etip umtiliw u`lkenlerdin` miynet islewine eliklew, balalarg`a mektep jasina deyin-aq miynet ko`nlikpelerin sin`diriw, qa`liplestiriw ushin qolayli boladi. Bulardin` barlig`in tu`sinikli ha`m ko`rgizbeli tu`rde balalardin` sanasina sin`diriw, balalardi qorshap turg`an ha`m olarg`a xizmet etetug`in ha`mme na`rseler adamlardin` o`z qollari menen jaratilg`anlig`i, qollar tek miynette g`ana «sheber qollar qollar»g`a aylanatug`inlig`in, miynetsiz hesh bir na`rseni u`yrenip bolmaydi degen pikirdi oqiwshilarg`a sin`diriwge umtiliw kerek.

N.K.Krupskaya o`z miynetlerinde jaslarg`a miynet ta`limin beriw ha`m ka`sipke bag`darlawdin`, jaslardi jumisshi ka`siplerdi duris tan`lawg`a tayarlawdin` siyasiy, ma`deniy ha`m pedagogikalig` a`hmiyetke aniq belgilep bergan. Ol ka`sip tan`lawda adamnin` o`zgeshelik qa`siyetlerin aniq belgilep, onin` ol yamasa bul miynet iskerligine qizig`iwin esapqa aliwg`a

u`lken itibar bergan edi. Onin` pikiri boyinsha mektep ha`m mektepten tis jumis alip bariw joli menen jas o`spirimnin` uliwma ta`lim - politexnik bilim. Mektep oqiwshilarin ka`sipke bag`darlaw sa`ykes jumislardi ta`lim jollari menen birgelikte izbe-izlik penen sistemali alip bariw kerek.

Ta`kirarlaw ushin sorawlar.

10. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlawda ilim-texnika rawajlanawin` a`hmiyeti nelerden ibarat?
11. Ka`sipke bag`darlawdin` tiykarlarin da`lilep berin`?
12. Ka`sipti duris tan`law ha`m onin` ja`miyetimizdegi a`hmiyeti?

Tayanish tu`sinikler.

1. Regional.
2. Qa`niygelerge za`ru`rlik.
3. Qizig`iwdi aniqlaw.
4. Qa`niygelikti qa`lipestiriw.

3 – LEKTsIYa.

Oqiwshilardi ka`sipke bag`darlawda metodistke qoyilatug`in talaplar . Oqiw jurtlarinda u`zliksizlikti ta`miyenlew.

Ka`sip tan`lawg`a tayarlawdin` ilimiy tiykarlang`an sistemasi bolg`an ka`sip tan`lawg`a bag`darlawg`a u`lken a`hmiyet bermekte.

Jas a`wladlardi sanali tu`rde ka`sip tan`lawg`a tayarlaw ma`selelerine oqitiwshilar, metodistler, bilimlendiriw xizmetkerleri jeke qatnasa otirip. Bul jumis adamdi idealliq siyasiy, ruxiy miynet su`yiwshilik aqiliy estetikaliq ha`m fizikaliq jaqtan jedelestiriw menen pu`tkil ta`lim-ta`rbiya protsessi onin` pu`tkil kompleksi menen o`z-ara birgelikte ha`m qarim-qatnasliqta a`melge asiriladi.

Xaliq bilimlendiriw organlarinin` usi tarawdag`i bir qansha qararlarinda ko`rsetilip o`tilgenendey, iske asirilip atirg`an ka`sipke bag`darlawdin` ma`mleketlik sistemasinda uliwma ta`lim mektebinde oqiwshig`a jetekshi orin ajratilmaqta. Haqiqatinda oqitiwshi yaki metodist miynetke bolg`an zamanago`y talaplardi esapqa alip, uliwma miynet ha`m ka`siplik sheberlik ha`m de ka`sipti islewde g`ana emes, derlik ka`sipti duris tan`lag`an olar o`z qa`biletleri ha`m qizig`iwlarin jaqsiraq iske asiriwlari ha`mde ja`miyetke ko`birek payda keltiriwleri mu`mkin.

Da`slepki ka`sipke bag`darlaw (I-IU` klass balalarin) miynetke tayarlawdin` jas ayirmashiliqlarin esapqa alip, olardi ka`sipler, miynetler du`n`yasi menen tanistiriwdin` olardin` o`z miyneti menen basqalarg`a payda keltiriw za`ru`rligin qa`liplestiriwden ibarat. Bug`an balalardi qoldan keletug`in sotsialliq paydali miynetke oqiw oyin iskerliginin` ha`r qiyli tu`rlerine qatnastiriw joli menen erisiwi mu`mkin.

Orta buwinda (V-VP klass) mektep oqiwshilari sotsialliq paydali o`nimli miynetke kirisedi, olarda ka`sip tan`lawdin` sotsialliq a`hmiyetlerine ilayiq sebepleri, miynet xizmetinin` konkret tarawina bolg`an qizig`iwi qa`liplese.

Kelesi basqishta (VIII-IX klass) oqiwshilarda sistemlastirilg`an bilimlar, ka`sipler a`melinen duris paydalana aliw sheberligin, konkret belgili bir ka`sipke bolg`an qizig`iwdi qa`liplektiriw tiyis. X-XI klasslarda tiykarg`i itibar joqari klass oqiwshilarin materialliq o`ndiris tarawindag`i miynetke tayarlaw sotsialliq ka`siplik ko`z-qarasta bir maqsetti ko`zde tutiliwina qaratiliwi tiyis. Oqiwshilarda ha`zirgi zamang`a ilayiq bolg`an jeke sipatlardi ka`liplestiriw ushin ka`sip ta`limi metodistinin` o`zi usunday sipatlarg`a iye boliwi o`z sha`kirtlerine o`rnək ko`rsetiwleri tiyis.

Ha`zirgi waqittag`i ka`sip ta`limi oqiwshisi metodistleri joqari siyasiy ideologiyaliq ko`z-qarastag`i g`a`rezsizlik ideyalarina teren` isenimi ha`m onin` joqari ruwxiy keypiyati qa`niygelik sipatindag`i tayarliq da`rejesi jas o`spirimlerdi na`tiyjeli ta`rizde bilim beriw mu`mkinshiligin berip g`ana qalmastan, sonin` menen birge oni jan`a g`a`rezsiz O`zbekstanimizdin` sadiq perzentleri etip ta`rbiyalaw mu`mkinshiliklerin beredi. Ka`sip ta`limi oqitiwshi metodistinin` joqari sheberligi ha`m ma`deniyati o`zinin` metodikaliq-pedagogikaliq ha`m arnawli tayarlig`i barliq waqitta jetilistirip bariwi tiyis. Ol derlik pedagogika pa`ni texnika ha`m islep shig`ariw tarawlarindag`i en` jan`a jetiskenlerden xabardar bolip qaliwi menen aldinq`i miynet usillarin biliwi tiyis. Sol maqsette ka`sip ta`limi oqitiwshisi ha`m metodisti miynet ha`m politexnika ta`limi ha`m ta`rbiyalıq ma`seleler ko`z-qarasinan shig`arilg`an psixologiq, pedagogikaliq ha`m metodikaliq a`debiyatlar jan`aliqlari o`z tarawi boyinsha aldinq`i ta`jriybelardi u`yrenedi. Ka`sip ta`limi sabaqlarin metodikaliq jaqtan duris du`ziliwine basshiliq etedi.

Ta`kirarlaw ushin sorawlar.

14. Metodistke qoyilatug`in talaplar nelerden ibarat?
15. Metodistin` jumis jag`dayin ta`riplep berin`?
16. Metodistin` arnawli tayarlig`i nelerden ibarat?

Tayanish tu`sinikler.

1. Metodist.
2. Oqiw orinlarında u`zliksizlikti ta`miynlew.

4 – LEKTsiYa.

Ka`sipke bag`darlaw basqishlarinin` mazmuni.

Jobasi.

1. Gu`zetiw.
2. Diagnostikalıq gu`rrin`lesiwler.
3. Birinshi basqish I-IV klass.
4. Ekinshi basqish V-VII klass.
5. U`shinshi basqish akademiyalıq litsey, ka`sip-o`ner kolledji.

To`mengi klass oqiwshilari (I-IV) ka`sip tan`lawdan bir qansha uzaqta turip, olar keleshekte ka`sip tan`law boyınsha tiykarg`i bolip joqari klasslardag`i oqiwshilardin` ka`sipke bolg`an qizig`iwshiliqlari aldina qoyg`an niyetleri keyin ala sol da`slipki tiykar boyınsha jetilisip baratug`inday bolsin.

Ha`r qanday ka`sipler ushin za`ru`r bolg`an adamnin` o`zine ilayiq is ha`reketleri bar. Olar miynet su`yiwshilik, ha`mme ka`sip ha`m qa`niygeliklerdegi miynetke bolg`an hu`rmet-izzet miynet etiw za`ru`rligin tu`siniw, o`z isin jetilistiriw, tekseri biliw, jumis ornin duris sho`lkemlestire aliw jumista sabirliliq sawatliliq belgilengen tapsirmani orinlawdin` en` aqilg`a muwapıq usilin tan`lap ala biliw, materiallar ha`mde jumis waqtin u`nemley aliw siyaqlilardin` ha`mmesin balalarda birinshi klasstan baslap qa`liplestirip bariw tiyis.

Balalardi ka`sipler du`n`yasına a`ste-aqirin jeteklep, olardi oqitiwshi sabaqlarda gu`zetiw, olar menen gu`rrin`lesiw. Oqiwshi ha`reketin baqlaw waqtında onin` belgili bir o`zgesheliklerin iykemlestirip baqlap baradi. Bul pa`ziyetlerdi rawajlandiriw ushin tiyisli jumislardi iske asirg`anda g`ana keleshekte ka`sipti belgilewde tiykarg`i faktor boliwi mu`mkin.

Jas o`spirimlerden` ka`siplik mu`mkinshiliklerin aniqlaw, son`inan og`an o`z mu`mkinshiliklerine qarap, ka`sipti duris tan`law, oni tabisli tu`rde o`zlestiriw, miynette joqari

na`tiyjelerge erisiw imkaniyatın beredi. Ko`pshilik ilimpazlardin` o`tkizilgen izertlewleri sonı ko`rsetpekte mektep oqıwshılarınin` derlik k0% ten aslamırag`i tan`lag`an ka`sipke qizig`ıwları baslang`ısh klasslardan-aq, qa`lipleskenligin ko`rsetpekte. Oqıtiwshinin` wazıypası oqıwshılardin` qizig`ıwların mu`mkin bolg`ansha aldınıra qanıqlawdan ha`mde ja`miyettin` talaplarına muwapiq sol oqıwshılardin` qizig`ıwshılıqların rawajlandırıw, jas o`spirimdi ha`r ta`repleme kamal taptırıw ushin jag`daylar jaratıwdan ibarat. Miynet ta`limi sabaqları ka`sipke bag`darlaw jumisin alıp bariw ushin ayırıqsha mu`mkinshiliklerge iye. I-IV klasslarda miynet ta`liminin` tiykarg`i maqsetlerinin` biri- oqıwshılarda adam ushin miynet birinshi za`ru`rlik turmisliq jaqtan kerek ekenligine, ha`r qanday ka`sipti iyelew ushin bekkem ha`m tiyanaqli bilimler kerekligine isenim tuwdırıwdan ibarat. Miynetke muhabbatti ha`m miynet islew tilegin tek miynet etiw arqalı ta`rbiyalaw mu`mkin. Sonin` ushında miynet ta`limi sabaqlarında x0% waqıt a`meliy jumislar ushin ajratıladi.

Sonin` menen birge sabaqlarda balalar adam miynetinin` xızmetinin` tiykarg`i tarawları menen olardin` qizig`ıwshılıqları ha`m qa`biletlerin rawajlandırıwg`a ja`rdemlesiwshi sanaat awıl xojalıg`i islep shig`ariwına ilayiq en` ko`p tarqalg`an ka`sipler menen tanistiriladi.

Oqıwshi da`slepki du`zgen ka`sipke bag`darlaw jobasına muwapiq tu`rde sabaq joba konspektasin jaza otirip, ka`sipke bag`darlaw sabag`i aldına maqset qoya otirip, ka`sipke bag`darlawg`a ilayiq bolg`an barlıq mag`liwmatlardı konspekt jobasına kirgizedi.

Bul belgili bir ka`sip, a`sbap, islep shig`ariw texnologiyası, a`piwayi miynet operatsiyaların u`yretiwden, ka`sip haqqında bekkem ha`reketlerdi ta`rbiyalawdan, oqıwshılardı da`slepki belgilengen joba tiykarında u`yreniwden ibarat bolıwı kerek. Bul klasslardin` oqıwshıları ha`r qiyli materiallar (qag`az, karton, ta`biyg`iy materiallar, talshiqli materiallar) menen jumis isleydi, olarg`a ilayiq o`zlerine sa`ykes operatsiyalardı u`yrenedi. Olar texnikalıq ha`m texnologiyalıq xarakterdegi ma`selelerdi sheshiwdi u`yrenedi. U`yrenip atirg`an materiallardin` adam turmisındag`i a`hmiyetin bilip aladı, ol yamasa bul texnologik operatsiyalardı orınlaw ushin belgilengen en` a`piwayi a`sbaplardan paydalanıw jolları menen tanısadı tiyisli ka`sipler tuwralı mag`liwmatlar aladı. Sonlıqtanda oqıwshılar ushin islep shig`arılğ`an ha`r qiyli konstruktorlardan paydalanıladi. Oqıwshılar qurlis konstruktorları menen islep, qurılıs ka`sipleri. Olardin` za`ru`rligi a`hmiyeti tuwrısında, olar menen baylanısı bolg`an adamlar miynetinin` mazmunı haqqında tu`sinikler aladı, qurlis ob`ektlerin modellestiriwdi u`yrenedi. Bul jumislar balalarda texnik do`retiwshilik qa`biletlerdi rawajlandırıwg`a ja`rdem beredi olardı qurıwshi miynetine hu`rmet penen qaraw tuyg`ısın ta`rbiyalaw.

Texnikalıq konstruktor menen islew waqtında orınlanatug`ın tapsırmalar oqıwshılardı mashına taniw tiykarları menen tanistiradi. Balalar mashına sazlıqqa ilayiq ken` tarqalg`an ha`m za`ru`riy ka`sipler, bul ka`siplerdin` miynet mazmunı menen tanısadı. O`simliklerdi o`siriw

bo`liminde balalardi awil-xojaliq tiykarlari menen tanistiriwdi ko`zde tutadi. Olar mekteptin` ta`jriybe maydanshalarinda islep, jerdi awdaradi, topiraqti jumsartadi o`simliklerdi jabayi sho`plerden tazalaydi, o`siwin gu`zetedi, adamlar miynetin qa`dirlew, jerdi qa`dirlewdi u`yrenedi.

Joqari klasslarda oqiwshilar ka`sipler menen professiogrammalar ja`rdeminde tanisadi. Oqiwshilar menen gu`rrin`lesiwler o`tkiziw. Ka`sip iyeleri menen ushirasiw diafil`mler, kinofil`mler ko`riw, sayaxatqa shig`iw na`zerde tutiladi. Bul tarawda alip barilatug`in barliq jumis formalarinan gu`rrin`lesiw en` kem paydalaniladi. Gu`rrin`lesiw balalardin` jedel qatnasiwinda o`tiwi u`lken a`hmiyetke iye. Sol maqsette oqitiwshi ka`sipler haqqinda ayriqsha ata-analar yamasa tanis bilisleri arnawli ka`sipte islep atirg`anlardin` balalari sol klassta bolsa, sol kisilerdin` ka`sipleri haqqinda mag`liwmatlar toplaw maqsetinde oqitiwshilarg`a tapsirmalar beriw mu`mkin.

Gu`rrin`lesiwler - so`ylep beriw, foto su`wretlerdi ko`rsetiw oqiwdin` texnikaliq qurallarinan paydalaniw menen toliqtiriliwi mu`mkin. Esaplaw texnikasi mu`mkinshiligine paydalaniw ayriqsha a`hmiyetke iye.

Sabaqtin` a`meliy bo`legi ha`r qiyli ka`siptegi adamlardin` miyneti menen baylanistirilsa jaqsi boladi.

Oqiwshilardi bag`darlamada ko`zde tutilg`an ka`sipler menen tanistiriwdan basqada ka`sipler menen sol rayon ushin za`ru`riy bolg`an ka`sipler menen tanistiriw, olarda sol ka`siplerge bolg`an hu`rmet-izzetti ta`rbiyalaw, sol ka`siplerdin` unamli jaqlarin ko`rsetip beriw lazim. Ka`sipke bag`darlaw jumisina kompleks jaqinlasiw oqiwshilardi ha`r ta`repleme u`yreniwde na`zerde tutadi. Bul ha`reketler oqiwshilardin` jeke o`zgesheliklerin aniqlawg`a, olar menen bunnan son` islesiwdin` duris formalari ha`m metodlarin izlestirip tabiwg`a ja`rdem beredi.

Gu`zetiwdin` oqiwshilardi u`yreniwdin` qollanilatug`in metodi. Metod belgili bir maqseti go`zleydi jumis joba tiykarinda alip bariladi.

Gu`zetiwdin` juwmaqlawshi na`tiyjeleri payda boladi. Miynet ta`limi sabaqlari gu`zetiwdin` o`tkeriw ushin ken` mu`mkinshilikler jaratip beredi.

Diagnostika - gu`rrin`lesiwlerde o`tkizilip bular jeke ta`rtipte yamasa ja`ma`a`t ta`rtibinde o`tkeriliwi mu`mkin. Miynettin` ha`r tu`rli ob`ektlerin tayarlaw waqtinda ha`r bir balani jeke o`zgeshelikleri belgili boladi. Bir neshe bala tapsirilg`an jumisti jaqsi aytqanday etip orinlaydi bir qanshasi onsha jaqsi orinlanbaydi. Ekinshi birewleri basqa jumista o`zin jaqsi ko`rsetedi ha`m kerisinshe. Oqiwshilardin` hu`jjetlerin ha`m a`meliy jumis ha`reketlerin talqilap bariw balanin` pa`ziletlerin u`yreniwde oqitiwshig`a jaqsi ja`rdem beredi. Oqiwshilardin` jeke hu`jjetlerin u`yreniw olardi ta`rbiyalaw menen tig`iz baylanisli. Oqitiwshi oqiwshiniq jeke

qa'siyetlerin bilip, olarda jeke jaqsi qa'siyetlerin rawajlandiriw onin` minez-qulqinda unamsiz ta'replerin saplastiriw jollarin izlestiredi. Ayirim balalarda ka'sipke iykemlilik bir qansha jaqsi bolip, ol bir qanshalarinda olar birden bayqalmaydi. Oqiwshinin` baladag`i iskerlik nishanlarin aniqlaw bulardi oqiwshinin` o`zine ha'm onin` ata-anasina aytip beriw, balanin` qa`biletin rawajlandiriw ha'm qa`liplestiriwde ja`rdemesiwshi faktor boladi. Joqarida ko`rsetilip o`tilgenindey ka'sipke bag`darlaw jumisi-oqiw protsessinin` bir bo`legi bolip, bul jumis miynet ushin za`ru`r. Ha`r bir kisinin` o`zgesheliklerine ilayiq ka'siplerge qizig`iwin ta`rbiyalawg`a ja`rdem beredi.

Klasstan ha'm mektepten tisqari jumislar oqiwshilardi ka'sipti sanali tu`rde tan`lawg`a, olardin` do`retiwshilik qa`biletlerin rawajlandiriwg`a, materialliq islep shig`ariw pa`n texnika tarawinda ha'm sol siyaqli tarawlarda jumis islewge qizig`iwin qa`liplestiriwge ko`p ta`repleme ja`rdem beredi. Klasstan tis sabaqlarda alip barilip atirg`an ka'sipke bag`darlaw isinde oqiwshilardin` jasi ha'm biliw o`zgesheliklerine qarap bir neshe basqishti ko`rsetip o`tiw mu`mkin.

Birinshi basqish - (a-no klass oqiwshilari menen islew). Oqiwshilardi uliwma miynetke unamli qatnasta boliwda, en` tiykarg`isi-fizikaliq miynetke sonday qatnasta boliwi, jumisshi degen atti hu`rmetlewi, qolinan keletug`in o`z miyneti menen do`geregindegi kisilerge quwanish bag`ishlawg`a ha'm onnan ra`ha`tleniwge umtiliwi qa`liplesesti. Bul ta`rtiptegi jumisshilar aldin-ala du`zilgen joba tiykarinda alip bariladi. Bul jobag`a muwapiq ekskursiya sho`lkemlestiriw, en` massaliq ka'sipler haqqinda awilliq mekteplerdin` oqiwshilari ushin ja`ma`a`t xojaliqlarinda, qala mekteplerinin` oqiwshilar ushin ka`rxanalarda, ata-analardin` jumislari ha'm olardin` miynetke erisken tabislari tuwrisinda gu`rrin`lesiwler sho`lkemlestiriw na`zerde tutiladi.

Bul haqqinda jumislar aldinnan du`zilgen oqiw - islep shig`ariw kombinatına awilliq o`ner-texnika bilim ornina, ka`rxanalarg`a ja`ma`a`t xojalig`ina yamasa on`law texnikasi h.t.b. orinlarg`a ekskursiya sho`lkemlestiriw mu`mkin. Bul ekskursiyalar waqtında islep shig`ariwg`a qatnasip atirg`an adamlardin` miynetine, miynet qurallarına itibar beriledi. Ja`miyet ha'm ayirim adamlar turmisında miynettin` a`hmiyeti tu`sindirilip o`tileti.

Ekinshi basqish- (o-u klass oqiwshilari menen islesiw).

Bul basqish ta`lim-ta`rbiya protsessinde oqiwshilarda biliwge bolg`an qizig`iwshiliq, a`dette ka'sipke bolg`an qizig`iwdan aldin qa`liplesesti. Sonliqtan bul basqishta ka'sipke bag`darlaw tarawında alip barilip atirg`an jumista, jumistin` tu`rlerine (texnika menen jumis islew, ta`biyat ob`ektleri ha'm sol siyaqlilar menen islew) biliwge bolg`an qizig`iwdi oyatiw u`lken a`hmiyetke iye. Ka'sipke bag`darlawdin` usi basqishında texnika ha'm miynetke sa`ykes klasstan tisqari sabaqlar, viktorinalar u`lken rol` oynaydi.

Bul basqishlarda oqiwshilarda sotsialliq maqsetlerdin` qa`liplesiwi dawam etedi, sonin` menen birge ka`sipke bag`darlaw iske asadi.

U`shinshi basqish-(a-9 klasslardin` oqiwshilari) menen bul basqishta oqiwshilardin` ka`sipke bolg`an qizig`iwshiliqlari ha`m iykemlik tilekleri ja`nede qa`liplesedi. Oqiwshilar bul basqishta o`z ka`siplik niyetlerinin` bir qansha uliwma ka`sippler boyinsha a`meliy ko`mekpe ha`m uqipliliqlar menen bekkemleydi. Bul basqish aniq bir ka`sipti tan`law, oni o`zlestiriw jollarin belgilew menen tamalanadi. Oqiwshilardin` tu`rli qizig`iwlari (predmetler, pa`n texnika, islep shig`ariw-texnika h.t.b.) boyinsha do`gereklerde islewi usi basqishta diqqatqa alinadi.

Ta`krarlaw ushin sorawlar.

17. Ka`sip tatslawda gu`zetiwdi alip bariw usili nelerden ibarat.
18. Ka`sip tandawda diagnostik gu`rrindesiwi mazmuni neden ibarat.
19. Diagnostik gu`rriqlesiwlerde qanday qurallar ja`rdeminde o`tkiziwi maqsetke muwapiq.

Tayanish tu`sinikler.

1. Gu`zetiwi.
2. Diagnostikaliq gu`rrin`lesiw.
3. Basqishlar.

5 – LEKTsIYa.

Ka`sipke bag`darlawdin` mektep sistemasi. Oqiwshinin` iskerligi.

Jobasi:

1. Pa`n oqitiwshilari.
2. Klass basshisi.
3. Do`gerek basshilari.

Ka'sipke bag'darlaw jumisin a'melge asiriwdin` uliwma sistemasinda mektep sistemasi da'slepki basqish bolip esaplanadi. Ka'sipke bag'darlaw jumisi mektep sistemasinin` waziypalari to'mendegishe:

Adamnin` iskerligi ruwxiy-aqilli paziyetlerine iye bolg'an puxaralardi ta'rbiyalawdan.

Poletexnikaliq ha'm baslang'ish ka'siplik bilimlerinin` joqari sistemasin iyeleytug'in bilimli qa'niygeliklerdi ta'rbiyalaw.

Jeke ha'm ja'ma'a't miynetine tiyisli o'ndirislik bilimlerin qa'liplestiriwden ibarat.

Ka'sipti iyelewge bolg'an tayarliq mektep jaslarin materialliq islep shig'ariw tarawinda miynetke tayarlawdin` uliwma bo'limi bolip qaladi. Za'ru'r politexnik tayarliqti alg'an jigit yaki qiz islep shig'ariw ka'sibin tez iyeleydi, bunda ka'sip-texnika ta'limi sistemasi sonnan keyingi barliq basqishlarinda ka'siplik mag'liwmat, orta arnawli yaki joqari mag'liwmat aliw protsessinde u'yrenedi.

Oqiwshilardi ka'sip tan'lawg'a tayarlaw-barliq pedagoglar ja'ma'a'tinin` ata-analar ha'm zavod ja'ma'a'tshiliginin` ko'p jilliq ta'lim-ta'rbiyaliq jumis bolip tabiladi. Jaslardi ruwxiy psixologiyaliq jaqtan miynet iskerligine tayarlawg'a adamdi ha'r ta'repleme kamal taptiriwdin` o'z-ara baylanisli protsessi dep qaraladi. Bul protsesste qa'biliyat ha'm itibarliq penen birge o'spirimnin` ha'reketlendiriwshi ku'shi sipatinda payda boladi.

Qa'bilet ha'm qizig'iwlardi qa'liplestiriwdin` politexnikaliq tiykarlardi ha'm mektep jaslari baslang'ish islep shig'ariw tayarliqlarin ken'eyttiriw menen baylanisli boliwi, jumisshi ka'siplerdi iyelewge bag'darlawdin` payda etiwshi sha'rti bolip tabiladi. Orta ha'm joqari basqish ta'liminde barliq waqitta sol na'rse ko'rinedi oqiwshilar belgili printsip tiykarinda du'zilgen bag'darlama boyinsha isleydi. Bunday bag'darlamalar bekkemlenip bariwi, bilimlari, uqip ko'nlikpeleri miynettin` qolayli usillarin iyelewin ta'miynleydi. Ta'lim ha'm ka'sipke bag'darlaw menen qosilg'an o'nimli miynette qatnasiw en` ko'p pedagogikaliq na'tiyje beredi.

Orta mekteplerdi tamamlap yaki ka'sip-o'ner ta'limi sistemasinda, oqiw kombinatlarinda za'ru'r tayarliqlardan o'tip xaliq-xojalig'inin` ha'r tu'rli tarmaqlarinda islep atirg'an jaslardin` sani jil sayin ko'beyip barmaqta.

Mektep ka'sipke bag'darlaw tarawindag'i barliq jumislardin` bir-birine muwapiqlastirilg'anlig'in ta'miynlew maqsetinde mektep direktori basshilig'inda ka'sipke bag'darlawshi ken'es du'ziledi.

Ken'es ag'zalarina mektep direktorinin` ruwxiyliq-ag'artiwshiliq isleri boyinsha orinbasari, ka'sipke bag'darlawshi oqiw-metodikaliq kabinet baslig'i, miynet ta'limi oqiwshilari, pitkeriwshi klasslardin` klass basshilari, mektep kitapxanashisi, mektep vrachi, ata-analar komitetinin` ag'zalari, bazaliq ka'rxana wa'killeri kiredi.

Ka`sipke bag`darlawshi ken`estin` jumis rejesin xaliq bilimlendiriw boyinsha mektep ken`esi ko`rip shig`adi ha`m tastiylaydi.

Ka`sipke bag`darlawshi ken`estin` waziypalari ka`sipke bag`darlaw boyinsha uliwma mektep ha`m klasslardin` ko`rik tan`lawlarin planlastiriw ha`m du`ziw, ka`sipke bag`darlaw jumisina aldinq`i ta`jiriybe mag`liwmatlardi jiynaw, olardi uliwmalastiriwdan ibarat.

Ka`sipke bag`darlawshi ken`es rayon mektepler araliq oqiw-islep shig`ariw kombinatlari, xaliq deputatlari rayon ken`esi atqariw komiteti qasindag`i jaslardi ka`sipke bag`darlaw ha`m jumisqa jaylastiriw komissiyasi, ka`sip-o`ner ta`limi sistemasindag`i oqiw orinlari, bazaliq ka`rxanalar ha`m birlespeler, oqiwshilardin` ata-analari menen baylanis bolip turadi. Ka`sipke bag`darlawdi planlastirilg`anda ken`es jergilikli sha`riyatlar ha`m mektep jumisinin` o`zine sa`ykes qa`siyetlerin esapqa aliw lazim. Ken`estin` ka`sipke bag`darlaw jumis rejesi mektep ta`lim-ta`rbiya jumisi uliwma mektep planinin` bir bo`limi.

Ka`sipke bag`darlaw ken`esinin` ma`jilislerine rayon mektepler araliq oqiw-islep shig`ariw kombinatlari wa`killeri, birlespeler, bazaliq ka`rxana, awil ka`sip-o`ner bilim orinlari, joqari oqiw orinlarinin` wa`killeri, birlespeler, miynet resurslarinan paydalaniw organlarinin` wa`killeri shaqiriladi.

Oqiwshilardi ka`sipke bag`darlawdi o`tkergen waqitta mektep wa`killeri ha`m mekteptin` waziypalari oqiwshilardi ka`sipke bag`darlawg`a tiyisli jol-joriqlar, buyriqlar, qararlar menen tanistiriwdan, ilimiy-metodikaliq a`debiyatti u`yreniwden, shig`arilg`an metodikalik ko`rsetpelerdi u`yreniw ha`m o`z jumislarinda paydalaniwdan ibarat.

Klass basshisinin` waziypalari oqiwshinin` barliq minez-qulqin, qizig`iwin, qa`biliyatlarin ha`r ta`repleme u`yreniwden ibarat. Bul tarawada og`an pa`n oqitiwshilari, ata-analar menen gu`rrin`lesiwler, oqiwshinin` jeke xarakteristikasin toltirg`an jag`dayda oni u`yrenip bariwg`a ja`rdem beredi. Klass basshisi oqiwshinin` jeke o`zin u`yreniw negizinde bag`darlama tiykarinda bir maqsetke qaratip ka`sipke bag`darlaw jumisin alip baradi. Bunda klass saatlarinan fakul`tativ shinig`iwlardan ha`m ekskursiyalardan paydalanadi. Ka`sipke bag`darlaw jumisi oqiwshilardin` ata-analari menen bekkem baylanis o`tkeredi.

Oqiwshilar jilina bir ma`rte soraw anketasin toltiradi. Bundag`i maqset oqiwshilardin` o`mirindegi rejelerin aniqlaw bolip tabiladi. Klass basshilari soraw anketasi tiykarinda oqiw jili aqirinda ka`sipke bag`darlawshi mektep ken`esine tapsiriw ushin ma`lim derejede bilimi boyinsha ka`sip iyelegen o`z o`tinishilerin bildirgen 9 ha`m aa klass oqiwshilarinin` dizimlerin du`zedi.

Oqiwshilar miynet ta`limi sabaqlarinda miynettin` ha`r qiyli tu`rlerine tiyisli bilimlerde g`ana alip qalmay, o`z iskerligi na`tiyjesinde arnawli bilimlerde iye boladi, o`z qa`biletlerin rawajlandiradi, miynette o`z ku`shlerin sinap ko`redi. Miynet oqiwshisi o`z jumisinda bilim

iyelewinde oqiwshilarg`a en` ko`p iskerlik ha`m erkinliklerin ta`miynleytug`in jumis formalari ha`m metodlarinan paydalaniwi lazim. Laboratoriya a`meliy, oqiw islep shig`ariw jumislari, islep shig`ariw jumislari, islep shig`ariw ekskursiyalari, ta`jiriybesi sonday jumis formalari ha`m metodlarina kiredi.

Bunday jumislar erkin gu`zetiwler, ta`jiriybeler, analizler, esabatlar, islep shig`ariw ha`m sotsialliq waziypalardi payda etiwshi ha`m de tikkeley paydali o`nimli miynetti o`z ishine aladi.

Miynet oqitiwshisi miynet ta`limi protsessinde ka`sip etip aling`an miynet tuwrisindag`i mag`liwmatlardi konkret temalardi u`yreniw menen baylanisiw mu`mkin. elektrotexnika bo`limin u`yrengen waqitta oqitiwshi xaliq xojalig`inda elektr quwatinin roli ha`m a`hmiyeti, oni islep shig`ariw ha`m de tutiniwshilarg`a jetkerip beriw usillarin ko`rsetiw, sonday-aq, sol taraw ka`siplerin u`sh gruppag`a bo`liwdi tu`sindirip beriw mu`mkin.

Birinshi gruppaga: elektrotexnika u`skeneleri, mashinalari, appatartlari ha`m a`sbaplardi islep shig`ariw menen baylanisli ka`sipler (elektrotexnika mashinalarin jiynawshi slesar`, sazlawshi slesar` orawshi elektromantyor, izolyatsiya islewshi h.t.b.)

Ekinshi gruppaga: elektr quwatin uzatiw menen baylanisli ka`sipler (podstantsiyalardin` elektromantyori, elektr tarmaqlar isletiwshi elektromantyor ha`m sol siyaqlilar).

*U`shinshi gruppaga:* elektr quwatinan paydalaniw menen baylanisli ka`sipler (elektromontajshi slesar`, remontlawshi elektromonterler ha`m sol siyaqlilar) kiredi.

Oqiwshilardi ka`sipke bag`darlawda oqitiwshinin` jeke iskerligi u`lken rol` oynaydi.

Oqitiwshinin` iskerligi sotsialliq rawajlaniwin pedagogikalik sheberligin, jumista novatorlig`in, balalarg`a muhabbat ha`m hu`rmetin belgilep beretug`in qa`siyetleri bolip tabiladi. Usinday oqitiwshi, oqiwshilarda o`zine baylanisli hu`rmet-izzet, jumisqa ha`wes tuwdiradi.

Mekteplerde qizig`iwshiliqlar boyinsha o`tkeriletug`in ha`r qiyli shinig`iqlar arasinda do`gerek jumisi ayriqsha a`hmiyetke iye. Mekteplerde do`gereklerdin` tiykarg`i ko`pshiligin miynet ta`limi oqitiwshilar alip baradi. Bular islep shig`ariw, texnika do`gerekleri bolip tabiladi. Oqitiwshi bunday do`gereklerde oqiwshilarda iskerlik, konstruktorliq siyaqli arawli qa`bilyatlarin sotsialliq rawajlandiriw ushin barliq sha`rt-sha`rayatlarin jaratiw imkaniyatina iye.

Miynet ta`limi oqitiwshisinin` jumisinda psixologiyaliq diagnostikag`a u`lken orin ajratiladi. Psixologiyaliq diagnostika protsessinde ol mektep, jergilikli orinlardag`i islep shig`ariw kombinati, ka`sip-o`ner bilim jurtin, ka`sip ma`sla`ha`tshisi menen birgelikte ha`r bir oqiwshinin` keleshekтеgi ka`sipti tanlawi protsessinde jeke qa`siyetlerin aniqlaw mu`mkin.

Solay etip, miynet ta`limi oqitiwshisi jumisinda to`mendegi bag`darlardi:

- Oqiwshilardi miynet iskerligi tarawlari, xaliq xojalig`inin` ayirim tarmaqlari, ka`sipler ha`m qa`nigelikler menen tanistiriw;
- Psixologiyaliq pedagogikalik ma`sla`ha`t miynet iskerliginin` tu`rleri tuwrali,

oqiwshinin` bilimlari sheberligi ha`m ka`sipler ha`m qa`nigelikler haqqinda oqiwshig`a so`ylep beriw;

- Ka`sip ta`rbiyasi - oqitiwshilardin` ha`r qiyli ka`sipke qizig`iwshilig`in qa`liplestiriw;
- A`meliy ka`sip - miynet iskerliginin` tu`rli tarawlarinda ku`shlerin a`meliy jaqtan sinap ko`riw ushin sha`rt-sha`rayatlar jaratiw. Ka`sipke bag`darlaw maqsetinde oqiwshini jeke u`yreniw, miynetke bolg`an qizig`iwshiliqlarin qa`liplestiriw siyaqli bag`darlarin ko`rsetip o`tiw mu`mkin.

Miynet ta`limi oqitiwshisinin` ka`sipke bag`darlaw jumisi o`z-ara baylanisli bo`limlerinin` bir kompleksi menen sol ka`sipke bag`darlawshi oqiw-metodikaliq kabinet, klass basshisinin`, pa`n oqitiwshilarinin` jumisi, ata-analar ha`m sol siyaqlilar menen bekkem baylanisadi. Miynet oqitiwshisi bular menen jaqinnan baylanis jasamay turip na`tiyjeli islew mu`mkin emes. Miynet ta`limi sabaqlarinda ka`sipke bag`darlaw jumisin alip barg`an oqiwshilardi miynet iskerligine tayarlawdag`i basqa pa`nler menen o`z-ara baylanisti esapqa aliw lazim.

Mektepte ha`r bir oqiw pa`ni oqiwshilardi ka`sipke bag`darlawdi a`melge asiriwdag`i o`zine-sa`ykes imkaniyatlarina iye, biraq ol miynet tu`rleri, ka`siplerdin` ha`r qiyililig`i ha`m sol siyaqlilar haqqinda oqiwshilar bilimlerin qa`liplestiriwdin` birden-bir ko`zi (o`zegi) boliwi mu`mkin emes. Sol sebepli ka`sipke bag`darlaw (deregi) jumisinda miynet oqitiwshisinin` iskerligin klass basshilari ha`m pa`n oqitiwshisinin` iskerligin klass basshilari ha`m pa`n oqitiwshilari jumisi menen muwapiqlastiriw a`hmiyetli.

Ta`jiriybe soni ko`rsetedi, oqiwshilardi ka`sipke bolg`an ha`r qatar qizig`iwdi qa`liplestiriw jumislari na`tiyjeligin arttiriw ushin to`mendegilerdi esapqa aliw kerek.

- Pa`n tiykarlarin oqitiwdin` miynet ta`liminin` ha`m fakul`tativ shinig`iwlardin` pa`nler araliq baylanislarin, politexnikaliq ha`m ka`sipke bag`darlawdi ju`zege shig`ariw;
- Xaliq xojalig`inin` barliq tarawlarinda oqiwshilardin` qizig`iwshiliqlarin rawajlandiriwg`a jaqinlasiwdi a`melge asiriw;
- Oqiwshilardi ka`sipke bag`darlaw tarawinda mektep oqiwshilari menen islep shig`ariw ja`ma`a`tlerinin` birgelikte is alip bariwi.
- Sanaat, awil - xojaliq ka`siplerin kirgiziw lazim.

Mektep oqiwshilari gumanitar pa`nler boyinsha o`tkeriletug`in shinig`iwlarda ka`sip tan`law ma`selelerinde siyasiy bilimlerin ha`m du`n`ya qarasliq bilimlerin aladi.

Ta`kirarlaw ushin sorawlar.

1. Ka`sip tan`lawda pa`n oqitiwshisinin` ornin aytip berin`.
2. Klass basshisinin` oqiwshilardi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumislari mazmuni neden ibarat?

3. Klasstan tisqari shinig`iwlarin` ka`sip tan`lawda tutqin orni neden ibarat.

Tayanish tu`sinikler.

a. Jumis sha`riyati.

g. Jumisti sho`lkemlestiriw.

A`debiyatlar.

a. K.D.Davlatov „Mehnat va kasb ta`limi nazariyasi hamda metodikasi " Toshkent, Wqituvchi a99g y.

6 LEKTsIYa.

OQIW ORINLARINDA KA`SIP TAN`LAWG`A BAG`DARLAW METODIKASI.

JOBA.

1. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw komissiyalarin sho`lkemlestiriw.

2. Oqitiwshilar menen metodikaliq jumislardi sho`lkemlestiriw.

3. Oqiwshilar menen kelisiw.

4. Ata-analar menen kelisiw.

A`debiyatlar.

1. K.D.Davlatov - «Mehnat va kasb talimi tarbiyasi hamda kasb tanlash nazariyasi va metodikasi» - Toshkent. «Wqituvchi». a99g yil.

Ka`sip tan`law (ka`sipke jaramlililiq) - ka`siplik jumistin` barliq iske asatug`in sistemasinda juwmaqlawshi basqish bolip esaplanadi. Usi basqishta xizmetshinin` tan`lag`an ka`sipke u`zil-kesil ilayiqlig`i yag`niy saylilig`i yamasa ilayiq emesligi say kelmesligi aniqlanadi. Biraq ka`sip tan`law metodikasina ka`sip tanlawg`a bag`darlawdin`, duris juwmaqlawshi basqishinan paydalaniw mu`mkin dep oylaw naduris bag`dar edi. Ol yamasa bul ka`sipti qa`legen halda da`slepki meditsina-fiziologiyaliq ha`m psixologiyaliq tekseriwden o`tilgen o`spirim ka`sip tan`lawda qatelikke jol qoyiwi mu`mkin. Sonliqtanda ka`sip tan`law da`slepki basqishta sonday-aq, juwmaqlawshi basqishta da o`tkiziliwi mu`mkin. Ka`sipke jaramlilar - sol adamnin` sol ka`sip boyinsha miynet waziypalarin orinlaw ushin jaramli yamasa jamsizlig`in ko`rsetiwden ibarat bolmay, ka`sipke jaramliliqti basqa jag`daylarda da.

a. Adam o`zi ka`sipke jaramlima yamasa jaramli emes pe?.

g. Turmis jolin tan`lag`an waqitta ol nelerge itibar beriwi kerekligi.

k. Oni oqitiw ma`selesinde qanday etip bir qansha aqilg`a muwapiq jaqinlasiw ha`m onda ka`sipke jaramliliqti qanday etip maqsetke muwapiq tu`rde sho`lkemlestiriw, ta`rbiyalaw ha`mde rawajlandiriw mu`mkinligi jag`dayinda ko`rip shig`iw kerek. Basqasha aytqanda ol yamasa bul ka`sipkerdi islewge ha`reket etken waqitta adamlardin` meditsinaliq ko`rsetkishleri menen bir qatarda olarda diqqat, psixometriko ha`m sol siyaqli psixikalik funktsiyalardi rawajlandiriw menen baylanisli bolg`an psixologiyaliq keypiyattin` minez-qulqina qa`liplestiriw za`ru`r. Ka`sipke jaramliliq oqiw ha`m miynet iskerligine qa`liplestiretug`in adamnin` pa`ziyleti bolip esaplanadi.

Ka`sipke jaramliliqti adanin` ka`sipke salistirg`anda qoyilg`an talaplarg`a ilayiq bolg`an tuwma yaki son` payda bolg`an psixofiziologiyaliq qa`siyetlerinin` jiyindisi dep qaraw bir qansha qa`telesiw bolar edi. Derlik ayrim ka`sipker (sazendeler, su`wretshiler h.t.b.) ushin arnawli ta`biyg`iy mag`liwmatlar talap etiledi.

Sonliqtan psixologiya, miynet oqitiwshisi ha`m basqalardin` tiykarg`i waziypasi oqiwshi ka`sipti (qa`niygelikti) yamasa oqiw ornin duris yamasa naduris tan`lag`anin, tan`lag`an ka`sibi yamasa oqiw orni oqiw qa`biletlerine ilayiq yamasa ilayiq emesligi ata-analardin` mektep oqiwshilarinin` ha`m sol siyaqlilardin` pikirleri qanday ekenligin aniqlawdan ibarat. Oqiwshilardin` ka`sipke bolg`an qizig`iwshiliqlari ha`mde iykemlilikleri usi aytilg`an mag`liwmatlar tiykarinda aniqlanadi.

Oqiwshilardi ka`sipke bag`darlaw jumisin iske asiriwge`a mektep oqitiwshilar ja`ma`a`ti klass basshisi, O`zbekstan jaslar ken`esi, do`gereklerdin` basshilari birlikte jumis alip baradi. Mektepten tisqari orinlar a`dette qizig`iwshiliqlar, iykemlilikleri jeterli da`rejede ko`ringen balalardi birlestiredi. Qanday balalarda do`retiwshilik ha`m initsiativaliq da`rejesi joqari boladi.

Mektepten tisqari orinlar (oqiwshilar u`y-balalar kitapxanalari, jas naturalistler texnik stantsiyalari, jaslar klubi, ratsionalizatorlar byurolari h.t.b.) ka`sipke bag`darlawdin` uliwma jumisi sistemasinda jen`il qatnasadi. Klasstan tis, mektepten tisqari jumislarda oqiwshilardin` arnawli ayriqsha qizig`iwshiliqlari qa`liplese di ha`mde olardin` jeke qa`biletleri rawajlanadi. Bular uliwma talapti ha`m miynet politexnikaliq tan`lawg`a keltirip shig`aradi, oqiwshilardi ka`sip tan`lawdan sotsialliq a`hmiyetke ilayiq kerekli sebeplerdi qa`liplestiriwge ja`rdem beredi. Xaliq xojaliqlarinin` tarmaqlari menen tanisiwin ken`eytedi. Oqiwshilardin` o`zlerin qiziqtiratug`in ka`sipker ha`m qa`niygeliklerden teren`irek bilim aliw en` aldi menen o`z rayoni oblastinda ka`sip, qaniygeliklerdi bilip aliwge`a mu`mkinshilik beredi.

Ka`sipke bag`darlaw boyinsha fakul`tativ kurs ka`sipke sa`ykes mag`liwmat aliw u`zil-kesil birden-bir ka`sip tan`law real` jumisina jaylastiriw ma`seleleri ko`z-qarasinan oqiwshilarg`a ma`sla`ha`t beriw mu`mkinshilikleri ken`eytedi. Olardi ka`sipke bag`darlaw

jumisi formalardi bir qansha belgilerine qarap to'mendegishe sipatlaw maqsetke muwapiq boladi.

I. O'tkizilip atirg'an jumislarg'a qarap ondag'i oqiwshilardin` sanina qaray otirip birneshe parallel` klasslar, aralas klasslardin` qatnasiwinda alip barilatug`in ilajlar.

2. Jeke-jeke oqiwshilar qatnasatug`in ilajlar.

II. Sho'lkemlestiriw usullarina qarap:

a. Uliwma ilajlar - lektsiyalar ha'r qiyli ma'jilisler, konferentsiyalar, tematikaliq kesteler, islep shig'ariw aldin`g`ilari menen ushirasiw kesteleri. Ka'sip boyinsha kalendarliq ku'nler.

g. Topar (gruppaliq) ilajlar - ekskursiyalar, ma'sla`ha'tler, ka'sipler boyinsha tan`lawlar jas texnikler jarisi, u'lke boylap sayaxatlar.

3. Jeke-jeke o'tkiziletug`in ilajlar - ka'sip haqqinda ma'sla`ha't beretug`in gu`rrin`ler, ka'sip tuwrali jazilg'an kitaplardi oqiw. Ushirasiwlar, oylap tabiwshiliq ko`z-qarasina beriletug`in jeke-jeke tapsirmalar, oqiwshilardi qiziqtiratug`in pa`n ha`m texnika tarawin teren`lestiriw ha`m jetilistiriw maqsetlerinde qosimsha a`debiyatlar menen islesiw.

III. Mazmun dereklerine qarap ka'sipler menen tanistiriw, sayaxatlar, qa'niygeli jumisshilar menen ushirasiw, oqitiwshinin` ka'sipler tuwrali kinolardan u`zindiler, foto su`wretler shaqirilg'an islep shig'ariw qa'niygesinin` gu`rrin`i. Islep shig'ariw sha`riyatinda qa'niygeli jumisshilardin` ka'siplik xizmeti tuwrali kino fil'mler ko`rsetiw.

IV. Ka'sipke bag`darlaw ilajlarin iske asiriw qurallari boyinsha oqiw ushin qay jerge kiriw kerek mag`liwmatnamasin shig'ariw, ka'sipler ha`m ka'sip-o`ner bilim orinlari tuwrisindag`i plakatlar, dag`azalar, reklamalar. Belgili ekonomikaliq rayonda bar ka'siplerdin` qosimsha sipatlama, miynet jolin tan`law – «menin` ka`sibim - maqtanishim» temasindag`i kino-fil'm, jumis tsexlarinan aling`an televiziya liq reportajlar, ka'sipler, jumis aldin`g`ilari tuwrali radio esittiriwler oqiw ka'sip-o`ner bilim orinlari texnikum jaslarinin` jumisi ha`m oqiwi tuwrali maqalalar, jumisshi ka'siplerdi propagandalawshi stentler ko`rgizbeler h.t.b.

Mektep ka'sipke bag`darlaw jumisi sistemasini du`zilisi, ka'sipke bag`darlawdin` maqseti ha`m mazmunlarin mektep tayanish basqishlari boyinsha onin`, mazmuni, bazaliq ka`rxanalar, ata-analar ja`ma`a'tshiligi qatnasiwinda ka'sipke bag`darlaw jumisinin` jo`nelislerin ka'sipke bag`darlaw ilajlarin a`melge asiriw formalari, metodlari ha`m quralların jumisshi ka'sipler boyinsha o`nimli miynette mektep jasları qatnasiwinin` konkret jollarin o`z ishine aliwi tiyis. Orta mektepte oqiwshilardi ka'sipke bag`darlaw ha`m rawajlandiriw to'mendegishe basqishpa-basqish iske asriladi. Olar:

a. Xaliq xojalig`i tarawlari menen uliwma tanistiriw.

g. Islep shig'ariw texnikasi, texnologiyasi ha`m ekonomikasini uliwma u`yreniw.

k. Ka'siplerdin` tiykarg`i toparlari menen tanistiriw.

no. Oblast, rayon xojalig`inin` birden-bir tarmag`inin` bazaliq ka`rxananin` tan`lang`an jumisshi kasibin da`slep qisiw basqishi.

Kasipke bag`darlaw mektep sistemasinin` tiykarg`i printsipleri sipatinda to`mendegilerdi ko`rsetiw mu`mkin.

a) Ka`sipke bag`darlaw ha`r ta`repleme jetilisen insandi qa`liplestiriwge qaratilg`an pedagogikalıq protsesstin` jobasi tu`rinde iske asirilatuğ`in birden-bir bo`legi sipatında.

b) Sotsiallıq islep shig`ariwdin` haqıyqiy talabi tiykarında miynet jolin tan`lawdan insan ha`m sotsiallıq ta`shwishin duris iske asiriw.

v) Ka`sipke bag`darlawdin` awiz eki metodların o`zin qorshag`an do`gerektegi ka`rxanalar jetekshi jumisshi ka`siplerinin` tiykarların islew tuwralı konkret a`meliy xa`reketler menen qosip alip bariw.

g) Mekteptegi barlıq sabaqlarg`a joqarg`i kategoriyanı beriwshi sizıq boyınsha ka`sip bilimlendiriw ha`m ka`sipti qa`liplestiriwdin` duris du`zilisi.

d) Mektep, sem`ya ha`m islep shig`ariwdin` birgeliktegi is ha`reketleri menen jumisshi ka`siplerine qizig`iwdi ta`rbiyalawdin` jedel metodları.

Ko`rsetilgen bag`darlama talaplarına muwapiq ha`r qanday oqiw pa`ni boyınsha sabaqlar mazmunin esapqa alıp ka`sipke bag`darlawg`a klasstan-klasqa jobalastiriw ma`seleleri en` a`hmiyetli jumis bolıp tabiladi. Massalıq mekteplerde ka`sipke bag`darlawdin` a`meliy wazıypaların iske asiriwg`a sistemalı jaqınlasıw usılı qollaniladi. Ka`sipke bag`darlawdin` klasslar boyınsha tiykarg`i mazmuni to`mendegishe boliwi mu`mkin.

*Baslng`ish klasslarda* - do`gerek-a`tiraptag`i jergilikli islep shig`ariw ka`rxanalari ha`m ta`biyattan paydalang`an jag`dayda miynet xızmeti tu`rleri menen tanistiriw.

Orta klasslarda - uliwma ta`lim oqiw pa`nleri sabaqlarında awiz eki metodlar ja`rdemi menen ha`mme jumislardi o`z ishine alatug`in ha`m birge qosilg`an ka`siplerdin` tiykarg`i toparları menen miynet ta`limi sabaqlarında derlik metallg`a islew beriw, elektrotexnika, ag`ashqa islep beriw ka`sipleri, miynet usılları menen ko`rgizbeli tu`rde tanistiriw.

Joqari klasslarda - konkret jumisshi ka`sipleri tiykarların islegen halda islep shig`ariwdin` konkret tarawları negizinde ka`sipke bag`darlaw.

Solay etip joqaridag`i ko`rip o`tilgen ta`rtiptegi ka`sipke bag`darlaw mektep sistemasi problemanin` ha`mme ta`replerin ko`rsetip beriw mu`mkinshiligin jaratadi. Ha`zirgi jag`dayda rayon, qala, oblast`, respublika ko`leminde ekonomikani jetilistiriw tiykarların iske asiriw jag`dayların esapqa alıp, oni jetilistiriw jolların belgilewde ja`rdem beredi.

TA`KIRARLAW UShIN SORAWLAR.

1. Ka`sip tan`lawda ja`ma`a`ttin` tutqan orni?

2. Oqiwshilarg`a ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumislari boyinsha qanday ilajlar o`tkeriw za`ru`r?
3. Ka`sip tan`lawda ata-analardin` a`hmiyeti haqqinda tu`sinik berin`.

TAYaNIsh TU`SINIKLER.

1. Metodikaliq jumislar.
2. Sho`lkemlestiriw jobasi.

7 – LEKTsIYa.

MEKTEP TA`RBIYaSI.

JOBA.

1. Sabaqlarda ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw.
2. Ha`r qiyli qa`niygelikler menen tanistiriw.
3. Mekteptin` do`geregindegi ka`rxanalar menen tanistiriw.

A`debiyatlar.

1. K.D.Davlatov. «Mehnat va kasb ta`limi tarbiyasi hamda kasb tanlash nazariyasi va metodikasi». Toshkent. «Wqituvchi» - a99g y.
2. Txorjevskiy. Mehnat ta`limi metodikasi. Toshkent - a9xu y.

Ha`zirgi da`wirde o-9 klass oqiwshilarin belgili bir ka`sipti tanlawg`a, o`z betinshe turmis jolin tan`lap aliwg`a tayarlaw kerek pe?,- degen sawal o`z-o`zinen payda boladi. ao-au jasqa shiqqan jas o`spirim yag`niy 9-klass oqiwshisi o`z iykemliklerin ha`m miynetke bolg`an qizig`iwshiliqlari azli-ko`pli aniq belgilep aliwina tuwra keledi. Mektep barliq waqitta belgili bir ka`sipti o`ner u`yreniw printsipin iske asirip, oqiwshilardin` jeke iskerlik tuyg`ilarin ha`mde qizig`iwshiliqlarin ha`r ta`repleme rawajlandirip bariwg`a umtiladi.

Mektep oqiwshilari ja`miyetimizge payda keltiretug`in turmisqa qizig`iwdi ka`sip tan`lawg`a tayarlaw ushin tiykar bolip xizmet etetug`in qizig`iwlarin ta`rbiyalaydi. Bul miynet ta`rbiyasina en` tiykar`i waziypalarinin` biri bolip esaplanadi. Mektep oqiwshilarina pa`n tiykarlarinan bekkem bilimler beriwi, olarda du`n`yag`a ko`z-qarasin ha`mde is-ha`reket, minez-quliq uliwma insaniylik bag`darlardi qa`liplestiriliwi tiyis. Haqiqatinda da, mektep o`spirimlardin` jeke qizig`iwshiliqlari ha`mde qa`biletlerin qa`liplestiriwge qaratilg`an ha`r qiyli jumislardi sho`lkemlestirip, jas o`spirimnin` ha`r ta`repleme rawajlaniwina ko`meklesedi, o`zi qa`leytug`in jumisti aniqlap belgilep aliwina ja`rdem beredi. Aytayiq, mektep oqiwshilardin` ka`siplik ma`selesin tabisli iske asiriw ushin barliq za`ru`rli mag`lawmatlardi bere alama?, ha`r bir

oqiwdishida ka'sip tan'law problemasina puxta oylap qatnasta boliw tuyg'ilarin ta'rbiyalay alama?, sol problemani iske asiriwdin` duris aniq jollarin ko`rsetip bere alama?. O`kinishlisi ha`zirgi waqitta usi joqarida ko`rsetilgen waziypalardi ko`pshilik mektepler talap da`rejesinde iske asira almay atir. Tek x-9 klass oqiwdishilari g`ana emes, bunda joqari klass oqiwdishilarida ka'sipti duris tan'law ma`selesine ko`binelese teren`nen oylap, tiyanaqli qatnasta bolmay atirg`anlig`i ko`rinedi. Ko`pshilik mekteplerde „Men kim bolmaqshiman?“ temasi boyinsha o`tkizilgen soraw-juwap anketalarinda bul na`rse aniq ko`rinbekte. Oqiwdishilardin` bergeng juwaplarin talqilaw ko`zden o`tkeriw soni ko`rsetpekte, olardin` keleshekte islewi mu`mkin bolg`an ka'sipleri klasstan-klassqa o`tken sayin o`zgerip barg`aninina guwa bolmaqtamiz.

Ko`binelese oqiwdishilar o`zining fiziologiyaliq, psixologiyaliq yamasa aqiliy mu`mkinshiliklerine sa'ykes kelmeytug`in ka'sipler tuwrali a`rman etedi. Sonday jag`daylarda boladi, mektep oqiwdishi keleshekte kim boliw uliwma bilmeydi ha`m oni aldinan oylap ko`rmegen. Biraq, o`spirimlerden` „Men kim boliwdi qa`leymen?“ degen sorawg`a qaytarg`an juwaplari qanday da`rejede bolmasin basqa bir na`rse, ka'sipler tuwrali olardin` aniq emes ko`z-qaraslari ha`m keleshektegi miynet iskerligine tayarliq ko`riw mu`na`siybeti menen o`z miynetleri haqqinda aniq pikirge iye emeslikleri ko`rinip turadi.

Ayrim oqiwdishilar belgili bir ka'sip tuwrali oni iyelewge tayarliq ko`riw tuwrali ha`zirshe hesh qanday jumis alip barmay atirg`anliqlarin ko`rsetpekte. Olardin` ayirimlari ol yamasa bul ka'sipke tayarliq ko`riw ushin uliwma nelerdi islew kerekligin aytip beriwge umtiladi da, biraq olar turmista ne islep atirg`anliqlari tuwrali hesh ga`p etpeydi. A`dette, juwaplar to`mendegishe: shipakerdin` sabirlilig`i joqari bolwi, qollari jumisqa jag`imli minezi mulayim bolwi lazim. Men shipaker boliw ushin ko`p na`rse biliwim ha`mme na`rseni isley aliwim kerek yamasa injener boliw ushin jaqsi oqiwdi, hadal ta`rtipli boliw kerek, biz ha`mmemiz sog`an erisiwimiz kerek.

Bunnan tisqari uliwma tu`rdegi juwaplar bar, olar bul juwaplarg`a sonday dep, ol yamasa bul ka'sipti islew ushin uzaq waqit dawaminda tiyanaqli tabanli islew kerek yamasa bunin` ushin ko`p na`rseni biliw lazim, demek jaqsi oqiwdi za`ru`r.

Sonday oqiwdishilar bar olar anaw yamasa minaw ka'sip tuwrali arziw-a`rman etip g`ana qoymay, al bul tuwrali ko`p na`rselerdi biliwge umtiladi. Sol ka'sip penen baylanisli bolg`an ha`r qiyli kitap jurnallardi oqiwdi. Biraqta, olar sol ka'sip tuwrali za`ru`rli a`debiyatti tan`lap aliwdi bilmeydi, a`debiyatlardi oqig`an waqitlari nelerge itibar beriw kerekligin bilmey qaladi. Sonin` menen bir qatarda olardin` ko`pshiligi o`zlerinin` mekteptegi jazba jumislarin ha`m kitap oqip atirg`anliqlarin uliwma ta`rtipte bayanlaydi. Ayrimlari bolsa, barliq pa`nlerge say yamasa aniq belgili pa`n boyinsha ms. Fizika, ximiyag`a baylanisli a`debiyatlardi oqip atirg`anliqlarin aytip jazadi. Olardin` ishinde bir qansha duris juwaplarda aytilada. Salamatliq den-sawliq tuwrali

bildiriwlerdi oqitip X-klassqa arnalg`an astronomiya kitabın oqıyman, ko`p na`rselerge tu`sine almay atırman gazetalarda basılıp atırğ`an raketa - jer joldaslari haqqındag`i xabarlardı oqıyman (agronom bolıwdı a`rman etedi). Balalar haqqında ha`m oqıwshılar ushin ilayıqlastırılğ`an kitaplardı oqıyman (oqıtıwshı bolaman). Ha`r qiyli texnikalar tuwralı kitaplardı oqıyman h.t.b. dep juwaplar beredi.

Ko`pshilik oqıwshılar ka`sıpler menen tanısıwdı sol ka`sıpler haqqındag`i a`debiyattı oqıw menen sheklenedi. Sog`an ilayiq bolğ`an o`z qa`biletlerin ha`mde qizig`iwlarinin` isenimligin tekserip ko`riwge umtilmaqta. Anaw yamasa minaw ka`sip ushin za`ru`r bolğ`an o`z qa`biletlerin qalayınsha qanday etip rawajlandırıw, basqariw kerekligin bilmey bir ta`repleme ha`reket etedi. Bulardan basqada mektep a`tırıpındag`i ka`rxanalar menen tanısadı. Ka`rxanadag`i ka`sıplerdin` tu`rleri, ondag`i miynet adamlarinin` islep atırğ`an jumislari, bul jumislardin` adamlar turmisindag`i, sol rayon jag`dayındag`i a`hmiyeti, ka`sıplerdin` keleshegi tuwralı tu`sinikler aladı.

Ka`rxanalardag`i ka`sip adamlarin ko`re otirip keleshekte qaysi bir ka`sipti tan`law ha`mde o`zine, ja`miyetimizge qanday jaqsi ta`repleri boyınsha u`les qosıwğ`a bolatug`inlig`ına isenim hasil boladı.

TA`RARLAW UShIN SORAWLAR.

1. Sabaqlarda qanday jumislar arqalı ka`sip tan`law islerin alıp bariw mu`mkinshilikleri bar?
2. Ka`sıpler menen tanistiriw jolların jaratıp berin`?
3. Ka`rxanalardin` ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumislarin qa`liplestiriwde orni nelerden ibarat?

TAYaNIsh TU`SINIKLER.

- a. Tan`law o`tkiziw.
- g. Professigramma.

8– LEKTsIYa.

Mektepten tisqari oqıw orinlari.

Jobasi.

1. Do`gerek shinig`iwlari.
2. Ekskursiyalardı sho`lkemlestiriw.

3. Massaliq xabarlarin` a`hmiyeti.

Oqiwshilar qa`legen ka`siptegi adamg`a qarim-qatnasi ka`siptin` o`zine bolg`an qatnasi menen bir qiyli dep qaraydi. A`piwayi pedagog adam o`zinin ruwxiy qa`siyetleri, aqil-parasati, ta`jriybeli jumislari menen oqiwshilardi qiziqтира aladi. Oqiwshi sol ruwxiy pa`ziyletler basqa jumista da tu`sinikli boliw mu`mkinshiligi haqqinda o`zinshe oylamaydi. Ko`rkem a`debiyatlardag`i, kinofil`mlerdegi qaharmanlar ko`binese sonday jag`daydi tuwdiradi, tanis-bilislerden, ag`ayinlerdin` birewi, slesar`, oqitiwshi haqqinda so`ylesse tek u`lgi formasinda xizmet etedi.

a. Analiz etiw ushin oqitiwshi u`lgi bolg`an jag`dayda oqitiwshinin` og`an jaqinlig`i, mehribanlig`i onin` oqitqan pa`nine su`yenedi. Sonday-da boladi, ma`selen oqiwshida biologiyaliq pa`nlerge qizig`iwi aniq ko`rinip turadi, biraq og`an a`debiyat oqitiwshisi jaqinlig`i ushin ol o`zinin` barliq qizig`iwshilig`in a`debiyat penen baylanistiradi.

g. Oqiw pa`nin` ka`sip penen bir qiyli dep tu`siniw, jas o`spirim mekteptegi pa`nlerdi o`zlestiriwdegi jetiskenliklerge tiykarlanip, ko`binese beligi ka`sipti tan`laydi. Oqiwshig`a a`debiyat jag`ip qalg`an bolsa, bul ol a`debiyatti a`meliy qollaniw menen baylanisli bolg`an ka`sipler tuwrali tu`snikke iye bolmasa da a`debiyat menin` su`ygen pa`nim deydi. Ol ka`sipti emes, ba`lki bilimnin` o`zin qiziqtiriwshi tarawin g`ana tan`laydi, bul tarawda neni islep atirg`anin ha`m ne qiliw mu`mkinligine baylanisli boladi.

k. Ka`sipke sirtqi ta`sir menen qizig`iw. Bunda o`spirimlerdi romantika menen baylanisli ka`sipler qiziqtiriladi. Bul ju`da` ta`biyg`iy jag`day, biraq oqiwshilar ko`binese o`zlerin qiziqtiratug`in ka`siplerdin` tek romantikaliq formalarin ko`rip, sol ka`siplerge tiyisli bolg`an qiyinshiliqlardi bilmeydi. Mis: geolog ka`sibinde oqiwshilardi ko`binese sayaxat etiw imkaniyati qiziqtiradi, biraq olar geologtin` ku`ndelik awir jumisin: uzaq waqit dawaminda mashaqatli gu`zetiwin, ju`da` aniq o`lshewler menen shug`illaniw za`ru`rligin, ha`r tu`rli jerlerde sol izertlew jumisin ay sayin ta`kirarlaw kerekligin esten shig`arip qoyadi yaki bilmeydi.

no. Miynetin` aqiliy mazmuni bazi bir ka`siplerde, a`sirese massaliq ka`siplerde o`tiw imkaniyatlari haqqindag`i natuwri tu`siniklerdin` bolg`anlig`i u`lken kemshilikler bolip tabiladi.

Jaslarimiz, a`dette jen`il jollardi izleydi, biraq ruwxiy qa`biletlerin, sheberligin rawajlandiriw`g`a ha`reket etpeydi. Biraq, sol sebepten mektep oqiwshilari ja`miyetke za`ru`r bolg`an ka`sipler, ko`rkem aqiliy jaqtan o`siw ushin jeterli da`rejede imkaniyat bermeydi, dep sol ka`sipti ko`binese itibarsiz qaldiradi. Kiyim tigiwde jaqsi qa`bilet ko`rsetken, qanday bolmasin shipaker boliwdi a`rman etiw, buyimdi joqari sheberlik penen islegen jigit tokariliq ka`sibi haqqinda estiwi yamasa esitpewi siyaqli pikirlerdi sol na`rse menen ta`riplew mu`mkin.

O`z qa`biletlerine tuwri baha bere almasliq. Onda oqiwshi bir jumisti orinlaw ushin ko`birek qanday qa`bilet barlig`in ko`binese aniqalay almaydi, mektep bolsa bul jag`dayda az ko`meklesedi. Biraq barliq onin` aldinda jollar aniq ekenin, ko`birek qiziqli bolg`an zatlardi islew lazimlig`in qadag`an etedi. Sol sebeli ka`sipti uliwma ol tan`laydi. O`z qa`siyetleri ha`m imkaniyatlarin esapqa almay jag`ama, jag`payma ba`ri-bir ka`sipti tan`lap aladi.

Oqiwshilardin` bul ka`sipke qarsi bolg`an o`z fizikaliq qa`siyetleri ha`m kemshiliklerine itibar bermeslik ma`selen mayda jumis (saat zavodinda, aniq a`sbaplar zavodinda ha`m sol siyaqli jerlerde) penen baylanisli ka`sipler ushin quriw transportinda, islew ushin tuwri kelmeytug`in keselligi bar o`spirim - geolog boliwdi qa`lese ha`m biraq ju`reginin` ha`lsiz boliwi, ten`izde su`ziw ha`m transporttin` bazi bir tu`rlerin basqariwda jeterli imkaniyati joqlig`i siyaqlilar tiykarg`i kemshilikler bolip tabiladi. O`spirimler o`zleri tan`lag`an ka`siplerge tuwri kelmeytug`in bul tu`siniklerdi bilmegenligi aqibetinde, sa`ykes bolmag`an ka`sipler boyinsha jumisqa yaki tiyisli oqiw orinlarina qabil etilmegenliklerinde ju`da` qapa boladi.

Doslarinin` ta`siri menen ka`sip tan`law. Bunda oqiwshi o`z tileklerin a`melge asiriwdi oylap ta ko`rmegen bir waqitta onin` klasslas doslari ka`sip tan`law haqqinda pikir ju`ritedi. Oqiwshi bunda doslarinan ayirilip qaliwdi qa`lemeydi. Sol sebepli men olar menen birge bolaman, mag`an ba`ri-bir deydi. Keyinirek, ol qiynala baslaydi, azap shegedi, natuwri ka`sip tan`lag`aninan pushayman boladi.

*Tosattan bolg`an sebeplerde ka`sip tan`law.* Bazi bir o`spirimler mexanika zavodi u`yimizge jaqin bolg`ani ushin slesar` bolip jumisqa ornalastim deydi. Tanistiriw, olarda tiykarg`i ka`siplerdin` mamani bolg`an adamlar iskerliginin` qa`siyetleri tuwrali duris tu`siniklerdi qa`liplestiriw, ha`zirgi waqitta ma`mleketke, mu`ta`j bolg`an massaliq ka`siplerge u`lken qizig`iw oyatiw lazim. Bunin` ushin ha`r bir oqiwshi qizig`atug`in qa`sip penen teren` tanistiriw, tan`lap alinatug`in miynet tarawinda na`tiyjeli islew ushin za`ru`r bolg`an bilim, uqip, ko`nlikpeler payda etiw za`ru`r.

Ka`rxana ha`m birlespeler, xojaliqlardin` erkin ekonomikalig qatnasiqlarg`a o`tiwi ha`m olarda ken` mu`likshiliklerdin` payda boliwi ha`m jumistin` basqa formalari siyaqli ka`sipke bag`darlaw jumislari u`stirtin bolip atir. Sonin` ushin o-9 klasslarg`a oqiwshilardi ka`sipke bag`darlawg`a tayarlaw jumisin basqasha sho`lkemlestiriw lazim. Bunda barliq oqiwshilar ka`sipler menen ken` ha`m puxta tanistiriliwi, olardin` qa`biletleri ha`m fizikaliq imkaniyatlarina muwapiq olardin` iskerlik tu`rine bolg`an qizig`iwshiliqlarin aniqlaw, ka`sipke tiyisli topar ta`rizde ha`m jekke ta`rtipte gu`rrin`ler o`tkeriw, 9- klassti tamamlag`annan keyin arnawli oqiw orinlarina oqiwg`a kiriwge ko`meklesiw lazim

Jan`a ekonomikaliq rawajlanıw hu`kim su`rgen ha`zirgi jag`dayda ka`sipke bag`darlawda ta`rbiyalıq jaqınlasıwdın` tiykarg`i qa`siyetleri ha`m bul tarawda alıp barılıp atırǵan jumisti ulıwma adamnıń qa`liplesken jumisinın` bir bo`limi dep esaplaw kerek.

9 – LEKTsIYa.

Ka`sipke bag`darlawdın` sotsiallıq ha`m psixologiyalıq tiykarları.

JOBASI:

1. Ka`sipke bag`darlaw jumislarinın` sotsiallıq tiykarları.
2. Ka`sipke bag`darlaw jumislarinın` psixologiyalıq tiykarları.
3. Ka`sipke bag`darlaw jumislarinın` fizologiyalıq tiykarları.

Sanalı tu`rde ka`sip tan`law ushin oqıwshılardıń bir qatar ka`sipleri jeterli da`rejede biliwi ha`m olardıń adamdı o`zine tartatug`ın ta`replerine g`ana emes, derlik onıń qiyınshılıqlarında jaqsı biliwi, o`zinin` jeke sipatlarına ılayıq tan`lag`an ka`sibin tabisli isley aliwin ha`m keyingi jumis islew protsessine o`z qa`niygeligin jetilistiriwi talap etiledi. O`tken waqıtlardag`i ka`sipke bag`darlaw jumislari jeterli joqari da`rejege alıp barılmadı, ko`binese aldap-qaldamshi tu`ste boldi. Na`tiyjede mektepti pitkergerlerdin` ka`sip tan`lawı u`stirtin boldi. Jaslardın` ko`pshiligi ol yamasa bul ka`sipti neden ibarat ekenligin ko`z aldına keltire almaytug`ın edi. Ka`sip-o`ner oqıw orınlarınin` oqıwshıları menen soraw juwap formasında so`ylesip o`tkerip qarag`anda sol na`rse anıqlang`an, tek so`yleskenlerdin` o% i ka`sipti mekteptin` usinisi boyınsha, k0% jora-joldaslarınin` ma`sla`ha`ti boyınsha, ao% gazeta, radio, televidenie arqalı berilgen dag`azalarg`a, qon`sılar tanis bilislerdin` ma`sla`ha`ti boyınsha ao% ata-analardın` ma`sla`ha`ti ag ka`sip-o`ner bilim orninin` adamlarınin` xabarlawları boyınsha tan`lag`anlar, a`lbette bul mag`liwmatlar ha`r da`wirde ha`r qiyli. Biraq, sol na`rse anıq oqıwshılardıń, derlik ko`pshiligi ka`siplerdi qa`lbeki tu`rde tanlaydi. „Siz ne ushin sol ka`sipti tan`ladın`ız?“ degen sorawg`a noa,a% oqıwshi bul tuwrisında oylap ko`rgenim joq dep juwap bergen.

Ka`sipti sanalı tu`rde tan`lamag`anlig`i sonda belgili boladı, oqıwshınin` da`slepki waqıtlarda oqıwg`a qizig`iwi menen qarag`anim. Al keyininen bolsa, bul qizig`iwi sonı barganın ko`riwge boladı. Ka`sip-o`ner bilim ornında birinshi jil oqıp atırǵan oqıwshılardan sorag`anda olardıń ano,9% i ekinshi jil oqıp atırǵanlardan soralg`anda bolsa a0,u% i tan`lag`an ka`sibine mazmunlig`in aytqan.

Ha`zirgi waqıtta jaslardı ka`sipke bag`darlaw ma`seleleri menen ma`mleket, ja`ma`a`t ha`m jaslar sho`lkemleri sanaat ka`rxanalari shug`illanadı. Biraqta bul jumista mektep tiykarg`i orindi iyeleydi. Ha`zirgi ku`nde bazar qatnasıqlarına ha`m u`zliksiz ta`limge o`tiw mu`na`sibeti menen

mektepti jaslardı sanalı ra`wishte ka`sip tan`lawg`a, ja`miyet ushin paydali ha`m za`ru`riy bolg`an kerekli miynet xizmetine tayarlawg`a elede u`lken rol` oynaydi. Oqiwshilardı ka`sipke bag`darlaw olardin` ha`r birine bo`lek-bo`lek qatnasti talap etedi, bunda insannin` temperamenti sabirlilig`i, diqqati, belgilengen maqsetke erisiwde qatanlıq initsiativalıq, sho`lkemlestiriwshilik ta`rtiplilik tapsirilg`an jumisti orinlawg`a barınsha jaqsi qatnasta bolıw siyaqli paziletlerdi itibarg`a aliw za`ru`r. Bunnan basqada ka`sipke bag`darlaw dawamında ka`sipti tan`law sebeplerin` ka`siptin` sotsiallıq a`hmiyeti qizig`iw xa`m ha`wes, ka`sipke tayarlıq, sem`ya ata-analari, ata-analar, pedagoglar, joldaslarini ken`eslarin esapqa aliw kerek. Oqiwshilardı uzaq waqıt u`yreniw na`tiyjesinde klass basshilari olardin` ha`r birine usinisnama, guwaliqnama du`zedi. Bul du`zilgen guwaliqnama du`zedi. Bul du`zilgen guwaliqnama ka`sip tan`law ha`m oqiwshig`a ol yamasa bul ka`sipti tan`law ushin usinis bol`sh esaplanadi. Ka`sipke jaramlılıqti tan`law arnawlı komissiya ta`repinen iske asiriladi. Og`an oqitiwshilar psixologlar, islep shig`ariw xizmetleri sotsiologlar, vrachlar ha`m basqada qa`niygelikler kiredi. Olar ha`r bir oqiwshig`a qanday ka`sipti tan`law kerekligin eskertedi ha`m onin` sebebin tiykarlap da`lillep ko`rsetip beredi. Ms: Xolerik temperamentli bala jaqsi standart jasawshi usta bola almaydi, demek og`an mikronnin` onnan bir u`lesine deyingi anikliqta islewge tuwra keledi. Olar bir qansha waqıt o`lshew a`spablari menen islesiw bir qansha awır tu`sedı. Yamasa melenxolik tez juwap beriwi talap etetug`in mashinalardı basqariwdi tabisli islep ala almaydi. Seziw organlarında birden-bir kemshiligi bolg`an balalarg`a bul ka`siplerdi usinis etip bolmaydi. Mis: Bazi bir ren`lerdi, tu`slerdin` parqin bile almaytug`in balani ha`r qanday transporttin` tu`rin basqariwg`a usinis etiwge bolmaydi. Usınday kemshiligi bar oqiwshilar metallurg bolıwıda mu`mkin emes. Ka`sip o`zgesheliklerin ha`m olardin` usinisnamalari professiogrammag`a qosımsha bolip esaplanadi. Professiogrammag`a onin` mazmunina tiykarinan to`mendegiler kiriwi kerek.

a. Arnawlı ka`siptegi qa`niygelik talap etip atirg`an awıl xojalıq tarawı usinisnaması, tarawdin` kadrlarg`a bolg`an ixtiyaji avtomatlastiriw ha`m kompleks mexanizatsiyalastiriw jag`dayi menen sol ka`siptegi jumislardin` rawajlanıw da`rejesi.

g. Qa`niygelik usinisnamasında usinis etilgen ka`siptin` mazmuni, miynet ob`ektlari, miynet qurallari.

k. Jumista qoyilatug`in talaplar (onin` da`rejesi, initsiativaliliq ha`m miynetin` do`retiwshilik elementleri jumistin` gigenalıq jag`daylari, meditsinalıq ha`m psixofiziologik ko`rsetkishler yamasa tuwri kelmesligi ko`rsetiwshi ha`r qiyli belgiler, hayal-qizlar miynetin qollaw mu`mkinshiligi h.t.b.

no. Da'slepki qa'niygelik razryadi do'gereginde oqiwshinin` tabisli, jemisli islewi ushin uliwma mag'liwmati ha'm ka'siplik tayarlig`ina qoyilatug`in talaplar (islep shig`ariw mamanlig`in ja'nede jetilistiriwdi esapqa alg`an halda).

o. Miynetti sho'lkemlestiriwdin` ekonomikalig jag`daylari miynetke haqi to'lew sistemasi.

u. Belgili ka'sip wa'killeri (islep shig`ariw novatorlari, aldin`g`ilari, miynet qaharmanlari) nin` biografik mag'liwmatlari.

Ju'da` itibarli ha'm jumis sharayatlari qa`wipli dep esaplanatug`in jumislar ushin professiogramma bir qansha talaplar menen toltiriladi. Olar uzaq waqit dawaminda tez islew mamanlig`in, qol barmaqlarinin` ku'shin, ayaqlar ku'shin, barmaq ayaqlardin` ha'reketshen`ligin: Ko`z, qol ha'm ayaqlar muwapiqlig`in ha'r qanday eki qoldin` iqtiyarli ha'reketlerin talap etedi.

Professiogrammalar ka`rxanalar yamasa arnawli orinlar (kabinetler, laboratoriyalar) ta`repien du`ziledi. Olardi islep shig`ariwda psixologlar, vrachlar, oqitiwshilar, injenerler qatnasiwi tiyis.

Gu`rrin`lesiw, so`ylesiw joli menen oqiwshilar professioramma menen toliq tanisadi. Ka'sip tan`lawda mekteptin` ata-analari menen bekkem baylanisi u`lken a`hmiyetke iye. Oqiwshalarda ka'sipke ilayiq qizig`iwshilardin` payda boliwi ha'm rawajlandiriwdag`i tabisi ko`p ta`repleme mektep ha'm ata-analardin` birgeliktegi na`tiyjeli jumisldarina baylanisli. Jumisshilar topari ata-analar ha'r ta`repleme qollap quwatlaw uliwmalastiriw ha'm ta`rtipke keltiriw tiyis. Tiyisli a`debiyatlardi oqiwdan bir qansha ka'sipler menen tanisiwda aytarliqtay ja`rdem beredi. Bunday a`debiyatlar mektep kitapxanasinada boliwi sha`rt.

Oqiwshinin` o`zligin tu`siniwi, o`z ku'shi ha'm mu'mkinshiliklerin, o`z qa`biletlerin duris bahalay biliwi, keyninen derlik jeke qizig`iwlari ha'm mu'mkinshiliklerin ka'sip talaplari menen salistirip ko`riwi, ka'sipti tabisli tan`law sha`rayatlarinin` biri bolip esaplanadi.

Bizin` Watanimizdag`i ha'm shet ellerdegi psixologik a`debiyatlarda oqiwshinin` jeke ha'r qiyli ta`replerin o`z betinshe bahalaw, sol ta`repten ka'sip tan`lawda o`z jolin belgilew protsessinde qa`biliyatlarin ha'm ka'sipke jaramlilig`in o`z betinshe bahalawdi taliqlawdi u`yreniwge jag`daylari da gezlesip turadi. Oqiwshilardin` qa`biletleri ha'm ka'sipke jaramlilig`in o`z betinshe bahalawdi taliqlawdi u`yreniw jag`daylarida gezlesip turadi. Oqiwshilardin` qa`biletleri ha'm ka'sipke jaramlilig`in o`z betinshe bahalawdin` sonday-aq, mikro jag`dayin bahalawdin` o`zine ilayiq o`zgesheliklerin aniqlaw ushin to`mendegiler za`ru`riy dep esaplanadi.

a. Oqiwshilardin` bul pa`ziyetleri oqitiwshilar, ata-analar joldaslari ta`repien talqilaniwi.

g. Miynet iskerliginin` ol yamasa bul tarawina jaramlilig`i o`z betinshe bahalaw menen oqiwshilardin` ka'sipke sa'ykes niyetlerin usi o`z betinshe bahalawdin` qa`liplesiw jag`daylari ortasindag`i baylanisti aniqlaw.

k. Oqiwshilardin` o`z betinshe bahalawi menen sa`ykeslestiriw tiykarında oqiwshilar atanalardı joldaslari bergen bahalarinin` uqsaslıq da`rejesin anıqlaw. Bunday qa`biliyatlardı o`z betinshe berilgen baha da`rejelerin (birinshi, ekinshi, u`shinshi) esapqa alg`an jag`dayda o`z betinshe bahalawdin` to`mendegi parametrleri (jeterli bahalamawshiliq artıqsha baha beriw bahalardin` sa`ykesligi) boyınsha qarap shig`iw kerek. Reyting ha`m a`piwayi qag`iydalardı qollang`an halda anketalar arqalı soraw ha`mde oqiwshilar xızmetindegi na`tiyjelerdi u`yreniw metodları menen taliqlaw o`tkiziw mu`mkin.

Qa`biliyatlardı, keyinirek ka`sipke jaramlılıqtı o`z betinshe bahalawdin` qa`liplesiw jag`dayların u`yreniw ushin u`sh tiptegi mekteplerdi da`rejelestiriw tag`i ha`m ka`sipke bag`darlaw jumislari bolmag`an mekteplerdi, da`rejelestirilgen ta`lim elementleri ha`m ka`sipke u`yreniw jumislari bolg`an mekteplerdi arnawlı ka`sipke bag`darlaw ilajları bolmag`an jag`dayda fizika-matematika jo`nilisindegi mekteplerdi alıw ilayiq.

Ta`kirarlaw ushin sorawlar.

1. Ka`sipke bag`darlaw jumislarında sotsiallıq tiykarları ta`riplep berin`.
2. Ka`sip tan`lawda psixologiyalıq jag`dayların a`hmiyetin tu`sindirip berin`.
3. Ka`sip tan`law protsessinde qaysi fizologiyalıq ta`replerge a`hmiyet beriw za`ru`r.

Tayanish tu`sinikler.

1. Sotsiallıq a`hmiyet.
2. Psixofiziologiyalıq tiykar.

10 – LEKTsIYa.

Bolajaq oqitiwshılardı oqiwshılardı ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumisina tayarlaw sisteması.

Jobası:

1. Ka'sip tan'lawg'a bag'darlaw tarkibi.
2. Bolajaq oqitiwshilardin` na'tiyjeligine tiykarlang'an jag`dayda ka'sipke bag'darlaw.

Ka'sip tan'lawg'a bag'darlaw uliwma ta'lim mekteplerin en` a`hmiyetli waziypalarinin` biri bolip esaplanadi. Biraqta basqada waziypalar, yag`niy politexnika ta'lim dun`yag'a ko`z-qaras tiykarlarin qa`liplestiriw, miynet ta'rbiyasi ha'm tag'i basqalarda onin` menen birme-bir jaqin turadi. Sonin` ushin ka'sip tan'lawg'a bag'darlaw sistemasi bir qansha sistema retinde qarap shig`iliwi mu`mkin bolip, onda jas a`wladqa bilim ha'm ta'rbiya beriwdin` barliq tiykar`i waziypalari iske asiriladi. Ma`selege bunday jaqinlasiw ka'sip tan'lawg'a bag'darlawdin` basqa sistemalari menen baylanis ornatiwdi, olardin` bir-birine ta`sirin ha`mde sol sistema ushin o`zine ilayiq ta`repi aniqlawdi na`zerde tutada bunin` pu`tkil sistemasi waziypasina belgili u`les bolip qosiliwin ta`miyinleydi.

Ka'sip tan'lawg'a bag'darlaw jumisi barliq pedagoglar ja`ma`a`ti, mektep basshilari, klass basshilari, pa`n oqitiwshilari ha'm basqalar ta`repi iske asiriladi. Sonin` ushin balajaq oqitiwshi joqari oqiw orninda qanday qa`nigelik boyinsha tayarliq ko`riwinen qaramastan, ka'sip tan'lawg'a bag'darlaw jumislarin alip bariw kerek. Usinday tayarliqti ol keleshekte tu`rli bag`darda, yag`niy pa`n oqitiwshi sipatinda, klass basshisi sipatinda, mektep basshisinan biri (direktor, oqiw bo`liminin` baslig`i yamasa mektep basshisinin` ta'rbiyalıq jumislar boyinsha orinbasari) sipatında qollaniw mu`mkin.

Pedagogika, ilimiy metodikalıq a`debiyatlardı xalıq bilimlendiriw organlarinin` direktivalıq hu`jjetlerin talqilap ko`rip shig`iw, bilim aliw maqsetinde anketalar tarqatiw, sabaqlardı oqitiwshilar klass basshilarinin` klasstan tis ilajlarin gu`zeti w ha'm olardin` talqilaniwi ha'm basqalar olardin` oqitiwshilardı ka'sip tan'lawg'a bag'darlaw jumislarinin` ju`da` tu`rli-tu`rligin ha'm qospadilig`in ko`rsetedi. Bul jumislar to`mendegiler ta`repleniwi mu`mkin.

Ka'sip tan'lawdin` a`hmiyeti tuwrisında qisqasha gu`rrin`lesiwler o`tkizedi, kurs bag'darlama materialliq u`yreniw, ma`seleler sheshiw individual` tapsirmalardı a`meliy-laboratoriya jumislardı orinlaw protsessinde ka'siplerge bolg`an qizig`iw oyanadi.

Ka'sip tan'lawg'a bag'darlaw maqsetinde oqiwshilardı u`yretedi (gu`zeti wler, gu`rrin`ler o`tkizedi, anketa sorawlar tarqatip o`zin qiziqtirg`an sorawlarg`a juwap aladi. Shig`arma jazdiradi ka'sip tanlawg'a bag'darlaw kartochkalarin toltiradi ha'm basqalar.)

Oqiwshilardı islep shig`ariw miynetine qatnastiradi, olardin` miynetinin` na'tiyjeligin talqilaydi.

Oqiwshilardı do`gerek jumislarına tartadı ha`mde olar ushin bayanlama temalarin tan`laydi. Bul derlik belgili ekonomikalıq rayondag`i za`ru`r ka'sipler menen tanistiriw`ga mu`mkinshilik beredi. Oqiwshilardin` qa`niygelikler, islep shig`ariw aldin`g`ilari menen ushirasiwlarin sho`lkemlestiredi.

Ka'sip tan'lawg'a bag'darlaw mazmuni menen bayitilg'an mektep kesheleri, olimpiyadalar, konkurslar sho'lkemlestiredi ha'm basqalar.

Sorawlar.

1. Ka'sip tan'lawg'a bag'darlawdin` sistemasin tu`sindirip berin`.
2. Ka'sip talawg'a bag'darlawg'a qa'niygelik jo`nelisinde nelerge a`hmiyet beriwin`iz za`ru`r.

A`debiyatlar.

1. N.Shodiev. Studentlerge oqitiwshilardi ka'sip tan'lawg'a bag'darlaw jumislarin u`yretiw. Toshkent. «Wqituvchi». a99u yil.
2. K.D.Davlatov. «Mehnat va kasb ta`limi nazariyasi hamda metodikasi». Toshkent. «Wqituvchi». a99g yil.

11 LEKTsIYa.

KLASS BASSHISI.

JOBASI:

1. Klass basshisinin` ka'sip tan'lawdag`i orni.
2. Klass basshisinin` ka'sip tan'lawdi sho'lkemlestiriwi.
3. Oqiw isleri boyinsha direktor orinbasarlarinin` waziypasi.
4. Mektepten tisqari ta`rbiyaliq jumislardi jetilistiriwdin` mazmuni.

Klass basshisi - arnawli o'tkerilgen klass sabaqlarida ha'r qiyli jiynalislarda, keshelerde ka'sipti duris tan'lawdin` a`hmiyeti tuwrali oqiwshilar menen ha'r qiyli gu`rrin`ler o'tkeredi. Klass basshisi anketalar tarqatiw, gu`zetiwler ju`rgiziw ha'm jeke oqiwshilar menen gu`rrin`lesiw pikir alisiw joli menen oqiwshinin` qaysi ka'sipti tan'law niyetinde ekenligin aniqlap aladi.

Klass basshisi oqiwshilardi ha'r qiyli miynet tarawlari ha'mde en` ko`p tarqalg`an ka'sipler, sonin` ishinde beligili bir rayondag`i yaki o`zi jasap atirg`an rayondag`i ka'sipler menen tanistiradi. Bular menen tanistiriwda klass basshisi ata-analardi ka`rxananin` qa'niygelerin shaqiradi.

Klass basshisi oqiwshilardi do`gerek yamasa fakul`tativ sabaqlarg`a, ka'sipler boyinsha oqiwshilar brigadalarina qatnastiriw joli menen ha'r bir oqiwshinin` ka'sipke qizig`iwin ha'm ha`wes etiwini rawajlandiriwg`a sa'ykes klasstan tisqari ilajlarg`a qatnasiwg`a erisedi.

Klass basshisi sotsialliq-paydali jumislardi sho'lkemlestiredi ha'm jobalastiradi, islep shig'ariw brigadalarin miynet ha'm dem aliw orinlarin sho'lkemlestiredi.

Klass basshisi ka'sip tan'lawg'a jollaw maqsetinde no-9 klass oqiwshilarinin` qizig'iwin ha'm qa'biliyatlarin jaliqpastan birimlep u'yrenedi, gu'zetiw na'tiyjesinde taliqlaydi.

Klass basshisi ka'sipler boyinsha ha'r qiyli do`gerekler ha'm oqiwshilar brigadalarinin` basshilari menen birlikte x-9 klass oqiwshilari ha'mde olardin` ata-analari menen individual` so`ylesiwler o`tkizedi. Ol so`ylesiwler o`tkiziwdin` maqseti ha'r bir oqiwshinin` ka'siplerdi sanali tan`lawi ha'm bilim aliwdi dawam ettiriw jollarin belgilep beriwe ja`rdemler beriwden ibarat.

Mektep direktori (basshisi), direktordin` oqiw isleri boyinsha orinbasari, ruwxiyliq ha'm ag`artiwshiliq boyinsha orinbasari, mektepten tisqari ta`rbiyalıq jumislardi sho'lkemlestiriwshiler, mekteptin` ka'sip tan'lawg'a bag`darlaw jumislari metodikalıq jaqtan basshiliq etedi (ta`biyg`iy matematikalıq ha'm gumanitar tsikldegi pa`nlerdin` oqitiliwında ka'sip tan'lawg'a bag`darlaw elementlerin duris kiritip bariw maqsetinde mekteptin oqiw-metodikalıq birlespe jumislari sho'lkemlestiredi).

Olar ha'r qiyli klass oqiwshilarin ka'sip tan'lawg'a bag`darlaw (olarg'a tu`rli ka'sipler tuwrali bilim tu`sinikler beriwdi) ilajlarinin` arnawli tematikasin islep shig`adi.

Mektep klublari jumislari, oqitiwshilardin` ja'miyetlik paydali jumislari ha'm islep shig'ariw miynetin jobalastiradi ha'm olardi sho'lkemlestiredi. Oqiwshilar islep shig'ariw brigadalarin, miynet ha'm dem aliw lagerlerinin` jumislari jetilistiredi. Fakul`tatıv praktikumlardi o`tkeriwdi sho'lkemlestiredi. Oqiwshilardin` ata-analarina ka'sipler tuwrali bilim, mag`liwmatlar beriwe ilayiq klasstan tis ilajlardi iske asiradi.

Jeke ma'sla`ha`tlar sho'lkemlestiredi ha'm o`tkizedi. Mekteptin` islep shig'ariw isleri, ataliq g`amxorliqqa alg`an ka`rxanalari, ata-analar komiteti ha'm awilliq professional` bilim beriwdi orinlari menen alıp baratug`in jumislari bir-birine sa'ykeslestiredi. Mektep basshisi ka'sip tan'lawg'a bag`darlawg'a basshiliq etedi, klass basshisi pa`n oqitiwshilari, metodikalıq birlespelerdin` ka'sip tan'lawg'a bag`darlaw jumislari jobasin qarap shig`adi ha'm tastiylaydi. Pedagogikalıq joqari oqiw ornin tamamlag`an student, qa`nigenin` ka'sip tan'lawg'a bag`darlaw isine tayarlig`i haqqındag`i tu`sinigin kiritsek, ka'sip tan'lawg'a bag`darlaw jumisina tayarliq degende studentlerdi bul jumisqa tayarlawg'a sa'ykes materialdin` toliq mazmunin islewdin` toliq mug`dari ha'm sipat da`rejesin tu`sinemiz. Studentlerdi ka'sip tan'lawg'a bag`darlaw isine ilayiq sanali bilimler ko`lemi, ka'sip tan'lawg'a bag`darlawdi a`melge asiriw metodikasin ko`z aldimizg'a keltiriw za`ru`r. Sonliqtan, bul tayarliq mazmunin` qa`liplestiretug`in bilimlerdi, yag`niy pedagogika joqari oqiw ornin pitirgen qa`niyge mektep qanday bilimler menen keliwi kerekligin belgilep alamiz.

Ha`zirgi didaktika pa`ninde qayil etilgen ta`lim mazmuninin` to`rt komponentli strukturasinan paydalanip, pedagogikalik oqiw ornin pitkerge qan`iygede bilimler, uqip ha`m ko`nlikpeler jumisqa do`retiwshilik penen jaqinlasiw ha`m jeke adamnin` ka`sip tan`lawg`a bag`darlawdi iske asiriwda za`ru`r bolg`an sipatlari boliwi kerek dep oylasaq, bul komponentlerdin` ha`r birin qisqasha qarap shig`ayiq.

a. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw mu`na`sibeti menen oqitiwshinin` bilimleri tu`rli maqsetke xizmet etiw kerek. Islep shig`ariw jumis tu`rleri ha`m ka`sipler tuwrali ha`zirgi zaman islep shig`ariwi ha`m jumistin` ta`biyg`iy, ilimiy, texnikaliq, texnologiyaliq ha`m siyasiy sho`lkemlestiriw tiykarlarin ko`rsetiwshi ilimiy ha`m ilimiy texnikaliq bilimler. Islep shig`ariw, jumislari ha`m qan`igeleri tuwrali ka`sipke ilayiq bilimler. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw tarawindag`i psixologiyaliq, pedagogikalik ha`m metodikalik bilimler. Ja`miyettin` mektepke qoyatug`in demografiyalik problemalari, miynet resurslari sistemasi ha`m basqalar haqqindag`i ekonomikalik bilimler.

g. Oqiwshinin` joqarida keltirgen bilim gruppalarina muwapiq tu`rdegi ha`reket usillari (ko`nlikpe uqiplilari).

k. Do`retiwshilik iskerlik ta`jriybesi-pedagogika joqari oqiw orninda o`z tayarlig`i boyinsha islengen bilim ha`m uqiplilardan na`tijeli paydalaniw.

no. Oqiwshinin` ideyalik ko`z-qarasi ha`mde onin` ja`miyet ta`repien ju`klengen tiykarig`i waziypalardin` biri sipatinda ka`sip tan`lawg`a bag`darlawdi a`melge asiriw`a psixologiyaliq a`dep-ikramliliq tayarlig`in ta`miyinleniwshi jeke sipatlari.

Solay etip pedagogika oqiw orninda bolajaq oqitiwshi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumisinin` joqarida keltirilgen jo`nelisinde tabisli xizmet ko`rsetiw ushin za`ru`r bolg`an bilim, uqip, ko`nlikpeler mazmunin, iyelep aliwi tiyis. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw qosnali ha`m kompleks problema sipatinda bir qansha tamanlarin, sotsialliq, ekonomikalik, psixologiq, meditsina-fiziologiyaliq ta`replerin o`z ishine aladi. Olardin` ayrimlari menen bolajaq oqitiwshi derlik tanisqan, bilgen boliwi kerek. Pedagogikalik ha`m psixologiyaliq ta`repleri oqitiwshidan tek bilimlerdi g`ana emes, tiyisli uqip ha`m ko`nlikpelerdi talap etedi. Bularsiz bolajaq oqitiwshi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumisin tabisli alip bara almaydi.

Ka`sip tan`lawg`a bag`darlawdin` joqarida ko`rsetilgen ta`replerin Yu.Vasil`ev tolig`iraq qarap shiqqan bolip to`mendegilerdi ko`rsetken edi:

"a. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlawdin` ekonomikalik ta`repi ha`zirgi waqitta keleshekte sotsialliq miynet tarawlarina qatnastirilatu`g`in miynet resurslarinin` demografiyalik du`zilis, miynetin` ka`sipler boyinsha bo`liniwdegi, ka`sip mamlanlig`inin` o`zgeriwdegi (joli jumisshi ku`shine bolg`an talap da`rejesi menen) tiykarig`i tendentsiyalardi: Sanaat tarmaqlarinin`

territorial` jaylasiwi kasipler mamanliqlar boyinsha jumisshi ku`shine bolg`an ku`ndelik ha`m keleshektegi talaplari: ka`sip tan`lawg`a bag`darlawdin` na`tiyjeligin na`zerde tutadi.

g. Ka`sip tandawdin` sotsialliq ta`repi to`mendegilerdi yag`niy ilimiy-texnikaliq rawajlaniwi tuwri sotsialliq rawajlaniw talaplarin (bular jaslardin` ka`sip tan`lawg`a bag`darlawin iske asiriw protsessinde esapqa aliw kerek). Ja`miyetshilik pikirin keltirip shig`aratug`in tu`rli ka`siplerdin` sotsalliq abiroyin payda etetug`in sebeplerin, kadrlardin` islep shig`ariwda bekkem ornalasip qaliwg`a ja`rdem beretug`in sotsialliq ha`m a`deplilik faktorlardi o`z ishine aladi.

k. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlawdin` psixologiyaliq ta`repi adamnin` ka`siplik jaqtan a`hmiyetli bolg`an o`zgesheliklerin: jumis ha`m ka`siplerdin` tu`rli tiplerin: ka`sipke jaramlig`inin` psixologiyaliq a`hmiyeti ha`m oni qa`liplestiriwdin` mu`mkin bolg`an jollarin na`zerde tutadi.

no. Problemanin` pedagogikaliq ta`repi jaslardin` ka`siplerdi sanali tu`rde tan`lawg`a tayarlaw maqsetinde olar ortasinda alip barilip atirg`an oqiw ha`m ta`rbiyaliq jumislar na`tiyjeligin asiriw jollari ha`mde qurallardi belgileydi. Oqiwshilardin` islep shig`ariw miynetine psixologiyaliq jaqtan tayarliq jag`daylari ha`m mekteptin` ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumisindag`i ta`rbiyaliq xizmeti mu`mkinshiliklerin u`yreniwdi o`z ishine aladi.

Sorawlar.

- a. Klass basshisi qaysi oqiw sabaqlar ha`m sabaqtan tis ilajlardi a`melge asiradi.
- g. Mektep basshisinin` jumis jobasi neden ibarat.
- k. Mektep basshisinin` orinbasarlarinin` ka`sip tan`lawg`a bag`darlawdag`i orni.

A`debiyalar.

- a. Studentlerge oqiwshilardi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumislarin u`yretiw. T. a9xu j.

12– LEKTsiYa.

Studentlerdi ka`sipke bag`darlaw tayarlig`inin` mazmuni.

JOBASI:

1. Siyasiy-sotsialliq tsikldegi pa`nlerdi u`yreniwde studentlerdi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumisina ideyaliq, teoriyaliq jaqtan tayarlaw.
2. Bolajaq oqitiwshilardi ka`sipke tayarlaw protsessinde oqiw jobasi menen tanisiw.
3. Oqiw bag`darlamalarinda ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw boyinsha teoriyaliq mu`mkinshilikler.

Oqiw protsessinde studentlerdi erkin ruwxta tayarlaw, tiykarinan siyasiy-sotsialliq pa`nler tsikli u`lesine, olardi ta`rbiyalıq jumisqa tayarlaw derlik psixologiyalıq-pedagogikalıq pa`nler ha`m jeke metodikalar u`lesine ju`klenedi. Oqitiwshinin` jas o`spirimlerdin` ruxiy basshisi roli artip barg`an sayin onin` o`zine ideyalıq ko`z-qarasi ha`m oni ta`rbiyashi sipatında tayarlaw xarakterine joqari talaplar qoyiladi, sonin` ushin oqitiwshi-ta`rbiyashinin` tayarlıqlarina joqarida ko`rsetilgenindey jaqinlasiw jeterli bolmay bolajaq oqitiwshılarda ta`rbiyalıq funktsiyalardi qa`liplestiriwde ta`biyg`iy-matematikalıq qa`niygeligin beriwshi pa`nlerdin` ta`rbiyalıq mu`mkinshilikleri esapqa alinbag`an.

Qa`niygeligine ilayiq bilim beriwshi sabaqlarda bolajaq oqitiwshi bir ta`repten o`zinshe keleshektegi iskerligi ushin za`ru`r bolg`an ilimiy bilimler ko`lemin islep aladi, ekinshi ta`repten sol konkret bilimler tiykarında olarda jeke sipatlar du`n`yag`a ko`z-qarasi, ruxiy keypi qa`liplese.

«Ha`zirgi da`wirde ha`r bir oqitiwshi buring`idan da ko`birek mug`darda ta`rbiyashiliq qa`biletke iye boliwi tiyis», - degen so`zler ha`zirgi jag`dayda ko`birek aktual` tu`rde jan`g`iradi. Bolajaq oqitiwshi pedagogikalıq joqari oqiw ornında ta`biyat ha`m de bilim teoriyasına, ja`miyetke itibarli eki parallel` o`z-ara bir-birin toltiratug`in ju`da` ko`p ko`lemdegi bilimlerdi islep ha`m olardi o`zinin` a`meliy xizmetinde qollanip, oqiwshılarda dialektikalıq-materialistlik jaqinlasiw ha`m de ta`biyat ha`m ja`miyet qubilislarin olar ko`z-qarasınan talqilaw ko`nlikpelerin qa`liplestiriw kerek.

Oqiw bag`darlamalarinin` ta`rbiyalıq mu`mkinshiliklerinen ja`ne de ken` paydalaniw maqsetinde, sotsialliq pa`nleri ka`sipke ilayiq bilim beriwshi kurslar menen baylanistiriw za`ru`r. Bul derlik joqari kurs studentlerinde de sotsialliq pa`nlerdin` nizamlıqlarin o`z qa`niygeliklerinde qa`niygelik beriwshi pa`n problemalarında do`retiwshilik penen qollaw ko`nlikpelerin payda etedi, olardi teren`irek u`yreniw mu`mkinshiligin asiradi. Bunday baylanisti iske asiriw bolajaq oqitiwshılardi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw isine tayarlawda paydali bolip, soni beligili pa`n do`gereginde studentlerge oqiwshılardi ka`sip tan`lawg`a bag`darlawday qospali problemanın ha`mme ta`replerin aship beriw mu`mkin emes. Ma`selen, ta`biyg`iy ilimiy tsikldegi pa`nlerdi oqitiwda islep shig`ariwdin` ilimiy-texnikalıq tiykarların, tu`rli ka`siplerdin` mazmuni ha`m islew sharayatların aniq jaratiw mu`mkin bolsa, siyasiy-sotsialliq ta`replerin aship beriw za`ru`r, sotsialliq pa`nlerdin` ka`sipke ilayiq bilim beriwshi pa`nler menen baylanisin a`melde iske asiriwg`a tiyisli kafedra oqitiwshılarının` birliktegi jumislarin jobalastiriw na`zerde tutadi. Bunin` ushin derlik tiyisli tayarlıq kerek yag`niy ja`miyetlik kafedra oqitiwshıları ka`sipke ilayiq bilim beriwshi pa`nler haqqında beligili bir ko`z-qarasqa iye boliwi, kerisinshe bul pa`nler oqitiwshıları u`yrenilip atirg`an ha`diyselerge dialektikalıq jaqinlasiw uqip ha`m ko`nlikpelerdi bolajaq oqitiwshılarg`a sin`dire biliwi kerek.

Bolajaq oqitiwshinin` joqari da`rejedegi siyasiy sanalilig`i onin` keleshektegi oqiwshilardi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumisi na`tiyjeligin belgilep beredi. Oqiw jobasina muwapiq pedagogikaliq institutlarda oqiw dawamlilig`i to`rt jil bolg`anda ekinshi kursta, oqiw mu`ddeti bes jil bolg`anda u`shinshi kursta u`yreniledi. Bul waqitqa kelip qa`niygelik boyinsha bilim beriwshi pa`nlerdi u`yreniw endi g`ana baslang`an yamasa dawam etetug`in boladi.

Mis: fizika №ga00 qa`niygeli ushin uliwma fizika kursinin` derlik birinshi bo`limi „Mexanikani" u`yreniw tamalanadi. Bul waqitlari kurs studentleri jeterli da`rejedegi arnawli bilimler zapasina iye bolmag`an jag`dayda sol pa`ndi u`yreniwge kirisiledi.

Dialektikaliq materializm oqiw bag`darlamasinin` mazmuni olardin` bir qansha qiyin u`yrenetug`in pa`nleri qatarinan za`ru`riy teoriyalıq tayarlıq ko`rgen bolıwin ko`rsetedi.

Mis: Biykarlawdi biykarlaw nızamin u`yreniwde bolajaq matematika oqitiwshilarına evklit ha`m evklitlik emes geometriyasın tu`sindiriwde dialektikaliq materializmnin` metodologiyalıq wazıypasınin ko`rsetip beriw a`hmiyetli. Studentlerdin` qa`niygeli boyinsha bilim beriwshi pa`nlerden tiyisli misallardi u`yreniwden aldın olarg`a biykarlawdi baykarlaw nızaminin` mazmunin qanday etip ko`rsetip beriw mu`mkin?

Ko`pshilik oqitiwshilar bul nızamdi talqılawda evklit geometriya pa`ni rawajlanıwinin` jan`a mazmuni menen bayıtadı ha`m teren`lestiredi. Bolajaq matematika oqitiwshiların ju`da` qospalı ayırım derlik qarama-qarsi fakt, ha`reket qurılıslardi ilimiy talqılaw ha`m olarg`a dialektikaliq jaqınlasıw metodları menen qurallandıradi.

TEKSERIW SORAWLARI.

1. Siyasiy sotsiallıq tsiklge kirgen pa`nlerdi ko`rsetip berin`.
2. Oqiw jobasındag`i pa`nlerdin` ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw boyinsha jumislarin sho`lkemlestiriw mu`mkinshilikleri.
3. Oqiw bag`darlamaların du`ziw protsessinde ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw a`hmiyetin aship berin`.

A`debiyatlar.

9. Shodiev T.U. Studentlerge wquvchilarini kasb tanlashga ywllash ishlarini urgatish. a9xuy.

13– LEKTsIYa.

MEKTEP TA`RBIYaSI

JOBA.

1. .Sabaqlarda ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw.
2. Ha`r qiyli qa`nigelikler menen tanistiriw.
3. Mekteptin` do`geregindegi ka`rxanalar menen tanistiriw.

A`debiyatlar.

1. K.Davlatov. «Mehnat va kasb ta`limi tarbiyasi hamda kasb tanlash nazariyasi va metodikasi». Toshkent. «Wqituvchi». a99g y.
2. Tjorjevskiy. «Mehnat ta`limi metodikasi». Toshkent. a9xu.

Ha`zirgi da`wirde o-9 klass oqiwshilarin belgili bir ka`sipti tan`lawg`a, o`z betinshe turmis jolin tan`lap aliwg`a tayarlaw kerek degen soraw o`z-o`zinen payda boladi. ao-au jasqa shiqqan jas o`spirim yag`niy 9-klass oqiwshisi o`z iykemliklerin ha`m miynetke bolg`an qizig`iwlari azli-ko`pli aniq belgilep aliwina tuwra keledi. Mektep barliq waqitta belgili bir ka`sipti o`ner u`yreniw printsiplerin iske asirip, oqiwshilardin` jeke iskerlik tuyg`ilarin ha`mde qizig`iwlarin ha`r ta`repleme rawajlandirip bariwg`a umtiladi.

Mektep oqiwshilari ja`miyetimizge payda keltiretug`in turmisqa qizig`iwdi ka`sip tan`lawg`a tayarlaw ushin tiykar bolip xizmet etetug`in qizig`iwlarin ta`rbiyalaydi. Bul miynet ta`rbiyasina en` tiykar`i waziypalarinin` biri bolip esaplanadi. Mektep oqiwshilarina pa`n tiykarlarinan bekkem bilimler beriwi, olarda du`n`ya ko`z-qarasin ha`mde is-ha`reket minez-quliy uliwma insaniylik bag`darlardi qa`liplestiriliwi tiyis. Haqiyqatinda da mektep o`spirimlerden` jeke qizig`iwlari ha`mde qa`biletrin qa`liplestiriwge qaratilgan ha`r qiyli jumislardi sho`lkemlestirip, jas o`spirimnin` ha`r ta`repleme rawajlaniwina ko`meklesedi, o`zi qa`leytug`in jumisti aniqlap belgilep aliwina ja`rdem beredi. Aytayiq, mektep oqiwshilardin` ka`siplik ma`selesin tabisli iske asiriw ushin barliq za`ru`rli mag`liwmatlardi bere ala alama, ha`r bir oqiwshida ka`sip tan`law problemasina puxta oylap qatnasta boliw tuyg`ilarin ta`rbiyalay alama, sol problemani iske asiriwdin` duris aniq jollarin ko`rsetip bere alama? O`kinishlisi, ha`zirgi waqitta usi joqarida ko`rsetilgen waziypalardi ko`pshilik mektepler talap da`rejesine iske asira almay atir.

Tek x-9 klass oqiwshilari g`ana emes, bunda joqari klass oqiwshilarida ka`sipti duris tan`law ma`selesine ko`binese teren`nen oylap, tiyanaqli qatnasta bolmay atirg`anlig`i ko`rinedi. Ko`pshilik mekteplerde „Men kim bolmaqshiman?“ temasi boyinsha o`tkizilgen soraw juwap anketalarinda bul na`rse aniq ko`rinbekte. Oqiwshilardin` bergen juwaplarin talqilaw ko`zden o`tkeriw soni ko`rsetpekte, olardin` keleshekte islewi mu`mkin bolg`an ka`sipleri klasstan-klassqa o`tken sayin o`zgerip barg`aninin` guwasi bolmaqtamiz.

Ko`binese oqiwhilar o`zinin` fiziologiyaliq, psixologiyaliq yamasa aqiliy mu`mkinshiliklerine sa`ykes kelmeytug`in ka`sipier tuwrali a`rman etedi. Sonday jag`daylarda boladi, mektep oqiwhisi keleshekte kim boliwin, uliwma bilmeydi ha`m oni aldinan oylap ko`rmegen. Biraq, o`spirimlerden` „Men kim boliwdi qa`leymen?“, - degen sorawg`a qaytarg`an juwaplari qanday da`rejede bolmasin basqa bir na`rse, ka`sipier tuwrali olardin` aniq emes ko`z-qaraslari ha`m keleshektegi miynet iskerligine tayarliq ko`riw mu`na`siybeti menen o`z miynetleri haqqinda aniq pikirge iye emeslikleri ko`rinip turadi.

Ayrim oqiwhilar belgili bir ka`sip haqqinda, oni iyelewge tayarliq ko`riw tuwrali ha`zirshe hesh qanday jumis alip barmay atirg`anliqlarin ko`rsetpekte. Olardin` ayirimlari ol yamasa bul ka`sipke tayarliq ko`riw ushin uliwma nelerdi islew kerekligin aytip beriwge umtiladi da, biraq, olar turmista ne islep atirg`anliqlari tuwrali hesh so`z etpeydi. A`dette juwaplar to`mendegishe: «shipakerdin` sabirlilig`i joqari boliwi, qollari jumisqa jag`imli, minezi mulayim boliwi lazim. Men shipaker boliw ushin ko`p na`rse biliwim, ha`mme na`rseni isley aliwim kerek yamasa injener boliw ushin jaqsi oqiwhadal ta`rtipli boliw kerek, biz ha`mmemiz sog`an erisiwimiz kerek.

Bunnan tisqari uliwma tu`rdegi juwaplar bar, olar bul juwaplarg`a sonday dep: «ol yamasa bul ka`sipti iyelew ushin uzaq waqit dawaminda tiyanaqli tabanli islew kerek, yamasa bunin` ushin ko`p na`rseni biliw lazim, demek jaqsi oqiwha za`ru`r»-degen tu`sinikte.

Sonday oqiwhilar bar, olar anaw yamasa minaw ka`sip tuwrali arziw- a`rman etip g`ana qoymay, al bul tuwrali ko`p na`rselerdi biliwge umtiladi. Sol ka`sip penen baylanisli bolg`an ha`r qiyli kitap jurnallardi oqiydi. Biraqta, olar sol ka`sip tuwrali za`ru`rli a`debiyatti tan`lap aliwdi bilmeydi. a`debiyatlardi oqig`an waqitlari nelerge itibar beriw kerekligin bilmey qaladi.

Sonin` menen bir qatarda olardin` ko`pshiligi o`zlerinin` mekteptegi jazba jumislarin ha`m kitap oqip atirg`anliqlarin uliwma ta`rtipte bayanlaydi. Ayrimlari bolsa, barliq pa`nlerge say yamasa aniq belgili pa`n boyinsha ms. Fizika, ximiyag`a baylanisli a`debiyatlardi oqip atirg`anliqlarin aytip jazadi. Olardin` ishinde bir qansha duris juwaplarda aytiladi. Salamatlilik den-sawliq tuwrali bildiriwlerdi oqitip, X-klassqa arnalg`an astronomiya kitabini oqiyman ko`p na`rselerge tu`sine almay atirman, gazetalarda basilip atirg`an raketa-jer joldaslari haqqindag`i xabarlardi oqiyman (agronom boliwdi a`rman etedi). Balalar haqqinda ha`m oqiwhilar ushin ilayiqlastirilg`an kitaplardi oqiyman (oqitiwshi bolaman). Ha`r qiyli texnikalar tuwrali kitaplardi oqiyman h.t.b. dep juwaplar beredi.

Ko`pshilik oqiwhilar ka`sipier menen tanisiwdi sol ka`sipier haqqindag`i a`debiyatti oqiwha menen sheklenedi. Sog`an ilayiq bolg`an o`z qa`biletlerin ha`mde qizig`iwlarinin` isenimligin tekserip ko`riwge umtilmaqta. Anaw yamasa minaw ka`sip ushin za`ru`r bolg`an o`z qa`biletlerin qalayinsha qanday etip rawajlandiriw basqariw kerekligin bir ta`repleme ha`reket

etedi. Bulardan basqada mektep a`tirapindag`i ka`rxanalar menen tanisadi. Ka`rxanadag`i ka`siplerdin` tu`rleri, ondag`i miynet adamlarinin` islep atirg`an jumislari, bul jumislardin` adam turmisindag`i rayon jag`dayindag`i a`hmiyeti ka`siplerdin` keleshegi tuwrali tu`sinikler aladi.

Ka`rxanalardag`i ka`sip adamlarin ko`re otirip keleshekte qaysi bir ka`sipti tan`law ha`mde o`zine ja`miyetimizge qanday jaqsi ta`repleri boyinsha u`les qosiwg`a bolatug`inlig`ina isenim hasil boladi.

TA`RARLAW UShIN SORAWLAR.

1. Sabaqlarda qanday jumislar arqali ka`sip tan`law islerin alip bariw mu`mkinshilikleri bar?
2. Ka`sipler menen tanistiriw jollarin jaratip berin`?
3. Ka`rxanalardin` ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumislarin qa`liplestiriwdegi orni nelerden ibarat?

TAYaNISH TU`SINIKLER.

1. Tan`law o`tkiziw.
2. Professiogramma.

14 – LEKTsIYa.

Mektepten tisqari oqiw orinlari.

Jobasi.

1. Do`gerek shinig`iwlari.
2. Ekskursiyalardi sho`lkemlestiriw.
3. Massaliq xabarlardin` a`hmiyeti.

Oqiwshilar qa`legen ka`siptegi adamg`a qarim-qatnasti ka`siptin` o`zine bolg`an qatnasi menen bir qiyli dep qaraydi. A`piwayi pedagog adam o`zinin` ruwxiy qa`siyetleri, aqil-parasati, ta`jriybeli jumislari menen oqiwshilardi ka`siplerge qiziqтира aladi. Oqiwshi sol ruwxiy pa`ziyetler basqa jumista da tu`sinikli boliw mu`mkinshiligi haqqinda o`zinshe oylamaydi. Ko`rkem a`debiyatlardag`i, kinofil`mlerdegi qaharmanlar, ko`binese sonday jag`daydi tuwdiradi, tanis-bilislerden, ag`ayinlerdin` birewi, slesar`, oqitiwshi haqqinda so`ylesse, tek u`lgi formasinda xizmet etedi.

a. Analiz etiw ushin oqitiwshi u`lgi bolg`an jag`dayda oqitiwshinin` og`an jaqinlig`i, mehribanlig`i onin` oqitqan pa`nine su`yenedi. Sonday da boladi, ma`selen, oqiwshida

biologiyaliq pa`nlerge qizig`iwi aniq ko`rinip turadi, biraq og`an a`debiyat oqitiwshisi jaqinlig`i ushin ol o`zinin` barliq qizig`iwin a`debiyat penen baylanistiradi.

g. Oqiw pa`nin ka`sip penen bir qiyli dep tu`siniw jas o`spirim mekteptegi pa`nlerdi o`zlestiriwdegi jetiskenliklerge tiykarlanip, ko`binese belili ka`sipti iyeleydi. Oqiwshig`a a`debiyat jag`ip qalg`an bolsa, bul, ol a`debiyatti a`meliy qollaniw menen baylanisli bolg`an ka`sippler tuwrali tu`snikke iye bolmasa da, a`debiyat menin` su`ygen pa`nim deydi. Ol ka`sipti emes, al bilimnin` o`zin qiziqtiriwshi tarawin g`ana tan`laydi, bul tarawda neni islep atirg`anin ha`m ne qiliw mu`mkinligine baylanisli boladi.

k. Ka`sipke sirtqi ta`sir menen qizig`iw. Bunda o`spirimlerde romantika menen baylanisli ka`sippler qiziqtiriladi. Bul ju`da` ta`biyg`iy jag`day, biraq oqiwshilar ko`binese o`zlerin qiziqtiratug`in ka`sipplerdin` tek romantikaliq formalarin ko`rip, sol ka`sipplerge tiyisli bolg`an qiyinshiliqlardi bilmeydi. Mis: geolog ka`sibinde oqiwshilardi ko`binese sayaxat etiw imkaniyati qiziqtiradi, biraq olar geologtin` ku`ndelik awir jumisin: uzaq waqit dawaminda mashaqatli gu`zetiwin, ju`da` aniq o`lshewleri menen shug`illaniw za`ru`rligin, ha`r tu`rli jerlerde sol izertlew jumisin ay sayin ta`kirarlaw kerekligin esten shig`arip qoyadi yaki bilmeydi.

no. Miynetin` aqiliy mazmuni bazi bir ka`siplerde, a`sirese massaliq ka`siplerde o`tiw imkaniyatlari haqqindag`i natuwri tu`siniklerdin` bolg`anlig`i u`lken kemshilikler bolip tabiladi.

Jaslarimiz, a`dette jen`il jollardi izleydi, biraq ruwxiy qa`biletlerin, sheberligin rawajlandiriw`a ha`reket etpeydi. Biraq, sol sebepten mektep oqiwshilari ja`miyetke za`ru`r bolg`an ka`sippler, ko`rkem aqiliy jaqtan o`siw ushin jeterli da`rejede imkaniyat bermeydi, dep sol ka`sipti ko`binese itibarsiz qaldiradi. Kiyim tigiwde jaqsi qa`bilet ko`rsetken, qanday bolmasin shipaker boliwdi a`rman etiw, buyimdi joqari sheberlik penen islegen jigiti tokariliq ka`sibi haqqinda estiwi yamasa esitpewi siyaqli pikirlerdi sol na`rse menen ta`riplew mu`mkin.

O`z qa`biletlerine tuwri baha bere almasliq. Onda oqiwshi bir jumisti orinlaw ushin ko`birek qanday qa`bilet barlig`in ko`binese aniqlay almaydi, mektep bolsa, bul jag`dayda az ko`meklesedi. Biraq, barliq onin` aldinda jollar aniq ekenin, ko`birek qiziqli bolg`an zatlardi islew lazimlig`in qadag`an etedi. Sol sebepli ka`sipti uliwma alg`anda tan`laydi. O`z qa`siyetleri ha`m imkaniyatlarin esapqa almay, jaqsa-jaqpasa ba`ri bir ka`sipti tan`lap aladi. Oqiwshilardin` bul ka`sipke qarsi bolg`an o`z fizikaliq qa`siyetleri ha`m kemshiliklerine itibar bermewshilik, ma`selen, mayda jumis (saat zavodinda, aniq a`sbaplar zavodinda ha`m sol siyaqli jerlerde) penen baylanisli ka`sippler ushin quriw transportinda, islew ushin tuwri kelmeytug`in keselligi bar o`spirim geolog boliwdi qa`lese, biraq ju`reginin` ha`lsiz boliwi, ten`izde su`ziw ha`m transportin` bazi bir tu`rlerin jeterli bilmew, sol siyaqlilar tiykar`i kemshilikler bolip tabiladi. O`spirimler o`zleri tan`lag`an ka`sipplerge tuwri kelmeytug`in bul

tu`siniklerdi bilmegenligi aqibetinde, sa`ykes bolmag`an ka`sipler boyinsha jumisqa yaki tiyisli oqiw orinlarina qabil etilmegenliklerinde ju`da` qapa boladi.

Doslarinin` ta`siri menen ka`sip tan`law. Bunda oqiwshi o`z tileklerin a`melge asiriwdi oylap ta ko`rmegen bir waqitta, onin` klasslas doslari ka`sip tan`law haqqinda pikir ju`ritedi. Oqiwshi bunda doslarinan ayirilip qaliwdi qa`lemeydi. Sol sebepli, men olar menen birge bolaman, mag`an ba`ri-bir deydi. Keyinirek, ol qiynala baslaydi, azap shegedi, natuwri ka`sip tan`lag`aninan pushayman boladi.

*Tosattan bolg`an sebeplerde ka`sip tan`law.* Bazi bir o`spirimler mexanika zavodi u`yimizge jaqin bolg`ani ushin slesar` bolip jumisqa ornalastim deydi. Tanistiriw, olarda tiykarg`i ka`siplerdin` mamani bolg`an adamlar iskerliginin` qa`siyetleri tuwrali tuwri tu`siniklerdi qa`liplestiriw, ha`zirgi waqitta ma`mleketke mu`ta`j bolg`an massaliq ka`siplerge u`lken qizig`iw oyatiw lazim. Bunin` ushin ha`r bir oqiwshi qizig`atug`in ka`sip penen teren` tanistiriw, tan`lap alinatug`in miynet tarawinda na`tiyjeli islewi ushin za`ru`r bolg`an bilim uqip ko`nlikpeler payda etiw za`ru`r.

Ka`rxana ha`m birlespeler, xojaliqlari erkin ekonomikalik qatnasqlarg`a o`tiwi ha`m olardin` mu`likshiliginin` payda boliwi ha`m jumistin` basqa formaları siyaqli ka`sipke bag`darlaw jumislari u`stirtin bolip atir. Sonin` ushin o-9-klasslarg`a oqiwshilardi ka`sipke bag`darlawg`a tayarlaw jumisin basqasha sho`lkemlestiriw lazim. Bunda barliq oqiwshilar ka`sipler menen ken` ha`m puxta tanistiriliwi, olardin` qa`biletleri ha`m fizikalik imkaniyatlarina muwapiq olardin` iskerlik tu`rine bolg`an qizig`iwlari aniqlaw, ka`sipke tiyisli topar ta`rizde ha`m jekke ta`rtipte gu`rrin`ler o`tkeriw, 9-klassti tamamlag`annan keyin arnawli oqiw orinlarina oqiwg`a kiriwge ko`meklesiw lazim.

Jan`a ekonomikalik rawajlanıw hu`kim su`rgen ha`zirgi jag`dayda ka`sipke bagdarlawda ta`rbiyalıq jaqinlasiwdin` tiykarg`i qa`siyetleri ha`m bul tarawda alıp barılıp atırğ`an jumisti uliwma adamnin` qa`liplesken jumisinin` bir bo`limi dep esaplaw kerek.

15– LEKTsIYa.

Ka`sipke bag`darlawdin` sotsialliq ha`m psixologik tiykarlari.

JOBASI.

1. Ka`sipke bag`darlaw jumislarinin` sotsialliq tiykarlari.
2. Ka`sipke bag`darlaw jumislarinin` psixologiyaliq tiykarlari.
3. Ka`sipke bag`darlaw jumislarinin` fizologiyaliq tiykarlari.

Sanali tu`rde ka`sip tan`law ushin oqiwshilardin` bir qatar ka`sipleri jeterli da`rejede biliwi ha`m olardin` adamdi o`zine tartatug`in ta`replerine g`ana emes, derlik onin` qiyinshiliqlarinda jaqsi biliwi, o`zinin` jeke sipatlarina ilayiq tan`lag`an ka`sibin tabisli isley aliwin ha`m keyingi jumis islew protsessine o`z qa`niygeligin jetilistiriwi talap etiledi. O`tken waqitlardag`i ka`sipke bag`darlaw jumislari jeterli da`rejege alip barilmadi, ko`binese aldamshi tu`ste boldi. Na`tiyjede mektepti pitkergerlerdin` ka`sip tan`lawi u`stirtin boldi. Jaslardin` ko`pshiligi ol yamasa bul ka`sipti neden ibarat ekenligin ko`z aldina keltire almaytug`in edi. Ka`sip-o`ner oqiwr jurtlarinin` oqiwshilari menen soraw-juwap formasinda so`ylesiw o`tkerip qarag`anda sol na`rse aniqlang`an, tek so`yleskenlerdits o`% i ka`sipti mekteptin` usinisi boyinsha, k0% jora-joldaslarinin` ma`sla`ha`ti boy`shsha, ao% gazeta, radio, televidenie arqali berilgen dag`azalarg`a, qon`silar tanis bilislerdin` ma`sla`ha`ti boyinsha, ao% ata-analardin` ma`sla`ha`ti, ag% ka`sip-o`ner bilim jurti adamlarinin` xabarlawlari boyinsha tan`lag`anlar. A`lbette, bul mag`liwmatlar ha`r bir da`wirde ha`r qiyli. Biraq, sol na`rse aniq oqiwshilardin` derlik ko`pshiligi ka`siplerdi u`stirtin tu`rde tan`laydi. „Siz ne ushin sol ka`sipti tan`ladin`iz?“ degen sorawg`a noa,a% oqiwrshi bul tuwrali oylap ko`rgenim joq dep juwap bergen.

Ka`sipti sanali tu`rde tan`lamag`anlig`i sonda belgili boladi, oqiwshinin` da`slepki waqitlarda oqiwg`a qizig`iwshiliq penen qarag`anim, al keyininen bolsa, bul qizig`iwi so`nup barg`anin ko`riwge boladi. Ka`sip-o`ner bilim jurtinda birinshi jil oqip atirg`an oqiwshilardan sorag`anda olardin` ano,9% i, ekinshi jil oqip atirg`anlardan soralg`anda bolsa a0,u% i tan`lag`an ka`sibinin` mazmunlig`in aytqan.

Ha`zirgi waqitta jaslardi ka`sipke bag`darlaw ma`seleleri menen ma`mleket, ja`ma`a`t ha`m jaslar sho`lkemleri, sanaat ka`rxanalari shug`illanadi. Biraqta, bul jumista mektep tiykarg`i orindi iyeleydi. Ha`zirgi ku`nde bazar qatnasiqlarina ha`m u`zliksiz ta`limge o`tiw mu`na`sibeti menen mektep jaslardi sanali tu`rde ka`sip tan`lawg`a, ja`miyet ushin paydali ha`m za`ru`riy bolg`an kerekli miynet xizmetine tayarlawg`a elede u`lken rol` oynaydi. Oqiwshilardi ka`sipke bag`darlaw olardin` ha`r birine bo`lek-bo`lek qatnasti talap etedi, bunda insannin` temperamenti: sabirlilig`i, diqqati, belgilengen maqsetke erisiwde qatan`liq, initsiativaliq, sho`lkemlestiriwshilik, ta`rtiplilik, tapsirilg`an jumisti orinlawg`a barinsha jaqsi qatnasta boliw siyaqli pa`ziyetlerdi itibarg`a aliw za`ru`r. Bunnan basqada ka`sipke bag`darlaw dawaminda ka`sipti tan`law sebeplerin, ka`siptin` sotsialliq a`hmiyeti, qizig`iw ha`m ha`wes, ka`sipke tayarliq, sem`ya, ata-analari, pedagoglar, joldaslarinin` ken`eslarin esapqa aliw kerek. Oqiwshilardi uzaq waqit u`yreniw na`tiyjesinde klass basshilari olardin` ha`r birine usinisnama, guwaliqnama du`zedi. Bul du`zilgen guwaliqnama ka`sip tan`law

ha'm oqiwshig'a ol yamasa bul ka'sipti tan'law ushin usinis bolip esaplanadi. Ka'sipke jaramliliqtı tan'law arnawlı komissiya ta'repinen iske asiriladi. Og'an oqitiwshılar psixologlar, islep shig'ariw xızmetleri, sotsiologlar, vrachlar ha'm basqada qa'niygelikler kiredi. Olar ha'r bir oqiwshig'a qanday ka'sipti tan'law kerekligin eskertedi ha'm onin` sebebin tiykarlap da'lillep ko'rsetip beredi. Ms: Xolerik temperamentli bala jaqsi standart jasawshi usta bola almaydi, demek og'an mikronnin` onnan bir u`lesine deyingi aniqliqta islewge tuwra keledi. Olarg'a uzaq waqıt o`lshew a`spablari menen islesiw bir qansha awirg'a tu`sedi. Yamasa melenxolik tez juwap beriwı talap etetug`in mashinalardi basqariwdi tabisli islep ala almaydi. Seziw organlarında birden-bir kemshiligi bolg`an balalarg'a bul ka'siplerdi usinis etip bolmaydi. Mis: Bazi bir ren`lerdin`, tu`slerdin`, parqin bile almaytug`in balani ha'r qanday transporttin` tu`rin basqariwg'a usinis etiwge bolmaydi. Usınday kemshiligi bar oqiwshılar metallurg bolıwıda mu`mkin emes. Ka'sip o`zgesheliklerin ha'm olardin` usinisnamalari professiogrammag'a qosimsha bolip esaplanadi. Professiogrammag'a onin` mazmunına tiykarinan to`mendegiler kiriwi kerek.

a. Arnawlı ka'siptegi qa'niygelik talap etip atirg`an awıl xojalıq tarawı usinisnaması, tarawdin` kadrlarg'a bolg`an talabin avtomatlastiriw ha'm kompleks mexanizatsiyalastiriw jag`dayi menen sol ka'siptegi jumislardin` rawajlanıw da`rejesi.

g. Qa'niygelik usinisnamasında usinis etilgen ka'siptin` mazmunı, miynet ob`ektlari, miynet qurallari.

k. Jumista qoyilatug`in talaplar (onin` da`rejesi, initsiativaliliq ha'm miynetin` do`retiwshilik elementleri jumistin` gigenalıq jag`daylari, meditsinalıq ha'm psixofiziologiyalıq ko`rsetkishler yamasa tuwri kelmesligi ko`rsetiwshi ha'r qiyli belgiler, hayal-qizlar miynetin qollaw mu`mkinshiligi h.t.b.

no. Da`slepki qa'niygelik razryadi do`gereginde oqiwshinin` tabisli, jemisli islewi ushin uliwma mag`liwmati ha'm ka'siplik tayarlig`ına qoyilatug`in talaplar (islep shig'ariw mamanlig`in ja`nede jetilistiriwdi esapqa alg`an halda).

o. Miynetti sho`lkemlestiriwdin` ekonomialıq jag`daylari miynetke haqi to`lew sistemasi.

u. Belgili ka'sip wa`killeri (islep shig'ariw novatorlari, aldin`g`ilari, miynet qaharmanlari) nin` biografiyalıq mag`liwmatlari.

Ju`da` itibarli ha'm jumis sharayatlari qa`wipli dep esaplanatug`in jumislar ushin professiogramma bir qansha talaplar menen toltiriladi. Olar uzaq waqıt dawamında tez islew mamanlig`in, qol barmaqlarinin` ku`shin, ayaqlar ku`shin, ayaqlar barmaqlarinin` ha`reketsheligin. Ko`z, qol ha'm ayaqlar muwapiqlig`in ha'r qanday eki qoldin` iqtiyarli ha`reketlerin talap etedi.

Professiogrammalar ka`rxanalar yamasa arnawli orinlar (kabinetler, laboratoriyalar) ta`repien du`ziledi. Olardi islep shig`ariwda psixologlar, vrachlar, oqitiwshilar, injenerler, qatnasiwi tiyis.

Gu`rrinlesiw, so`ylesiw joli menen oqiwshilar professoramma menen toliq tanisadi. Ka`sip tan`lawda

mekteptin` ata-analari menen bekkem baylanisi u`lken a`hmiyetke iye. Oqiwshalarda ka`sipke ilayiq qizig`iwshilardin`, payda boliwi ha`m rawajlandiriwdag`i tabisi ko`p ta`repleme mektep ha`m ata-analardin` birgeliktegi na`tiyjeli jumislarina baylanisli. Jumisshilar topari, ata-analar ha`r ta`repleme qollap quwatlaw uliwmalastiriw ha`m ta`rtipke keltiriw tiyis. Tiyisli a`debiyatlardi oqiwdag`i bir qansha ka`sipker menen tanisiwda aytarliqtay ja`rdem beredi. Bunday a`debiyatlar mektep kitapxanasinda boliwi sha`rt.

Oqiwshinin` o`zligin tu`siniwi, o`z ku`shi ha`m mu`mkinshiliklerin, o`z qa`biletlerin duris bahalay biliwi, keyninen derlik jeke qizig`iwlari ha`m mu`mkinshiliklerin ka`sip talaplari menen salistirip ko`riwi, ka`sipti tabisli tan`law sha`rayatlarinin` biri bolip esaplanadi. Bizin` watanimizdag`i ha`m shet ellerdegi psixologiyaliq a`debiyatlarda oqiwshinin` jeke ha`r qiyli ta`replerin o`z betinshe bahalaw, sol ta`repten ka`sip tan`lawda o`z jolin belgilew protsessinde qa`biletlerin ha`m ka`sipke jaramlilig`in o`z betinshe bahalawdi taliqlawdi u`yreniwge jag`daylari da gezlesip turadi. Oqiwshilardin` qa`biletleri ha`m ka`sipke jaramlilig`in o`z betinshe bahalawdin`, sonday-aq mikro jag`dayin bahalawdin` o`zine ilayiq o`zgesheliklerin aniqlaw ushin to`mendegiler za`ru`riy dep esaplanadi.

a. Oqiwshilardin` bul pa`ziyetleri oqitiwshilar, ata-analar, joldaslari ta`repien taliqlaniwi.

g. Miynet iskerliginin` ol yamasa bul tarawina jaramlilig`i o`z betinshe bahalaw menen oqiwshilardin` ka`sipke sa`ykes niyetlerin usi o`z betinshe bahalawdin` qa`liplesiw jag`daylari ortasindag`i baylanisti aniqlaw.

k. Oqiwshilardin` o`z betinshe bahalaw menen sa`ykeslestiriw tiykarinda oqiwshilar ata-analar joldaslari bergen bahalarinin` uqsasliq da`rejesin aniqlaw. Bunday qa`bilyatlardi o`z betinshe berilgen baha da`rejelerin (birinshi, ekinshi, u`shinshi) esapqa alg`an jag`dayda o`z betinshe bahalawdin` to`mendegi parametrleri (jeterli bahalamasliq, artiqsha baha beriw bahalardin` sa`ykesligi) boyinsha qarap shig`iw kerek. Reyting ha`m a`piwayi qag`iydalardi qollang`an halda anketalar arqali soraw ha`mde oqiwshilar xizmetindegi na`tiyjelerdi u`yreniw metodlari menen taliqlaw o`tkiziwi mu`mkin.

Qa`biletardi keyinshelik ka`sipke jaramliliq o`z betinshe bahalawdin` qa`liplesiw jag`daylari u`yreniw ushin u`sh tiptegi mekteplerdi tabaqalastirilg`an tag`i ha`m ka`sipke bag`darlaw jumislari bolmag`an mekteplerdi, da`rejelstirilgen ta`lim elementleri ha`m ka`sipke

u`yreniw jumislari bolg`an mekteplerdi arnawli ka`sipke bag`darlaw ilajlari bolmag`an jagdayda fizika-matematika bag`darindag`i mekteplerdi aliw ilayiq.

Ta`kirarlaw ushin sorawlar.

- a. Ka`sipti bag`darlaw jumislarinda sotsialliq tiykarlardi ta`riplep berin`.
- g. Ka`sip tan`lawda psixologiyaliq jag`daylardin` a`hmiyetin tu`sindirip berin`.
3. Ka`sip tan`law protsessinde qaysi fizologiyaliq ta`replerge a`hmiyet beriw za`ru`r.

Tayanish tu`sinikler.

1. Sotsialliq a`hmiyet.
2. Psixofiziologiyaliq tiykar.

16 – LEKTsIYa.

Bolajaq oqitiwshilardi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumisina tayarlaw sistemasi.

Jobasi:

1. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw qurami.
2. Bolajaq oqitiwshilar islerinin` na`tiyjeligine tiykarlang`an jag`dayda ka`sipke bag`darlaw.

Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw uliwma ta`lim mekteplerinin` en` a`hmiyetli waziypalarinin` biri bolip esaplanadi. Biraqta basqada waziypalar, yag`niy politexnikaliq ta`lim dun`yag`a ko`z-qaras tiykarlarin qa`liplestiriw, miynet ta`rbiyasi ha`m tag`i basqalarda onin` menen birme-bir jaqin turadi. Sonin` ushin ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw sistemasi bir qansha sistema retinde qarap shig`iliwi mu`mkin bolip, onda jas a`wladqa bilim ha`m ta`rbiya beriwdin` barliq tiykarg`i waziypalari iske asiriladi. Ma`selege bunday jaqinlasiw ka`sip tan`lawg`a bag`darlawdin` basqa sistemalari menen baylanis ornatiwdi, olardin` bir-birine ta`sirin ha`mde sol sistema ushin o`zine ilayiq ta`repin aniqlawdi na`zerde tutadi da, bunin` pu`tkil sistemasi waziypasina belgili u`les bolip qosiliwin ta`miyinleydi.

Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumisi barliq pedagoglar ja`ma`a`ti: mektep basshilari, klass basshilari, pa`n oqitiwshilari ha`m basqalar ta`repinen iske asiriladi. Sonin` ushin balajaq oqitiwshi joqari oqiw orninda qanday qa`nigelik boyinsha tayarliq ko`riwinen qaramastan, ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumislarin alip bariw kerek. Usinday tayarliqti ol keleshekte tu`rli bag`darda, yag`niy pa`n oqitiwshi sipatinda, klass basshisi sipatinda, mektep basshisinan biri (direktor, oqiw bo`liminin` baslig`i yamasa mektep basshisinin` ta`rbiyaliq jumislari boyinsha orinbasari) sipatinda qollaniwi mu`mkin.

Pedagogika, ilimiy metodikaliq a`debiyatlardi xaliq bilimlendiriw organlainin` direktivaliq hu`jjetlerin talqilap ko`rip shig`iw, bilim aliw maqsetinde anketalar tarqatiw, sabakdardi oqitiwshilar klass basshilarinin` klasstan tis ilajlarin gu`zetiwi ha`m olardin` talqilaniwi ha`m basqalar olardin` oqitiwshilardi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumislarinin` ju`da` tu`rli-tu`rligin ha`m qospalilig`in ko`rsetedi. Bul jumislar to`mendegishe ta`riypleniwi mu`mkin.

Ka`sip tan`lawdin` a`hmiyeti tuwrali qisqasha gu`rrin`lesiwler o`tkizedi, kurs bag`darlama materialin u`yreniw, ma`seleler sheshiw, individual` tapsirmalardi a`meliy-laboratoriya jumislardi orinlaw protsessinde ka`siplerge bolg`an qizig`iwshilig`i oyanadi.

Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw maqsetinde oqiwshilardi u`yretedi (gu`zetiwler, gu`rrin`ler o`tkizedi, anketa sorawlar tarqatip o`zin qiziqtirg`an sorawlarga juwap aladi. Shig`arma jazdiradi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw kartochkalarin toltiradi ha`m basqalar.) Oqiwshilardi islep shig`ariw miynetine qatnastiradi, olardin` miynetinin` na`tiyjeligin talqilaydi. Oqiwshilardi do`gerek jumislarina tartadi ha`mde olar ushin bayanlama temalarin tan`laydi. Bul derlik belgili ekonomikaliq rayondag`i za`ru`r ka`sipler menen tanistiriwg`a mu`mkinshilik beredi.

Oqiwshilardin` qa`niygelikler, islep shig`ariw aldin`g`ilari menen ushirasiwlarin sho`lkemlestiredi.

Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw mazmuni menen bayitilg`an mektep kesheleri, olimpiyadalar, konkurslar sho`lkemlestiredi ha`m basqalar.

Sorawlar.

- a. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw sistemasin tu`sindirip berin`.
- g. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw qa`niygelik jo`nelisinde nelerge a`hmiyet beriwin`iz za`ru`r.

A`debiyatlar.

- a. N.Shodiev. Studentlerge oqitiwshilardi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumislarin u`yretiwi. Toshkent. «Wqituvchi». a99u yil.
- g. K.D.Davlatov. «Mehnat va kasb ta`limi va metodikasi». Toshkent. «Wqituvchi» a99g yil.

17 – LEKTsIYa.

KLASS BASShISI.

JOBASI:

- a. Klass basshisinin` ka`sip tan`lawdag`i orni.

- g. Klass basshisinin` ka`sip tan`lawdi sho`lkemlestiriwi.
- k. Oqiw isleri boyinsha direktor orinbasarlarinin` waziypasi.
- 4. Mektepten tisqari ta`rbiyaliq jumislardi jetilistiriwdin` mazmuni.

Klass basshisi arnawli o`tkerilgen klass sabaqlarida ha`r qiyli jiynalislarda, keshelerde ka`sipti duris tan`lawdin` a`hmiyeti tuwrali oqiwshilar menen ha`r qiyli gu`rrin`ler o`tkeredi. Klass basshisi anketalar tarqatiw, gu`zetiwler ju`rgiziw ha`m jeke oqiwshilar menen gu`rrin`lesiw pikir alisiw joli menen oqiwshinin` qaysi ka`sipti tan`law niyetinde ekenligin aniqlap aladi.

Klass basshisi oqiwshilardi ha`r qiyli miynet tarawlari ha`mde en` ko`p tarqalg`an ka`sipler, sonin` ishinde beligili bir rayondag`i yaki o`zi jasap atirg`an rayondag`i ka`sipler menen tanistiradi. Bular menen tanistiriwda klass basshisi ata-analardi ka`rxananin` qa`niygeliklerin shaqiradi.

Klass basshisi oqiwshilardi do`gerek yamasa fakul`tativ sabaqlarg`a, ka`sipler boyinsha oqiwshilar brigadalarina qatnastiriw joli menen ha`r bir oqiwshinin` ka`sipke qizig`iwin ha`m ha`wes etiwini rawajlandiriw`a sa`ykes klasstan tisqari ilajlarga qatnasiw`a erisedi.

Klass basshisi sotsialliq-paydali jumislardi sho`lkemlestiredi ha`m jobalastiradi, islep shig`ariw brigadalarin miynet ha`m dem aliw orinlarin sho`lkemlestiredi. Klass basshisi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw maqsetinde no-9 klass oqiwshilarinin` qizig`iwshilig`in ha`m qa`biletlerin jaliqpastan birimlep u`yrenedi, gu`zetiwna na`tiyjesinde taliqlaydi.

Klass basshisi ka`sipler boyinsha ha`r qiyli do`gerekler ha`m oqiwshilar brigadalarinin` basshilari menen birlikte x-9 klass oqiwshilari ha`mde olardin` ata-analari menen individual so`ylesiwler o`tkizedi. Ol so`ylesiwler o`tkiziwdin` maqseti - ha`r bir oqiwshinin` ka`siplerdi sanali tan`lawi ha`m bilim aliwdi dawam ettiriw jollarin belgilep beriwge ja`rdemler beriwden ibarat.

Mektep direktori (basshisi) direktordin` oqiw isleri boyinsha orinbasari, ruwxiyliq ha`m ag`artiwsheiliq boyinsha orinbasari, mektepten tisqari ta`rbiyaliq jumislari sho`lkemlestiriwshiler, mekteptin` ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumislarina metodikaliq jaqtan basshiliq etedi (ta`biyg`iy matematikaliq ha`m gumanitar tsikldegi pa`nlerdin` oqitiliwinda ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw elementlerin duris kiritip bariw maqsetinde mekteptin` oqiw-metodikaliq birlespe jumislarin sho`lkemlestiredi).

Olar ha`r qiyli klass oqiwshilarin ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw (olarg`a tu`rli ka`sipler tuwrali, bilim tu`sinikler beriw) ilajlarinin` arnawli tematikasin islep shig`adi.

Mektep klublari jumislarin, oqitiwshilardin` ja`miyetlik paydali jumislari ha`m islep shig`ariw miynetin jobalastiradi ha`m olardi sho`lkemlestiredi. Oqiwshilar islep shig`ariw

brigadalarin, miynet ha`m dem aliw lagerlerinin` jumislarin jetilistiredi. Fakul`ativ praktikumlardi o`tkeriwdi sho`lkemlestiredi. Oqiwshilardin` ata-analarina ka`sippler tuwrali bilim, mag`liwmatlar beriwge ilayiq klasstan tis ilajlardi iske asiradi.

Jeke ma`sla`ha`tler sho`lkemlestiredi ha`m o`tkizedi. Mekteptin` islep shig`ariw, ataliq g`amqorliqqa alg`an ka`rxanalari, ata-analar komiteti ha`m awilliq professional` bilim beriw orinlari menen alip baratug`in jumislarin bir-birine sa`ykeslestiredi. Mektep basshisi, ka`sip tan`lawg`a bag`darlawg`a basshiliq etedi, klass basshisi, pa`n oqitiwshilari, metodikaliq birlespelerdin` ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumislari jobasin qarap shig`adi ha`m tastiylaydi. Pedagogikaliq joqari oqiw jurtin tamamlag`an student qa`nigenin` ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw isine tayarlig`i haqqindag`i tu`sinigin kiritsek, ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumisina tayarliq degende studentlerdi bul jumisqa tayarlawg`a sa`ykes materialdin` toliq mazmunin islewdir` toliq mug`dari ha`m sipat da`rejesin tu`sinemiz. Studentlerdi ka`sip tandawg`a bag`darlaw isne ilayiq sanali bilimler ko`lemi, ka`sip tan`lawg`a bag`darlawdi a`melge asiriw metodikasin ko`z aldimizg`a keltiriw za`ru`r. Sonliqtan bul tayarliq mazmunnin` qa`lipestiretug`in bilimlerdi, yag`niy pedagogikaliq joqari oqiw ornin pitirgen qa`niyge mektepke qanday bilimler menen keliwi kerekligin belgilep alamiz.

Ha`zirgi didaktika pa`ninde qabil etilgen ta`lim mazmuninin` to`rt komponentli strukturasinan paydalanip, pedagogikaliq oqiw ornin pitirgen qa`niygede bilimler, uqip ha`m ko`nlikpeler jumisqa do`retiwshilik penen jaqinlasiw ha`m jeke adamnin` ka`sip tan`lawg`a bag`darlawdi iske asiriwda za`ru`r bolg`an sipatlari boliwi kerek dep oylasaq, bul komponentlerdin` ha`r birin qisqasha qarap shig`ayiq.

a. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw mu`na`sibeti menen oqitiwshinin` bilimlari tu`rli maqsetke xizmet etiw kerek.

Islep shig`ariw jumis tu`rleri ha`m ka`sippleri tuwrali ha`zirgi zaman islep shig`ariwi ha`m jumistin` ta`biyg`iy-ilimiy, texnika-texnologiyaliq ha`m siyasiy sho`lkemlestiriw, tiykarlarin ko`rsetiwshi ilimiy ha`m ilimiy texnikaliq bilimler.

Islep shig`ariw, jumislar ha`m qa`nigeler tuwrali ka`sipke ilayiq bilimler. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw tarawindag`i psixologiyaliq, pedagogikaliq ha`m metodikaliq bilimler. Ja`miyettin` mektepke qoyatug`in demografiyalik problemalari, miynet resurslari sistemasi ha`m basqalar haqqindag`i ekonomikaliq bilimler.

g. Oqiwshinin` joqarida keltirgen bilim gruppalarina muwapiq tu`rdegi ha`reket usillari (ko`nlikpe, uqipliqlari).

k. Do`retiwshilik iskerlik ta`jriybesi-pedagogika joqari oqiw orninda o`z tayarlig`i boyinsha islengen bilim ha`m uqipliqlardan na`tiyjeli paydalaniw.

no. Oqiwshinin` ideyaliq ko`z-qarasi ha`mde onin` ja`miyet ta`repinen ju`klengen tiyarg`i waziypalardin` biri sipatinda ka`sip tan`lawg`a bag`darlawdi a`melge asiriwg`a psixologiyaliq a`deplilik tayarlig`in ta`miyinleniwshi jeke sipatlari.

Solay etip, pedagogika oqiw jurtlarinda bolajaq oqitiwshi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumisinin` joqarida keltirilgen jo`nelisinde tabisli xizmet ko`rsetiw ushin za`ru`r bolg`an bilim, uqip, ko`nlikpeler mazmunin isley aliwi tiyis. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw qospali ha`m kompleks problema sipatinda bir qansha tamamanlarin, sotsialliq, ekonomikaliq psixologiyaliq, meditsinaliq, fiziologiliq ta`replerin o`z ishine aladi. Olardin` ayrimlari menen boljaq oqitiwshi derlik tanisqan bilgen boliwi kerek. Pedagogikaliq ha`m psixologiyaliq ta`repleri oqitiwshidan tek bilimlerdi g`ana emes, al tiyisli uqip ha`m ko`nlikpelerdi talap etedi. Bularsiz bolajaq oqitiwshi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumisin tabisli alip bara almaydi.

Ka`sip tan`lawg`a bag`darlawdin` joqarida ko`rsetilgen ta`replerin Yu.Vasil`ev tolig`iraq qarap shiqqan bolip to`mendegilerdi ko`rsetken edi.

a. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlawdin` ekonomikaliq ta`repi, ha`zirgi waqitta keleshekte sotsialliq miynet tarawlarina qatnastirilatu`g`in miynet resurslarinin` demografiyaliq du`zilis, miynetin` ka`sipler boyinsha bo`liniwdegi ka`sip mamanlig`inin` o`zgeriwdegi (joli jumisshi ku`shine bolg`an talap da`rejesi menen) tiyarg`i tendentsiyalardi: Sanaat tarmaqlarinin` teritorialiq jaylasiwi kasipler mamanliqlar boyinsha jumisshi ku`shine bolg`an ku`ndelik ha`m keleshektegi talaplari: ka`sip tan`lawg`a bag`darlawdin` na`tiyjeligin na`zerde tutadi.

g. Ka`sip tanlawdin` sotsialliq ta`repi to`mendegilerdi yag`niy ilimiy-texnikaliq rawajlaniwi, tuwri sotsialliq rawajlaniw talaplarin (bular jaslardin` ka`sip tan`lawg`a bag`darlawin iske asiriw protsessinde esapqa aliw kerek). Ja`miyetshilik pikirin keltirip shig`aratug`in tu`rli ka`siplerdin` sotsalliq abiroyin payda etetug`in sebeplerin kadrlardin` islep shig`ariwda bekkem ornalasip qaliwg`a ja`rdem beretug`in sotsialliq ha`m a`deplilik faktorlardi o`z ishine aladi.

k. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlawdin` psixologiyaliq ta`repi adamnin` ka`siplik jaqtan a`hmiyetli bolg`an o`zgesheliklerin: jumis ha`m ka`siplerdin` tu`rli tiplerin: ka`sipke jaramlig`inin` psixologiyaliq a`hmiyeti ha`m oni qaliplestiriwdin` mu`mkin bolg`an jollarin na`zerde tutadi.

no. Problemanin` pedagogikaliq ta`repi jaslardin` ka`siplerdi sanali ra`wishte tan`lawg`a tayarlaw maqsetinde olar ortasinda alip barilip atirg`an oqiw ha`m ta`rbiyaliq jumislar na`tiyjeligin asiriw jollarin belgileydi: Oqiwshilardin` islep shig`ariw miynetine psixologiyaliq jaqtan tayarliq jag`daylari ha`m mekteptin` ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumisindag`i ta`biyaliq xizmeti mu`mkinshiliklerin u`yreniwdi o`z ishine aladi.

Sorawlar.

1. Klass basshisi qaysi oqiw sabaqlar ha`m sabaqtan tis ilajlardi a`melge asiradi.

TEKSERIW SORAWLARI.

1. Siyasiy-sotsialliq tsiklge kirgen pa`nlerdi ko`rsetip berin`.
2. Oqiw jobasindag`i pa`nlerdin` ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw boyinsha jumislarin sho`lkemlestiriw mu`mkinshilikleri.
3. Oqiw bag`darlamalarin du`ziw protsessinde ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw a`hmiyetin aship berin`.

A`debiyatlar

1. Shodiev T.U. Studentlerge wquvchilarini kasb tanlashga ywllash ishlarini urgatish. a9xu y.

18 – LEKTsIYa.

Psixologiyaliq, pedagogikaliq pa`nlerdi u`yreniwde studentlerdi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumislarina teoriyaliq metodikaliq jaqtan tayarlaw.

J O B A:

1. Psixologiya pa`ninin` ka`sip tan`lawg`a bag`darlawda teoriyaliq tiykarlari.
2. Pedagogika pa`nin u`yreniwde ka`sip tanlawg`a bagdarlawdin` metodikaliq tiykarlari.
3. Qa`niygelikke kirisiw pa`ninit mazmuni.

Uliwma psixologiya, jaslar psixologiyasi ha`m pedagogik psixologiya bag`darlamalarin taliqlap ko`rgende, olar oqiwshilardi ka`sip tatslawg`a bag`darlaw ma`seleleri menen baylanisli bolg`an ha`m sol sebepli oqitiwshilardi studentlerdin` sanali ka`sip tan`lawi problemi menen tanistiriwga ma`jbu`r etiwshi bir qansha temalardin` barlig`in ko`rsetedi. Misali: Ha`zirgi zaman psixologiyasinin` du`zilisi, waziypasi ha`m metodlari (balalar ha`m jas o`spirimlardin` jeke o`zgesheliklerin, olardin` iykemlilik ha`m qizig`iwshiliqlarin u`yreniw) „Jaslar psixologiyasi" (Jigit ha`m qizlardin` keleshektegi iskerligi, psixologik ha`m a`meliy tayarlawda ja`miyetlik paydali ha`m o`nimli miynettin` roli, ka`sip tan`lawdin` psixologiyaliq o`zgeshelikleri). Bunnan basqada bag`darlamada ko`rsetilgen jeterli mug`dardag`i temalar bolip, olardi u`yreniw studentlerdi ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumisina tayarlaw waziypalari menen baylanisli boliwi mu`mkin. «Oqitiwshiliq ka`sibine kirisiw» temasinda ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw mu`mkinshiliklerin talqilap ko`rsetip beriwde en` da`slep «Oqitiwshiliq ka`sibine kirisiw». Pedagogika tariyxina toqtalip o`tiwge tuwra keledi. Son` jaslar psixologiyasi ha`m pedagogikaliq psixologiya pa`ni ha`m jeke metodikalarg`a toqtap o`temiz.

«Oqitiwshiliq ka`sibine kirisiw» kursin u`yrenenimizde studentlerge oqiwshilarda ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw haqqında, onin` mektepte sho`lkemlestiriliwi tuwralı bir qansha mag`liwmatlar berip baramız. Ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw isin alıp bariw oqitiwshidan jeke adamdı u`yreniw metodları, xalıq xojalıg`ınin` kadrlarg`a bolg`an mu`ta`jliligi ha`m basqalar tuwralı arnawlı bilimlerge iye bolıwin talap etedi. Oqitiwshi predmet, pa`n oqitiwshi sipatında, klass basshisi sipatında ha`m de klasstan tis ta`rbiyalıq jumislardin` sho`lkemlestiriwshisi sipatında islewi mu`mkin. Sonı da ko`rsetip o`tiw kerek, ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw jumisin iske asiriwda oqiwshilarg`a belgili bir maqsetti izlep ta`sir etiw, olarda miynetke unamli mu`na`siybetti tayarlaw ushin ha`r qiyli forma ha`m metodlardan paydalaniw, oqiwshilardin` konkret miynet xızmetine bolg`an qizig`iwin aniqlaw xa`m oni jetilistiriwdin` na`tiyjeli jolların tabiw za`ru`r, oqitiwshig`a qoyilatug`ın talaplardı (ken` ko`lemdegi politexnikalıq bilim mug`dari, ilimiy bilimi, pedagogik sheberligi h.t.b.) ta`riyplegende derlik usi sipatlarg`a iye bolg`an oqitiwshi g`ana oqiwshilardı ka`sip tan`law jumisina duris ha`m na`tiyjeli bag`dar beriwi mu`mkinligin ko`rsetiw a`hmiyetli. Studentler mektepte ka`sip tan`law jumisinin` sho`lkemlestiriwi menen aldın-ala tanisiwlari kerek. Bunda oqiwshilardin` oqiw ha`m miynet xızmetine, olardin` biliw ha`m professional` qizig`iwshiliqlarin rawajlandiriwdag`i roline, oqiwshilardin` jeke o`zgeshelikleri ha`m jasin esapqa alıp, olardin` jedel xızmetine basshiliq za`ru`rligine toqtalıw, tan`lap alg`an ka`sibine haqıyqiy qizig`iwshiliq tuwdiriw ushin ol yamasa bul klass oqiwshilarinin` tu`rli pa`nlerge qizig`iwin esapqa alıp olarg`a ilayiqlastirilg`an ilajlar sistemasin islep shig`iw kerek. Qa`sip tan`lawg`a bag`darlawdı politexnikalıq ta`lim ha`m miynet tayarlig`i menen birlikte a`melge asriwı, ja`ma`a`t sho`lkemleri, atalıq g`amxorliq etiwshi ka`rxana mekemeleri ata-analardin` oqiwshilarıdı ka`sip tan`lawg`a bag`darlaw isine jaylastiriwg`a ilayiq xızmetin sa`ykeslestiriwde uliwma bilim беретugin mekteplerdin` rolin tu`siniwge erisiw u`lken a`hmiyetke iye. Mektep, sem`ya ha`m atalıq g`amxorliq etiwshi islep shig`ariw kollektivlerinin` o`z-ara g`amxorlig`i ma`selesine ayriqsha toqtaw, bunda oqitiwshinin` sol tarawdag`i jumis mazmunin ashıp beriwi tiyis. Studentlerge oqiwshilardin` professional` qizig`iwlarin u`yreniwde yamasa ata-analardin` ka`siplerge, o`z balalarinin` professional` qizig`iwshiliqlarina, sonday-aq belgili bir ka`sipti tan`law sebeplerine bolg`an mu`na`siybetin aniqlawdı klass basshisi ja`rdem beriwi siyaqli tapsirmanı beriwi mu`mkin.

Tekseriw sorawları.

1. Psixologiya pa`nin u`yreniwde adamnin` qanday ta`replerine a`hmiyet beriwi sha`rt.
2. Pedagogika pa`nin u`yreniwde studentlerdin` qaysı qa`siyetlerine tiykarlanıw kerek.
3. Qa`niygelikke kirisiw pa`ninin` bag`darlamasin du`ziw jol jobalari.

A`debiyatlar

1. Txorjevskiy. Mehnat ta`limi metodikasi. T. «Wqituvchi». a9xu.
2. Shadiev. Studentlarga wquvchilarini kasb tanlashga ywllash ishlarini urgatish. a9xu y.

19– LEKTsIYa.

Studentlerdi ka`sipke bag`darlaw sistemasindag`i arnawli ilimiy ha`m uliwma texnik tsikldegi pa`nler.

Jobasi:

1. Studentlerdi ka`sipke bag`darlaw sistemasindag`i arnawli tsikldegi pa`nler.
2. Studentlerdi ka`sipke bag`darlaw sistemasindag`i uliwma texnikaliq tsikldegi pa`nler.

Oqitiwshi aldinda studentler menen ka`sipke bag`darlawg`a tiyisli jumislardi alip bariwdi ol yaki bul da`rejede ko`ldenen` etip qoyatug`in uliwma texnika pa`nleri programmalari arasinda «Mashina taniw» kompleks kursin` programmasin «Elektrotexnika», «Esap texnikasi elementleri», «Radio texnika» kurslari programmalarin misal etip o`tiw mu`mkin. Studentlerdi ka`sipke bag`darlaw jumisina tayarlaw ma`seleleri «Mashina taniw» kompleks kursinda anig`iraq qa`liplestirilgen.

«Mashina taniw» kursinda «Konstruktsion materiallar texnologiyasi» ko`p da`rejede ka`sipke bagdarlawg`a ja`rdem beredi. Bul programmanin` to`mendegi temalarin aship beriw mu`mkin:

a. Kirisiw. Konsturktsion materiallar texnologiyasinin` texnologiyaliq pa`nler, miynettin` politexnikaliq ta`lim menen baylanisi.

g. Qara ha`m ren`li materiallardi islep shig`ariw. Domna pechinin` du`zilisi. Domna pech tsexinin` strukturasi. Domna pechin avtomatlastiriw h.t.b.

k. Zagatovkani tayarlaw usillari. Quymashiliq. Quymashiliq texnologiyasi.

no. Materiallarg`a mexanik islew beriw tiykarlari. Tiykarg`i metal qirqiwshi stanoklar: joniw, kesiw, pardozlaytug`in stanoklar ha`m olardan paydalaniw tarawlari.

o. Ekskursiyalar. Mashinasizliq yaki metall quyiwshi zavod (tsexina) yamasa mashina detallarin jiynawshi remont zavodina.

Usi joqaridag`i sanaattin` tu`rli tarmaqlarin (qara ha`m ren`li metallurgiya, mashina taniw ha`m metallg`a islep beriw), islep shig`ariw protsessinin` texnikasi ha`m texnologiyasi, qara ha`m ren`li matallurgiya tarawinda ilimpazlardin` roli, paykalaw (svarka), islep shig`ariw a`sbaplari ha`m de texnologiyasi ha`m basqalarin ko`rsetip o`ttik.

«Elektrotexnika» kursinin` oqiw programmasi o`z aldina qoyg`an maqseti bolajaq fizika oqitiwshisin politexnik ta`lim sistemasinda elektrotexnikaliq tayarlig`in ta`miyinlew bolip, ol o`z na`wbetinde miynet ta`limin tu`pten jaqsilawg`a, oqiwshilardi sotsialliq paydali, islep shig`ariw miynetine tayarlawdi qa`liplestiriw lazim.

Bul kurstin` kirisiw bo`liminde, mektep oqiwshilarinin` oqiw islep shig`ariw brigadalari yaki mektep oqiw ta`jiriybe uchastkasindag`i jumislardi ilimiy tiykarda sho`lkemlestiriw, oqiwshilardi awil-xojaliq ka`sipleri boyinsha ka`sipke bag`darlawdi a`melge asiriw, mektepte awil-xojalig`i boyinsha fakul`tativ kurslardi u`yreniw ushin awil-xojaliq tiykarlarin biliw za`ru`r dep belgilenedi.

Awil xojaliq tiykarlarinin` barliq bo`limlerin u`yreniw tek studentlerdin` awil xojaliq tayarliqlari g`ana emes, olardi ka`sipke bag`darlaw jumisina bag`darlaw jumisina tayarlawg`a da ja`rdem beriw kerek.

A'DEBIYATLAR DIZIMI

Tiykarg'i' a'debiyatlar

1. Muslimov N.A., Mullaxmetov R.G. Kasb tanlashga ywllash. Wquv qwllanma.-Toshkent: WzROWMTV, 2007

Qosi'msha a'debiyatlar

5. Jo'raev R.X., Tolipov O'.Q., Sharipov Sh.S. Uzluksiz ta'lim tizimida o'quvchilarni kasb-hunar yo'naltirishning ilmiy-pedagogik asoslari. Monografiya. -T.:FAN. 2004. 120 b.
6. O'zbekiston Respublikasida o'quvchi-yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirish tizimini rivojlantirish konsepsiyasi. –Toshkent: O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish va psixologik-pedagogik Respublika tashxis markazi. 2002. 12 b.
7. Boltaboev S.A. Tolipov U. Umumiy o'rta ta'lim maktablari kasbga yo'naltirish o'quv-metodika kabineti faoliyatini tashkil qilish bo'yicha metodik tavsiyanoma. -Toshkent 2000.
8. Tolipov O'.Q., Sharipov Sh.S., Xolmatov P.Q. Darsdan tashqari Mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilarni kasb-hunarga yo'llash texnologiyasi. –Toshkent: O'zPFITI. 2004. 32 b.

Elektron ta'lim resurslari

- 1.www.ziyonet.uz
- 2.www.pedagog.uz

Avtor haqqi'nda magli'wmat

МАЪЛУМОТНОМА

Ибрагимов Байнияз Айтбаевич

2009 йил 2 сентябрдан:

**Нукус давлат педагогика институтининг «Меҳнат таълими» кафедраси
доценти**

Туғилган йили:
30.07.1957

Туғилган жойи:
Қорақалпоғистон Республикаси, Кегайли тумани

Миллати:
қорақалпоқ

Партиявийлиги:
Ўзбекистон либерал-демократик партияси аъзоси

Маълумоти:
олий

Тамомлаган:
1978 й. Нукус давлат университети (кундузги)

Маълумоти бўйича мутахассислиги:

меҳнатга ўргатиш ва чизмачилик ўқитувчиси

Илмий даражаси:
техника фанлари номзоди

Илмий унвони:
доцент

Қайси чет тилларини билади:
рус тили

Давлат мукофотлари билан тақдирланганми (қанақа):
Ўзбекистон Республикаси халқ таълими аълочиси (2007 йил)

**Халқ депутатлари, республика, вилоят, шаҳар ва туман Кенгаши депутатими ёки бошқа сайланадиган органларнинг аъзосими (тўлиқ кўрсатилиши лозим)
йўқ**

МЕҲНАТ ФАОЛИЯТИ

1978-1981 йй. - Қонлиқўл тумани Ажиниёз номидаги ўрта мактаб умумий техника фани ўқитувчиси

1981-1985 йй. - Нукус давлат университети рентген металл физика кафедраси катта лаборанти

1985-1991 йй. - Нукус давлат университети рентген металл физика кафедраси лаборатория мудири

1991-1993 йй. - Нукус давлат педагогика институти «Физика ва меҳнатга ўргатиш» кафедраси ўқитувчиси

1993-1996 йй. - Нукус давлат педагогика институти «Физика ва меҳнатга ўргатиш» кафедраси ассистенти

1996-1999 йй. - Нукус давлат педагогика институти «Физика ва меҳнатга ўргатиш» кафедраси катта ўқитувчиси

1999-2003 йй. - Нукус давлат педагогика институти «Умумий техника ва касбий таълим» кафедраси катта ўқитувчиси

2003-2005 йй. - Нукус давлат педагогика институти физика-техника факультети декани

2005-2006 йй. - Нукус давлат педагогика институти илмий ишлар ва ахборот технологиялари бўйича проректори лавозимини вақтинча бажарувчи

2006-2009 йй. - Нукус давлат педагогика институти илмий ишлар бўйича проректори

2009-2013 йй. - Нукус давлат педагогика институти «Меҳнат таълими» кафедраси доценти

2013й.-ҳ.в. - Нукус давлат педагогика институтининг «Меҳнат таълими» кафедраси мудири